

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SİGMUND FREUD'UN KÜÇÜK HANS VE KURT ADAM OLGU
ÖYKÜLERİNDE KASTRASYONUN YERİ VE BABA-NİN-ADI
KAVRAMIYLA İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Tarık Cemre AĞSAR**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ceylin Özcan**

**İSTANBUL
Haziran, 2023**

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SİGMUND FREUD'UN KÜÇÜK HANS VE KURT ADAM OLGU
ÖYKÜLERİNDE KASTRASYONUN YERİ VE BABA-NİN-ADI
KAVRAMIYLA İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Tarık Cemre AĞSAR**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ceylin Özcan**

**İSTANBUL
Haziran, 2023**

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Psikoloji Anabilim/Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Tarık Cemre Ağsar tarafından hazırlanan **“Sigmund Freud’un Küçük Hans ve Kurt Adam Olgu Öykülerinde Kastrasyonun Yeri ve Baba-nın-Adı Kavramıyla İlişkisi”** konulu çalışması jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 21/06 /2023

Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu:

İmzası

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Ceylin ÖZCAN
Rumeli Üniversitesi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi
Psikoloji Bölümü

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Burcu TÜRK
Haliç Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Defne TÜZÜN
Kadir Has Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü

Bu tez yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu’nun kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zafer UTLU
Vekil Müdür

SİGMUND FREUD'UN KÜÇÜK HANS VE KURT ADAM OLGU ÖYKÜLERİNDE KASTRASYONUN YERİ VE BABA-NIN-ADI KAVRAMIYLA İLİŞKİSİ

ORJİNALLİK RAPORU

%0

BENZERLİK ENDEKSİ

%0

İNTERNET KAYNAKLARI

%0

YAYINLAR

%0

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

Submitted to Kocaeli Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<%1

2

josh.org

İnternet Kaynağı

<%1

3

1000kitap.com

İnternet Kaynağı

<%1

4

www.scribd.com

İnternet Kaynağı

<%1

5

pt.scribd.com

İnternet Kaynağı

<%1

6

www.felsefesanatpsikanaliz.com

İnternet Kaynağı

<%1

7

Submitted to Cyprus International University

Öğrenci Ödevi

<%1

8

www.bible.com

İnternet Kaynağı

<%1

www.researchgate.net

15/05/2023

TEZ ETİK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Sigmund Freud'un Küçük Hans ve Kurt Adam Olgu Öykülerinde Kastrasyonun Yeri ve Baba-nın-adı Kavramıyla İlişkisi başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Ceylin Özcan'ın sorumluluğunda tamamladığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Tarık Cemre AĞSAR

ÖNSÖZ

Bu çalışma, psikanaliz ve felsefe çerçevesinde gerçekleştirdiğim araştırmaların nihai sonucunu siz okuyuculara sunmaktadır. Bu süreç boyunca desteklerini esirgemeyen insanlara şükranlarımı sunmak isterim.

Öncelikle, rehberliği ve desteği için tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ceylin Özcan'a teşekkür ederim. Bunun yanı sıra yine aynı şekilde rehberliğini ve desteğini hiç esirgemeyen ve her zaman yanımda olan Hilal Sena Balandı'ya şükranlarımı sunuyorum. Bilgisini ve deneyimlerini her daim aktaran ve bu çalışmanın başka çalışmalara öncülük etmesine ön ayak olan İbrahim Şahin Ateş'e teşekkürlerimi iletiyorum.

Ayrıca Batuhan Demir, Umut Özen, Batuhan Saç ve Burak Maşalacı'ya teşekkürlerimi sunuyorum. Sizin desteğiniz ve bu çalışmaya olan inancınız her daim izini hissettirecektir. Sizlerin dostluğu, bir okyanusun zemini kadar derin; bir bardak suyun görünüşü kadar berraktır.

Psikanaliz ve felsefe konusunda desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve vesilesiyle çalışmalarımı her daim ileriye taşıdığım Dr. Mehmet Mansur'a teşekkür ediyorum.

Son olarak, hiçbir zaman yalnız hissettirmeyen ve bunun yanı sıra tüm imkanlarıyla arkamda durup ilerlememi sağlayan aileme minnettarım. Sizin sevgi dolu desteğinizi her zaman hissettim ve bir aile olabilmeyi sayenizde tadıyorum.

Haziran, 2023

Tarık Cemre AĞSAR

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TEZ ETİK BEYANI	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	8
2.1. Kaygı.....	8
2.1.1. Soren Kierkegaard ve Kaygının Temsil Sorunu.....	8
2.1.2. Kaygının Varlıkla İlişkisi	10
2.1.3. Kaygının Oluşumu, İşlevi ve Nesnesi.....	11
2.1.4. L'angoisse [Anguaz]	19
2.2. Yasa	25
2.2.1. Yasanın Aşkın ya da İçkin Oluşu.....	27
2.3. Baba.....	34
2.4. Özdeşleşme (Fr. Identification).....	40
3. SİGMUND FREUD'UN VAKA ÇALIŞMALARI.....	45
3.1. “Kurt Adam” Vakası Üzerinden Hesaptan Düşme Kavramı	45
3.2. “Küçük Hans” Vakası Üzerinden Olumlama ve Olumsuzlama Kavramları ...	58
3.2.1. Bir Gösteren Olarak Fobinin Ortaya Çıkışı	64
3.2.2. Sembolik Kastrasyon	75
3.2.3. Olumsuzlama'dan Aufhebung Kavramına.....	77
4. TARTIŞMA.....	80
5. SONUÇ	87
6. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLERİ	92
KAYNAKLAR.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	98

KISALTMALAR

- K1** : Kastrasyon 1
K2 : Kastrasyon 2
NP : *Nom-du-Père* (Baba-nın-Adı)

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1. Evlilik Sınıfları	30
Şekil 2. Olumsuzlama (Alm. Verneinung) ve Hesaptan Düşme (Alm. Verwerfung)	54
Şekil 3. Baba-nın-adı'nın Hesaptan Düşme Sonrası Fallusun Silinmesi.....	55
Şekil 4. Borromean Düğümü	56

ÖZET

SİGMUND FREUD’UN KÜÇÜK HANS VE KURT ADAM OLGU ÖYKÜLERİNDE KASTRASYONUN YERİ VE BABA-NIN-ADI KAVRAMIYLA İLİŞKİSİ

Bu çalışmada, psikanaliz çerçevesinde Sigmund Freud’un Beş Yaşında Bir Oğlanın Fobi Analizi: Küçük Hans ve Bir Çocukluk Dönemi Nevrozu Öyküsü: Kurt Adam üzerinden baba-nın-adi kavramı ele alınmış; literatür taraması ve belge analizi yöntemleriyle nitel bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, baba-nın-adi kavramının nevroitik ve psikotik yapıya etkisini; kaygı, yasa, baba, özdeşleşme, hesaptan düşme ve olumsuzlama kavramlarıyla ilişkisini ortaya koymaya çalışmaktır. Bu bağlamda mevcut çalışmanın ilk bölümünde psikanalitik kavramların tarihçesi ve farklı kuramcılarının bu kavramları nasıl ele aldığı incelenirken; ikinci bölümde ise Freud’un sunmuş olduğu olgulardaki nevroitik ve psikotik yapıların çocukluk döneminden itibaren nasıl şekillendiği ve baba-nın-adi kavramının bu yapılara nasıl tesir ettiği ilk bölümde ele alınan psikanalitik kavramlar çerçevesinde aktarılmıştır.

Araştırmamızdan elde ettiğimiz bulgular doğrultusunda mevcut çalışmada baba-nın-adi kavramının biyolojik baba ve cinsiyetle sınırlı kalmadığı, nevroitik ve psikotik yapıdaki görünümü açısından farklılık gösterdiği ve bununla birlikte kastrasyon bakımından önem teşkil ettiği sonuçlarına varılmıştır. Nevroitik yapı için baba-nın-adi ilkin kastrasyonla birlikte olumsuzlanırken daha sonra bu olumsuzlama tekrar olumsuzlanarak özne için kastrasyon gerçekleşmektedir. Ancak nevroitik yapıdan farklı olarak psikotik yapıda baba-nın-adi tümüyle hesaptan düşürülmekte ve kastrasyon bir çağrı olarak özneye sanrılar yoluyla gelmektedir. Bunlara ek olarak, mevcut araştırma bilindiği üzere nevroz ve psikoz bağlamında baba-nın-adi kavramının kastrasyonla ilişkisini inceleyen ilk çalışmadır. Bu anlamda literatüre katkı sunacağı ve okuyuculara klinik pratiklerinde fayda sağlayacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Baba-nın-Adı, Kastrasyon, Kurt Adam, Küçük Hans*

ABSTRACT

THE PLACE OF CASTRATION AND ITS RELATIONSHIP WITH THE NAME-OF-THE-FATHER IN SIGMUND FREUD'S LITTLE HANS AND THE WOLFMAN CASE STUDIES

In this study, Sigmund Freud's Analysis of a Phobia in a Five-Year-Old Boy: Little Hans and From the History of an Infantile Neurosis: The Wolf Man case studies are discussed within the framework of psychoanalysis. The current study is a qualitative study including a literature review and document analysis. This study aims to examine the effect of the name-of-the-father on the neurotic and psychotic structure and to reveal its relationship with the terms anxiety, law, father, identification, foreclosure, and negation. Within this context, in the first part of the study the history of psychoanalytic terms and different perspectives of theorists about these terms are covered; while in the second part of the study, how the neurotic and psychotic structures in those case studies have been shaped since their childhood and how the concept of name-of-the-father affects these structures is explained within the framework of psychoanalytic terms.

The research findings of the current study revealed that the term name-of-the-father is not limited to the biological father and gender, its neurotic and psychotic appearance differs, and it is important in terms of castration. For the neurotic structure, the name-of-the-father is first negated together with castration, then this negation is negated again, and eventually, castration takes place for the subject. On the other hand, for the psychotic structure, unlike the neurotic structure, the name-of-the-father is completely dismissed, and castration shows itself to the subject through delusions as a call. In addition, the present study is known to be the first to examine the relationship between the term name-of-the-father and castration in the context of neurosis and psychosis. In this sense, our study is expected to have important contributions to the current literature and expected to be beneficial for its' readers in their clinical practice.

Keywords: *Castration, Little Hans, Name-of-the-Father, The Wolf Man*

1. GİRİŞ

Tarih boyunca baba ile çocuğun ilişkisi çeşitli konular üzerinden her daim ilgi çekici olmuştur. Bu ilişki, olayın geçtiği zaman diliminde ya da daha sonrasında tanık olanlar tarafından araştırılıp soruşturulmuştur. Bu durum, tarihsel bir hakikate sahip olduğu gibi tümüyle kurguyu yani hayal gücünü de içerebilmektedir. Örneğin William Shakespeare'in *Hamlet*'i, Franz Kafka'nın *Baba'ya Mektup* eseri, Sophokles'in *Kral Ödipus*'u baba ve oğul arasındaki ilişkiyi bizlere tasvir etmektedir. Okuyucuya bağlı olarak okuyucunun kendi babasıyla arasındaki ilişkiyi bu eserler üzerinden düşünüp yorumlaması olağandır. Belki de bu sebeple vermiş olduğumuz üç örnek üzerine çok sayıda araştırma yapılmış ve tartışma yürütülmüş olması manidardır. Peki, bu *baba* tarihsel boyutta yalnızca biyolojik babayla mı sınırlıdır yoksa baba kavramı aynı zamanda yasa kavramının altında otoriteyle de temsil edilmekte midir? Jacques Lacan (2014), biyolojik de olsa babanın sembolik bir baba olabileceğini ifade etmektedir. Bu sebeple baba kavramının yerine *baba-nın-adı* (Fr. *le nom du père*) kavramını kullanmayı tercih eder.

Sigmund Freud, olgu öykülerinin yanı sıra antropolojiden teolojiye varan pek çok eserinde babalık pozisyonunu ve konumunu klinik görünümle beraber incelemiştir (Freud, 1999; Freud, 2020a). Freud'un gözlemleyip kaleme aldığı bu durum, bugün dahi psikanaliz kliniğinde analizanlar açısından bir düğüm, bir mesele halinde gündeme gelebilmektedir. Bu sebeple psikanaliz çalışmalarında güncelliğini koruyan bu durum, günümüzde de araştırılıp geliştirilmeye devam ettirilmektedir. Mevcut çalışmanın zamansal ve kavramsal sınırlılığı göz önünde bulundurulduğunda, *baba-nın-adı* kavramı çalışma boyunca psişik yapılanma üzerinden nevroz ve psikoz olarak iki boyutta ele alınacaktır. Nevrotik yapıya örnek teşkil etmesi adına Freud'un *Beş Yaşında Bir Oğlanın Fobi Analizi: Küçük Hans* olgu öyküsü; psikotik yapıya örnek teşkil etmesi için de yine Freud'un *Bir Çocukluk Dönemi Nevrozu Öyküsü: Kurt Adam* adlı eserinden çalışmamız boyunca faydalanıp birincil kaynak niteliğinde ele alacağız. Böylelikle mevcut çalışmada, Freud'un *Küçük Hans* ve *Kurt Adam* vakaları üzerinden Lacanyen bir terminoloji olan *baba-nın-adı* kavramının nevrozik ve psikotik yapılarla

ilişkinin var olup olmadığı; var ise bu ilişkinin yapılanma şekli ve psişik anlamda neye tekabül ettiği soruları kapsamlı bir şekilde araştırılacaktır.

Lacan (2013a), *Psikanalizin Dört Temel Kavramı* isimli seminerinin “Aşktan Libidoya” başlıklı bölümünde “Bir gösteren, özneyi başka bir gösteren için temsil edendir” diyerek bir gösteren tanımı ortaya koyar. Lacan’ın görüşüne göre birey kendini çeşitli gösterenler ile ifade ederken (-ki Lacan buna söz konusu seminerde *sözceleme* adını verir.) söz konusu gösterenler konuşan özneyi başka gösterenler için gösterir. Bu, anlam denen şeyin herhangi bir gösterene *sonsuz dek* geçerli olacak şekilde sabitlenemeyeceği, yani gösteren ile *göstergenin* birbirleri ile aynı şey olamayacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla birey kendini ifade ederken değişen gösterenlerden yararlanır ve sonuç olarak, bir örnek vermek gerekirse, ismi ya da soyadı gibi başka bir gösterenle kendisini tanımlar.

Gösterenin dil ile olan ilişkisini ise Lacan (2021) Louvain Konferansı’nda yaptığı konuşmada öznenin konuşarak varlık olduğunu, dolayısıyla dil yoluyla varlık olunabileceğini vurgulayarak açıklığa kavuşturmuştur. Lacan’ın özne hakkında ileri sürdüğü *konuşan varlık* ifadesi, yani konuşma edimi genel anlamıyla dil ile ilişkilidir. Böylelikle konuşan varlık, teorik çalışmaya hizmet ettiği kadar pratik çalışmaya da hizmet eder. Lacan semptom tanımını, Freud’un “Ketlenme, Semptom ve Kaygı” adlı eserinde ele aldığı bağlamdan çok daha geniş bir bağlamda ele almıştır (Lacan, 2004a). Lacan’ın teorik zemini Freud’un teknik metinleri özelinde gelişmiş; 1950’lerden itibaren hem kendi bireysel çalışmalarında hem de Uluslararası Psikanaliz Derneği’nde verdiği seminerlerde Freud’un kavramları üzerine oluşmuştur. Semptom ile ilgili mesele Lacan’da oldukça çeşitli bağlamlarda açılmış, bunun yanı sıra Lacan semptomu çeşitli bilimlerle beraber düşünmüştür (Başer, 2012).

Semptom kavramı terminoloji açısından “rahatsızlık, belirti, ortaya çıkan” gibi anlamlar taşısa da Lacan’ın ve Freud’un terminolojisinde tek başına ele alınıp anlam atfedilen bir kavram değildir (Varolun, 2014). Buna örnek olarak Freud’un *Beş Yaşında Bir Oğlanın Fobi Analizi: Küçük Hans* adlı eserinde semptom, fobi olarak görülse de Freud doğrudan Küçük Hans’ın fobisini işaret ederek semptomun tanımını yapmamış ya da semptomun ne olabileceğine dair bir tartışma yürütmemiştir. Bunun yerine bir semptom olarak *fobinin* tartışmasını gerçekleştirir (Freud, 2020b). Lacan da aynı şekilde semptomun öznel olduğunu, evrensel bir anlamda yalnızca bir kavram olarak ele alınabileceğini ve böylesine karmaşık bir şeyin ne olabileceğinden ziyade

oluşumunu ve işlevini tartışmanın daha kıymetli olabileceğini ifade etmiştir (Lacan, 2022).

Freud, Küçük Hans vakasında fobinin evvelinde ve fobinin ortaya çıkışından itibaren Küçük Hans'ın yoğun bir şekilde kaygılandığını ifade eder (Freud, 2020b). Bir semptom olarak fobiyle kaygının arasında doğrusal bir ilişkinin olup olmadığı ve Küçük Hans'ı kaygıya sevk eden başka durumların mevcudiyeti çalışmamızın temel tartışma konuları arasındadır. Bu tartışma konularından birisi olarak *kaygı* kavramı, psikanaliz için de önem arz etmektedir. Freud'un 1894 yılında W. Fliess'e yazdığı mektuplar; kaygının cinsel ilişki ile ilişkisi ve vuku bulan bir birikimin kaygıya neden olabileceğine dair görüşleri üzerinedir (Masson, 1985). Freud'un kaygıya dair önemli bir vurgusu da kaygının hissedilebilen bir şey olduğudur. Freud, kaygı konusunda semptomdan ziyade kaygıyı temsil edebilecek bir nesnenin yahut durumun varlığını arar. Bunun sebebi, semptomun yanıltıcı bir payının olmasıdır. Semptomun yer değiştirmek gibi bir potansiyeli olması sebebiyle kaygının temsiline bilinçdışı bir parça olması daha makuldür (Freud, 2014b). Lacan ise duygu konusunda "... özneyi yanıltmayacak tek duygulanımın kaygı olması" sebebiyle Freud'un kurduğu kaygı ve semptom ilişkisine dair bir atıfta bulunur. Bunların yanı sıra Lacan, Freud'un kaygı teorisine kaygının bir nesnesi olabileceğini ve bu nesnenin de küçük a nesnesi olabileceği yönünde katkı sağlar (Lacan, 2004a).

Freud'un Küçük Hans olgu öyküsünde fobinin evvelinde ve fobinin ortaya çıkışından itibaren kaygının mevcudiyetini koruması, fobinin çözümü ile sonlanan kaygı hem Freud hem de Lacan tarafından ele alınır ve yorumlanır (Demir Hekimoğlu, 2021). Küçük Hans, Freud'un Çarşamba Toplantıları'na katılan Max Graf'ın oğlu Herbert Graf'ın kendisidir. Max Graf'ın Freud'a yazdığı mektuplarla gerçekleşen bu analiz daha sonra Freud'un yorumlarıyla birlikte yayınlanmıştır. Küçük Hans gerek günlük yaşantısında gördüğü atlara gerekse rüyasında gördüğü zürafalara karşı bir tür takıntı geliştirir. Fobisinin ilerleyen evrelerinde ise atlar tarafından ısırılmaya ya da atın devrilmesine dair korkuları gündeme gelmiştir. Babası, Freud'un teşvikiyle bu durumun *aptallık* olduğunu, aslında bu korkunun başka sebeplerden kaynaklanıyor olabileceğini söyler. Freud, babanın aktardığı notlardan ve Küçük Hans'la bir görüşmesinden yola çıkarak Küçük Hans'ın cinsel dürtüleri ve fantezilerine dair yorumlarda bulunur. Bunun üzerine Küçük Hans'ın fobisinde sağaltım gözlemlenir (Freud, 2020b). Soler'e göre ise Küçük Hans vakası babanın eksikliğinden dolayı

Freud'a götürülen bir vakadır. Bu sebeple babanın işlevi göz ardı edilmemelidir. (Soler, 2006).

Groth'a göre (2016) bir çocuk, annesine sevgiden evvel minnettarlık duyarken babasına olan sevgisi risk teşkil eden koşullarla ortaya çıkmaktadır. Freud (2012) bu koşulları Ödipus Kompleksi üzerinden tartışır ve bir çocuğun Ödipus Kompleksi evresinde babasına olan sevgisinin ilkin rekabetle ortaya çıktığını söyler. Freud'a göre baba, enstest yaşağını getirdiği takdirde bu evre tamamlanmaktadır. Bu bağlamda Penot (2001) ise yasaklayan kişinin cinsiyeti üzerine bir tartışma gerçekleştirir. Penot'a göre yasaklayan kişinin konumu, cinsiyetten bağımsız olarak otoritenin kendisidir. Dolayısıyla çocuğa enstest yaşağı bir baba; otorite konusunda hükmü olan bir baba vesilesiyle gelir. Penot burada bahsi geçen babanın cinsiyetsiz bir norm olduğunu ifade eder. Bu noktada Lacanyen bir terminolojiden gelen ve cinsiyetten bağımsız olarak düşünebileceğimiz *baba-nın-adı* kavramı akla getirilebilir.

Castanet (2017), özne için baba-nın-adı kavramının ebeveynlerin soyadı ya da karakteristik özelliğinden ibaret olmadığını ifade eder. Bu sebeple bu noktada imgesel bir babadan ziyade sembolik bir babanın söz konusu olduğunu aktarır. Lacan'ın (2014) *Baba-nın-Adları* metninde İshak'ın kurban edilişini daha doğrusu İshak'ın Rab adına İbrahim tarafından kurban edil(e)me(me) ritüelini ele alışı bizler için değerli bir okumadır. Lacan bu miti "İşte bir erkek evlat ve iki babayla beraberiz." şeklinde okur. Lacan'ın bu çalışmasını bizler de Freud'un Küçük Hans vakası üzerinden tartışacak ve Lacan'ın miti okuma şekline ekleme yaparak "İşte bir erkek evlat ve *babalık işlevinin üzerlerine düştüğü iki erkekle beraberiz.*" diyerek ele alacağız.

Castanet (2017), diğer bir yandan baba-nın-adı kavramının yalnızca Lacan ile sınırlı kalmadığını, aynı zamanda Freudyen terminolojideki fallik evre ve kastrasyon kompleksi gibi olgulardaki işleve karşılık gelebileceğini söyler. Bundan hareketle psikotik yapıyı bu duruma bir örnek olarak verir. Freud, *Bir Çocukluk Dönemi Nevrozu Öyküsü: Kurt Adam* adlı eserinde Kurt Adam'ı obsesyonel nevroz olarak ele alır ve değerlendirmesini bu hususta gerçekleştirir. Freud'un ardından Kurt Adam ile seans gerçekleştiren başka psikanalistler Kurt Adam'ın psikotik bir yapıda olabileceğini ifade ederler (Quinet, 2020). Lacan ise bu durumun geç başlangıçlı bir psikoz olabileceğini, buna kanıt olarak Kurt Adam'ın kesik parmak sanrısını akla getirmemiz gerektiğini aktarır (Minçe, 2021). Bunun yanı sıra hem Freud hem de Lacan, Kurt Adam vakasında babasal metaforun eksik olduğunu ve bu sebeple ödipal

sürecin çok daha evvelinden babasal metaforun hesaptan düştüğünü (Alm. *verwerfung*)¹ söyler. Hesaptan düşme kavramı bir tür tümünden olumsuzlama olarak düşünülebilir. Lacan bu durumun sembolik düzenin işleyişi bakımından önem teşkil ettiğini ifade eder. Kurt Adam ilerleyen yıllarda nevrotik bir işlevsellik kazansa da yapı bakımından psikoz olduğu yönündeki görüşler Lacan ve Lacanyen bir bakış açısı etrafında kapsamlı şekilde tartışılır. Quinet'ye göre Kurt Adam'ın dağılmasını engelleyen durum, onun Freud ve psikanaliz sayesinde bir *sinthome* bulmuş olabilesidir. Sinthome, burada gerçek ve sembolik düzen arasında bir bağlantı olarak ele alınır ve bu sayede özne dağılmaktan kaçınır (Quinet, 2020). Kurt Adam ömrünün çok büyük bölümünü psikanalistlerle çalışarak ve bunun yanı sıra psikanaliz cemiyetiyle içli dışlı olarak geçirmiştir. Freud ile başlayan bu uğraşın daha sonra psikanaliz etrafında dönmüş olması, Kurt Adam'ın bir *baba* arayışı içinde olduğunu düşündürmüştür (Minçe, 2021). Quinet bu durumun etkili olabileceğini düşünür ve Freud'un da sınırlı bir süre olarak Kurt Adam için baba ikamesi yerine geçtiği yorumunda bulunur (Quinet, 2020).

Baba-nın-adı kavramı psikotik bir yapı açısından hesaptan düşmeyle ilişkili olduğu gibi nevroz açısından da olumsuzlamayla (Alm. *verneinung*) ilişkilidir. Baba-nın-adı ilkin olumsuzlanır ancak daha sonra başka bir aşamaya geçer (Quinet, 2020). Bir kez daha olumsuzlanarak Hegelci bir terminolojide karşılık bulan, kapsayarak aşma (Alm. *aufhebung*) durumuna evrilir (Zupancic, 2020). Buradan yola çıkarak mevcut çalışmada Küçük Hans için baba-nın-adının ikame bulduğu yerler ve bu ikamelerin kastrasyonla ilişkisi tartışılacaktır.

Psikanalitik bir terminolojide özdeşleşme (Fr. *Identification*), Freud'un tabiriyle bir ötekine yönelik duygusal bağın en erken ifadesidir. Freud, özdeşleşme kavramını izah edebilmek adına ödipal sürece başvurur. Bu süreçte Freud, özdeşleşmenin bir yazgı olabileceğini söyler ve bunu erkek çocuklar nezdinde babalarıyla kurdukları özdeşim üzerinden açıklamaya çalışır. Freud'a göre özdeşleşmenin kökeninde yalnızca başka bir kişiyle özdeşleşmek gibi bir durum söz konusu değildir; özne bir nesneyle de özdeşleşebilir (Freud, 2023). Bu bağlamda Küçük Hans ve Kurt Adam'ın özdeşleştikleri kişi ve nesneler önemli ve tartışmaya

¹ Almanca *verwerfung*, İngilizce *foreclosure*, Fransızca *forclusion* olan kavram Türkçeye farklı şekillerde çevrilmiştir: hesaptan düşme, menetme, dışta-tutma vs. Metin açısından bütünlük teşkil etmesi sebebiyle bizler "hesaptan düşme" çevirisini kullanmayı tercih edeceğiz.

açıktır. Bundan hareketle mevcut çalışmada bu konu, başka teorisyenlerin görüşleriyle de desteklenerek tekrardan ele alınacaktır.

Çalışmamızın temel amacı Freud'un ve Lacan'ın kuramında kaygı, yasa, baba, hesaptan düşme, olumsuzlama, özdeşleşme ve kastrasyon kavramlarının birbirleriyle ilişkisini değerlendirip ortaya koymak olacaktır. Sıraladığımız bu kavramları bir arada düşünürsek “baba-nın-adı” kavramı açısından bu kavramların bir temel oluşturup oluşturmadığı tartışılacaktır. Bunun yanı sıra baba-nın-adı kavramının psikik yapılanma üzerindeki etkisi ele alınacaktır. Bu bağlamda, Freud'un ele alacağımız iki vakaya (Küçük Hans ve Kurt Adam) ilişkin yorumları ve kavramlara bakış açısı; diğer bir yandan da Lacan'ın Freudyen literatüre katkıları ve eleştirileri çalışmamızda sunulacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde *Kaygı* kavramının felsefe ve psikanaliz açısından önemi, farklı teorisyenlerin kaygı tanımı ve kaygının nesnesi üzerine tartışılacaktır. Bununla birlikte kaygı kavramının psikanaliz açısından gelişimi de ele alınacaktır. Freud'un kaygı üzerine kaleme almış olduğu iki temel metin olan 1895 ve 1926 tarihli makaleler psikanalitik açıdan kaygının, fobinin aksine, bir nesnenin “varlığı” ile değil yokluğuyla ilgili olduğunu ortaya koyulacaktır. Çalışmamızın *Yasa* başlığında ele alınacak kastratif tecrübe söz konusu olduğunda ise bu tecrübenin varlığı ya da yokluğundan ziyade yakınlığıyla ilişkili olduğunu ilgili metinler bize gösterirler (Freud, 2014a; Freud, 2014b). Bu durum psikanalizin, Lacan'ın (2013a) *II. Seminer*'inde “önotoloji” olarak adlandırdığı çalışma ile münasebetini ortaya koyar. Öyle ki, Lacan'a göre, psikanalizde mesele bir tecrübenin varlığı ya da yokluğu değil, var-olmamış-olmaklığıdır. Bu açıklamayı sunduğu esnada Lacan, tesadüfî olup olmadığını araştırmanın bizim çalışmamızın da bir konusu olabileceği şekilde, kendisini “Heideggerci olmak ile” itham eden kimi muhataplarına hitaben konuşur. Bu sebep ile bizim çalışmamız içerisinde Kaygı ve Yasa başlıklarında felsefî literatürden örnekler ile diyaloga girilecektir.

İkinci bölümde kaygılanan öznenin psikik olarak yasayla ilişkisi ve bu yasanın ne olabileceğine dair güncel tartışmalar ve yasanın bir yansıması olarak *babasal işlevin* cinsiyet ile ilişkisi ele alınacaktır. Bundan hareketle Lacanyen bir terminolojiden baba-nın-adı kavramının ne olabileceğine dair tartışmalar aktarılacaktır. Antonio Quinet'nin *Şehrin Deli Efendileri* adlı eserinden yola çıkarak baba-nın-adının kastrasyonla ilişkisi

ve bu bağlamda psikotik yapı için önemi diğer kuramcılarının görüşleriyle desteklenerek tartışılacaktır.

Son bölümde ise baba-nın-adı kavramının nevrotik bir yapıda kastrasyonla ilişkisi tartışılacak ve Freud'un Küçük Hans vakası üzerinden ele alınacaktır. Böylelikle baba-nın-adı kavramının nevroz ve psikoz yapılarındaki karşılığı ve ödipal süreç açısından işlevi tartışılıp ve söz konusu kavram kastrasyon ile ilişkisi çerçevesinde değerlendirilecektir.

Çalışma yöntemimiz literatür taraması ve belge analizi üzerine kurulu nitel bir çalışmadır. Yaptığımız ilgili araştırmalar ve taramalar sonucunda, her iki vaka bağlamında araştırdığımız kavramlarla ilgili başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bundan hareketle mevcut çalışmanın literatürdeki bu boşluğu doldurması amaçlanmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kaygı

Psikoloji literatüründe bir duygu türü olarak tanımlanan kaygı bedensel ve psikolojik belirti olmak üzere iki konumda ele alınır. Bedensel tepkimeye kasların gerilmesi, kalp atım hızı ve solunumun hızlanması örnek olarak verilebilir. Psikolojik tabloda ise endişe veren belirsiz iç yahut dış bir tehdide karşı gerçekleşen orantısız tepkiyi ele alabiliriz. Psikoloji literatürü her ne kadar kaygı ve korkunun ayrımını nesnel ve zamansal olarak (içinde bulunduğu an ve gelecek) gerçekleştirse de farklı görüşler gözlemlenebilir (Budak, 2009). Kaygı nedir sorusuna verilebilecek yanıt yalnızca psikoloji ile sınırlı değildir. Kaygı nedir sorusuna verilebilecek yanıtlar teori alanında farklı görüşlerle kendi içinde tartışmalara alan açabilir. Örneğin Jacques-Alan Miller (2005) kaygı için koşula ve bakış açısına bağlı olarak değişen bir kavram olduğu görüşünü ileri sürer. Lacan ise duygu konusunda kaygının yanıltmayan/aldatmayan olduğunu söyler (Lacan, 2004a). Aslında psikanalizin yanı sıra felsefe de bu soruya yanıt arar. Bu sebeple kaygının ne olabileceğini ilkin felsefe üzerinden soruşturmak faydalı olacaktır.

2.1.1. Soren Kierkegaard ve Kaygının Temsil Sorunu

Soren Aabye Kierkegaard Danimarkalı filozof ve teologdur. 19. yüzyıla önemli etkiler bırakan Kierkegaard varoluşçuluğun öncülerindedir. Bu yönüyle diğer felsefe akımlarından ayrı olarak eserlerini psikolojiyi kapsayacak şekilde yazmaktadır. Vigilius Haufniensis takma adıyla Korku/Kaygı Kavramı adlı eserini yayınlayan Kierkegaard, korku ile kaygı arasında bir ayrım yapmaya çalışır. Ona göre kaygı; belirli bir şeye yönelmiş korkunun aksine nesnesi belli olmayan bir duygudur. Bu haliyle Kierkegaard'ın kaygı konusunda en büyük düşüncesi kaygının belirsiz bir şeye yönelmesi ve belirli bir nesnesinin olmayışdır (Yıldırım, 2012). Eser boyunca kaygı konusunda Kierkegaard'ın yaptığı vurgu bu belirsizliğin herhangi bir şey olabileceğinden ziyade bu kaygıyı neyin nasıl temsil edebileceği yahut edemeyeceği temsil sorunudur. Keza Kierkegaard'a göre de kaygı, temsili olmayanın kavramıdır ve bu yönüyle bir anlam boşluğuna denk gelir (Özcan, 2018).

Kierkegaard’a (2018) göre kaygıdan evvel öznenin pozisyonu dikkate alınmalıdır. Bu sebeple bu pozisyonu *düş gören tin* ve *kendim* olarak ikiye ayırır. Kierkegaard bu ayrımın daha belirgin olması için insan ve hayvan ayırımına gitmiştir. Kierkegaard’a göre kaygı hayvanda bulunmaz çünkü tin hayvanda bulunan bir nitelik değildir. Böylelikle Kierkegaard kaygının nesnesini içsel ya da dışsal olarak kategorize edebilir. Bunun sebebi ise öznenin konuşan bir varlık oluşundandır. Kierkegaard böylelikle döneminin psikoloji literatürünün aksine kaygıyı “kendim” ve “öteki” arasındaki ilişkide aramıştır. *Düş gören tin* olarak adlandırdığı kavram ise insanın masumiyeti üzerinedir. İnsan masumken cehalet içindedir. Vahiy dinlerin başlangıç mitinden yani Âdem ile Havva’nın ilk günahından evvel insanın bütünlük içindeki bir ruh olduğunu ancak ilk günahıktan sonra bir tin olduğunu dile getirir. Kierkegaard, ruhu bir bütünlük tini ise öznel bir ayrım olarak okur ve kaygının kaynağını bu ayrımda arar:

“... bu durumda barış ve huzur vardır, ama bunlarla birlikte, kavga ve mücadele içermeyen -çünkü aslında mücadele edilecek bir şey yoktur- bir şey daha bulunur. Peki bu nedir? Hiçbir şey. Hiçliğin nasıl bir etkisi olabilir? O, kaygıyı doğurur. Bu, masumiyetin derinlere saklı sırrı ve kaygının kendisidir. Tin, düşsel olarak kendi etkinliğini yansıtır, bu etkinlik hiçliktir, masumiyet de her zaman kendi dışındaki bu hiçliği görür” (Kierkegaard, 2018, s. 34).

Kierkegaard bu sebeple kaygıyı *düş gören tin*in nitelik kazanması olarak okur. Öznenin iki durumu üzerinden ele aldığı bu durumu şu şekilde ayırabiliriz: uyanıklık ve uyku hali. Kierkegaard’ın bu ayrıma gitme sebebi uyku halindeyken kaygıyı daha şiddetli hissetmemizdir. Bu şiddeti ele almasının sebebi kaygının nicel oluşundan ziyade nitel olarak ortaya çıkış durumlarıdır. Bu duruma gerçeğe yakın kabuslar örnek olarak verilebilir. Hiçliğin kaygı için bir kaynak [doğuran] olabileceğini ifade ederken bu temsil sorununa yani bir nesne tarafından kaygısının ifade edilebilir olmasının bu sebeple mümkün olamayacağını ifade eder (Kierkegaard, 2018). Bu sebeple hem sembol hem de imge konusunda bir temsile sığmayan bu şey bir nevi anlam boşluğuna denk gelmektedir (Özcan, 2018).

Kierkegaard’ın özne, tin olarak vurgu yaptığı tanım Heideggerci terminolojide *Dasein* olarak karşılık bulur. Kierkegaard ve Heidegger’in kendi çalışmalarına bir köşe olarak belirlediği kaygıyı anlayabilmemiz adına Heidegger’e göre kaygının ne olabileceğini açmamız gereklidir.

2.1.2. Kaygının Varlıkla İlişkisi

20. yüzyılın önemli düşünürlerinden Martin Heidegger *Varlık ve Zaman* eserinin ana hatları boyunca kaygı meselesini açmaya, onun ontik olarak bir konuma girebileceğine hatta uygun minvalde kaygının özne açısından konumunu açıklamaya çalışmıştır (Ökten, 2021). Heidegger (2018) kaygının nesnesin belirsiz olduğunu düşünür. Heidegger bu belirsizliği Kierkegaard gibi yalnızca *boşluk* olarak tanımlamaz; ayrıca bu belirsizliğin ortaya çıkardığı durumlar üzerine tartışır. Heidegger diğer düşünürlerin aksine varlık yerine *Dasein* kavramını kullanmayı tercih eder. Almanca “insan varlığı” anlamına tekabül eden bu kelimeyi Heidegger “... kendisi, kendisi-olmayan ve dünya hakkında soru sorabilen Varlık” (Karabulut, 2014, s. 3) olarak kullanır.

Dasein, kendisini kaygı içinde hissetmesi onu “... hem harekete geçirir hem de kendisine vardırır” (Heidegger, 2018, s. 478). Böylelikle *Dasein* için bir yabancılaşma ortaya çıkar, “*Dasein*, dünyaya yabancılaşır, kendini evinde değilmiş gibi hisseder” (Ökten, 2021, s. 129). Heidegger bu durumu “tekinsizlik²” olarak adlandırır. Kaygı sebebiyle tekinsizleşen *Dasein*, “... bu sayede kendi anlayışını genişletir ve mevcut bulduğu olgulardan daha fazlası olduğunu idrak eder. Kaygı, *Dasein*’ı olanaklarına açılar” (Heidegger, 2018, s. 445). Heidegger’e göre kaygı, *Dasein*’ı tasalandırır ancak diğer yandan da kendine vardırır:

“*Dasein*, kaygı fenomeni sayesinde yüzünü kendisine çevirir. Kaygı, tehditkâr olanın yaklaşacağı buradan veya şuradan gibi yönleri görmez. Kaygıyı nitelendiren şey, tehditkâr olanın hiçbir yerde olmayışıdır. Kaygı neden kaygı duyduğunu bilmez. Kaygı hep şuradadır ama yine de herhangi bir yerde değildir. O kadar yakınıımızdadır ki içimiz daralır ve nutkumuz tutulur ama yine de hiçbir yerde değildir. Kaygının nedeni, bizatihi dünyanın kendisi, dünya-içinde-varolmanın kendisidir. Kaygı içindeyken tekinsizlik yaşarız: hiç ve hiçbir yer, evinde-yurdunda-olamama. Bu yüzden kaygı, *Dasein*’ı münferitleştirmektedir. Böylelikle *Dasein*, kendi düşmüşlüğünden çıkartılmakta ve kendi varlığının olanakları olarak sahilik ve gayrisahihlik aşikâr hale gelmektedir” (Ökten, 2021, s. 237).

Heidegger için kaygı bir yandan da *Dasein*’ın münferitleştirmesidir. Bunu şu şekilde açabiliriz: Kaygı kendi başına münferit değildir hatta Heidegger, kaygının nedenini ve ne için var olduğunu aynı olduğunu söylemektedir. Özetle Heidegger’e göre kaygı: *Dasein*’ı tasalandırır, kendine vardırır ve dünya-içinde-varolmaya açık

² Almancası “unheimlich” olan bu kavram daha evvelinde Schelling, Jensch ve Freud tarafından ele alınmıştır (Barlas, 2020). Sigmund Freud’un 1919 yılında yayınlanan “Tekinsiz” adlı eserine daha sonra değinip bu kavramın kaygıyla olan ilişkisini ele alacağız.

hale getirir (Heidegger, 2018). Bir yandan da Heidegger için insanın kaygısı: "... uzun bir iç sıkıntısıdır ve ölümüne kadar onun peşini bırakmayacaktır" (Aşar, 2014, s. 97).

Heidegger'in açmaya çalıştığı soru bir bakımdan da varlık sorusudur. Var olanlardan varlığa evrilmenin koşulu ise insandır. İnsanın düşünen bir canlı olması sebebiyle var olana bir anlam atfederek onu varlığa evirmesi bu şekilde gerçekleşir. Ancak insan da dünya-içinde-varolduğundan bir nevi karanlıktadır. Lakin diğer yandan da kendi kendisiyle ilişki içinde olan tek canlı insandır. Heidegger'in kaygıyı yerleştirdiği bu bağlam kendi içinde anlamlıdır: çünkü kaygı, *Dasein*'ın hem kendisiyle hem de içinde bulunduğu dünya ile bağlantılıdır (Çalışkan Akçetin, 2010).

2.1.3. Kaygının Oluşumu, İşlevi ve Nesnesi

Felsefe bakımından *kaygı*nın ne olduğunu anlamaya çalıştık ancak klinik pratikte kaygının oluşumu, işlevi ve nesnesi bakımından açılırsak ilkin Viyanalı Psikanalist Sigmund Freud'un 1894 yılında W. Fliess'e yazdığı mektubu ele almamız gerekir. Freud (Masson, 1985), ilkin nevrotik hastalarının kaygısını ele alırken çoğunluğun cinsel ilişkiyle ilişkili olduğunu gözlemler (örneğin kadınların, boşalma esnasında penisin geri çekilmemesinden ve yetersiz önleyici sebebiyle hamile kalmaktan duyduğu endişeler) ancak daha sonra bu durumun kaygı nevrozuyla ilgili olmadığı kanısına varır. Buradan yola çıkarak cinsel yaşamda kaygının kaynağını psişik alandan ziyade fiziksel alanda bulmayı amaçlar ve bunları gözlemlediği vakalar üzerinden sıralar. Tümünde yinelenen şeyin, sıklıkla kaçınmak olduğunu söyleyecektir. Tüm bunların nezdinde benzerliklerini ele alarak kaygı nevrozunun bir nevi tıkanma nevrozu olduğunu düşünür. Kaygının ortaya çıkışını ise birikmiş cinsel gerilimin dönüşümü olarak açıklar. Freud'un bu makalede ele aldığı bir başka soru ise bu birikiminin neden kaygıya dönüştüğü üzerinedir. Ancak bunun sebebinin ise endojen [içsel] uyarım durumunun olduğunu söyleyecektir:

"Lâkin bir birikim var olduğunda niçin bu kaygıya dönüşüm vuku bulur? Bu noktada birikmiş gerilim ile başa çıkmanın normal mekanizmasına girmeliyiz. Burada haşır neşir olduğumuz şey ikinci durum, endojen uyarım durumudur. Egzojen [dışsal] uyarımda mesele basittir. Uyarımın kaynağı dışarıdadır ve niceliğine istinaden işi göreülecek olan bir uyarım birikimini psişeye gönderir. Bu amaç için psişik uyarımı aynı kuantum kadar azaltacak olan herhangi bir tepki kâfidir" (Masson, 1985, s. 80).

Freud'a göre fiziksel gerilim artarsa psişik duygulanımı harekete geçirebilecek bir eşik noktaya ulaşır ancak kimi zaman bu durum yetersiz kalır ve cinsel bir duygulanım ortaya çıkmaz. Bu durumda da fiziksel gerilim bir tür kaygıya dönüşür.

Eğer durum böyleyse ve gözlemlerle doğrulanmışsa cinsel duygulanımdaki kaygı nevrozunun kaynağı psişik libidodaki bir eksiktir (Masson, 1985).

Yukarıda ele aldığımız taslak çalışmasından bir yıl sonra yayınlanan “*Kaygı Nevrozu*” *Olarak Tanımlanan Belli Bir Sendromun Nevrasteniden Ayrı Değerlendirilmesinin Gerekçeleri Üzerine* adlı makalede Freud görüşünü aynı doğrultuda devam ettirecektir. Makalenin ikinci bölümü olan *Kaygı Nevrozlarının Ortaya Çıkış Sıklığı ve Kökeni* adlı bölümde ise bir kökenin belirlenemeyeceğini söyler. Ancak istisna olarak nevrozun sonradan kazanıldığının saptandığı durumlarda nedensel etkilerin birtakım rahatsızlık ve cinsel yaşamın sebep olabileceğini düşünür. Kaygı nevrozunun ortaya çıktığı kökensel koşulların ne gibi durumlarda ortaya çıktığını üç kategoride (erkek, kadın ve her iki cinsiyeti kapsayan ortak durumlar) sıralar (Freud, 2014a). Freud’un erken yıllarına tekabül eden bu çalışma tekrardan şekillenecektir. Freud’un eserlerinin İngilizce’ye çevrildiği ve derlendiği Standard Edition versiyonun editörü James Strachey yukarıdaki makalenin başına Freud’un kaygı konusunda libido teorisini uzun yıllar tartıştığını hatta farklı kavramlar ve görüşlerle ifade edecek olsa da ana hatlarda bu teoriyi muhafaza ettiğini girizgâh minvalinde dile getirmiştir:

“O dönemde bilinçdışı ruhsal süreçlerin bulunduğu hipotezini henüz tam olarak benimsememişti. Dolayısıyla bu makalede “bedensel cinsel heyecan” ile “cinsel libido ya da ruhsal arzu” arasında bir ayrım yapıyor. “Libido” tamamen “ruhsal” olan bir şey gibi değerlendiriliyor, ancak “ruhsal” ile “bilinçli” arasında net bir ayrım yapılmıyor. Freud’un birkaç yıl sonra bu makaleye yazdığı bir özette (1897) libidonun potansiyel açıdan bilinçsiz bir şey olduğunu açıkça kabul ederek şöyle yazması ilginçtir: ‘Nevrotik kaygı, dönüştürülmüş cinsel libidodur.’ Ama hangi terimlerle ifade ederse etsin bu teori, bir dizi sınırlama getirmiş olsa da yaşamının sonuna kadar savunduğu bir teori olmuştur” (Freud, 2014a, s. 36).

Sigmund Freud’un 1915-1917 yıllarında Viyana Üniversite’nde farklı fakültelerden gelen izleyicilere verdiği derslerden *Kaygı* kısmına değineceğiz. Freud’un 1915 yılına kadar edindiği tecrübeleri ve gözlemleri bu dersler boyunca toparlar ve izleyicilere sunar. Freud’un çalışmalarının geniş bir kısmını bu eser üzerinden takip edilebilir ancak bizim çalışma konumuz olan kaygı konusu gibi bazı görüşleri de zamanla değişmiş ve onları savunmaktan vazgeçmiştir. Yine de yukarıda James Strachey’in dediği gibi ne kadar yeni kavramlarla izah etse de her ne kadar sınırlama getirse de ana hatlarıyla devam etmektedir. Freud *Kaygı* dersinde izleyicilere nevrozlarda kaygı sorununu derinlemesine ele almak ve uzunca bir tartışmaya girmek niyetinde olduğunu söylemiştir (Freud, 2018). O yıllarda eş anlamlı olarak kullanılan

“*nervös*” [sinirli] ve “*angstlich*” [kaygılı] kavramlarının kullanım açısından hatalı olduğunu çünkü sinirli olmadan kaygılı olabilen insanlar ya da kaygılı olmayıp sinirli bir yapıda olabilen insanlar olabileceğini söyler (Freud, 2018). Ayrıca nevrotik kaygıya değinmeden kaygı konusunda gündelik hayatta sıkça karşılaşılabileceğimiz bir kaygı durumundan da “gerçekçi kaygı” olarak bahseder. Freud’a göre gerçekçi kaygı herkesçe anlaşılabilir ve ussal bir yapıdadır. Bunun dış bir tehlike ile ortaya çıkabileceğini dış tehlikeyi ise geçmiş deneyimlerin üzerinden açıklar. Bu deneyimleri kişinin kaygılandığı duruma dair bilgi düzeyine ve mevcut dünyadaki konumuna dair güç duygusu olarak okur. Bu ne demektir? Öncelikle gerçek kaygı Freud için bir nevi kaçma refleksi ve kişinin kendisini koruma iç güdüsüyle ilişkilidir. Özne bildiği bir durum karşısında bulunduğu ortamdan uzaklaşır ya da kendisini savunmaya alır ancak buradaki bilgi iki durumda karşımıza çıkar. Özne bilmediği bir durum karşısında korkabilir ya da bildiği bir durum karşısında kaygılanabilir. Freud bu durumu şu şekilde açıklar: ilkel bir insan patlayan bir toptan ya da güneş tutulmasından korkabilir çünkü bu bilgi onda yoktur. Bu kişi topun işlevinden haberdar olsa ve güneş tutulmasını önceden hesaplayabiliyor olsa bu durum karşısında korku duymayacaktır. Diğer bilgi durumunu ise şu şekilde örneklendirir: tecrübeli bir denizci gökyüzünde gördüğü küçük bir bulutun fırtınanın habercisi olduğunu düşünerek kaygılanabilir ancak aynı güvertede olan sıradan bir yolcu için bu durum anlamsız olacağından kaygı vermeyecektir (Freud, 2018). İzleyicilere sunduğu dersin ilerleyen kısımlarında kaygı konusunda ileri sürdüğü libidinal boşalım teorisine tekrardan döner:

“Kaygı duygusu durumunda bu duygunun tekrarladığı eski izlenimi bildiğimize ve bunun da doğum eylemi olduğuna inanıyoruz. Doğum eyleminde hoş olmayan duyguların, boşalma dürtülerinin ve bedensel duyularının bir birleşiminin ortaya çıktığına ve bunun da ölümcül tehlikenin [doğum anındaki] sonuçlarının bir prototipine dönüşerek o günden sonra kaygı durumu olarak tekrarlandığına inanıyoruz” (Freud, 2018, s. 467).

Kaygıyı ruhsal açıdan ele alırken bağlı oldukları belli durumları ve nesneleri ele alır. Ancak Freud’un burada nesne derken kastettiği kaygının nesnesi değil kaygının bugün literatürde fobi olarak ele alınan belli bir nesneyle kendisini tezahür etmesidir. O yıllarda fobiler üzerine araştırma yapıp tek tek listeleyen Amerikalı Psikolog Stanley Hall’in çalışmasının zahmetli olduğunu ve tek tek listelemektense tüm fobilerin üç kategoride ele alınabileceğini söyler. Bu kategoriler şu şekildedir:

1. Normal insanları da korkutacak düzeyde tehlikeyle ilişkili nesne ve ortamlar

2. Tehlikeli olabilecek ancak küçümsediğimiz ve tehlike beklemediğimiz durumlar
3. Anlaşılması zor fobiler (Freud, 2018, s. 469).

Freud, 1. grup fobilere örnek olarak Darwin'in bir hatıratını örnek verir: "Darwin, aralarında kalın bir cam engelin bulunmasına rağmen üzerine hamle yapan yılan karşısındaki korkusuna engel olamayışını çok etkileyici bir üslupla anlatmıştır" (Freud, 2018, s. 469). 2. Grup fobilere ise tren, gemi yolculuğunu örnek verir: "bir geminin batabileceğini ve bu nedenle boğulabileceğimizi de biliriz; ama bu tehlikeleri düşünmeyiz ve kaygı duymaksızın trenle veya gemiyle yolculuk yaparız" (Freud, 2018, s. 470). Ancak bu durumda ele alınacak şeyin kaygının içeriğinin değil kaygının yoğunluğu olduğunu söyler. Son olarak 3. grup fobilerin daha karmaşık ve anlaşılması güç olduğunu söyler:

"Güçlü, erişkin bir insan kaygısı nedeniyle doğup büyüdüğü kentin caddelerinde yürüyemediği veya karşıdan karşıya geçemediği, iyi yetişmiş bir kadın bir kedi entarisinin kenarına süründü veya odanın ortasından bir fare kaçtı diye yoğun kaygıya kapıldığı zaman bu olayları, fobik kişi için söz konusu olan tehlike ile nasıl bağdaştırırız? ... Bu kadınların o kadar korktuğu fare [Almanya'da] ayrıca sevecenliğin başlıca terimlerinden birisidir; sevgilisi ona fare dediği zaman sevince boğulan bir genç kız, aynı adı taşıyan küçük yaratığı gördüğü zaman çoğu kez korkuyla bağıracaktır" (Freud, 2018, s. 471).

Freud'un kaygı durumların analizine dair söylediği bir husus ise şudur:

"... kendiliğinden nöbetlerden, kaygı durumu olarak tanımladığımız kompleksin parçalanma yeteneğine sahip olduğunu öğreniriz. Nöbetin tamamı tek, şiddetli bir semptomla, örneğin bir titremeyle, baş dönmesiyle, çarpıntıyla veya nefes darlığıyla temsil³ edilebilir ve kaygıya yordduğumuz genel duygu belirsiz olabileceği gibi hiç bulunmayabilir de. Yine de "kaygı eşdeğerleri" olarak tanımladığımız bu durumların, her klinik ve etiyolojik açıdan kaygıyla eşitlenmesi gerekir" (Freud, 2018, s. 471).

Kaygı açısından *tehlikenin* merkez bir konumu olduğunu varsayarak iki soru gündeme getirir, bunlardan ilki tehlikenin rol almadığı nevrotik kaygı ile tehlike ile ortaya çıkan gerçekçi kaygı arasında nasıl bir ilişki olabileceği ve son olarak nevrotik kaygıdan ne anlamamız gerektiğidir. Ancak durum ne olursa olsun kaygının olduğu konumda kişinin korktuğu bir şeyin mevcut olabileceğini söyler. Yukarıda sorduğu sorunun yanıtını ise nevrotik kaygı üzerinden izah eder. Ancak Freud'a göre nevrotik kaygı ile gerçekçi kaygı birbirine zıt iki ayrı yapı değildir. Freud'a göre nevrotik kaygının kökeninde libidonun normal kullanımdan saptırılması mevcuttur.

³ Temsil olarak ele aldığı meseleyi 1925 yılında yayınladığı "Ketlemeler, Semptom ve Kaygı" metninde tekrardan değineceğiz.

Konuşmanın ilerleyen bölümünde ise nevrotik kaygı ile gerçekçi kaygıyı birbirinden ayıracak bir ölçütün olmadığını söyler (Freud, 2018)⁴.

Sigmund Freud, 1925 yılında yayınladığı *Ketlemeler, Semptom ve Kaygı* metninde kaygıya tekrardan değinir. İlk kaygının psikolojik bir tanımını yapar: “Her şeyden önce kaygı hissedilen bir şeydir” (Freud, 2014b). Aynı zamanda kaygının duygusal bir durum olduğunu ve kimi zaman hoşnutsuzluk olarak ortaya çıktığını ancak bu duygu durumunun yalnızca kaygıya has olmadığını vurgular. Fizyolojik olarak karşılığını ise birkaç temsil üzerinden ifade eder, bunlar: solunum organlarıyla ve kalple ilgili olanlardır. Analizle ortaya çıkan üç durumu kaygı çerçevesinde ele alır: “... (1) özgün bir hoşnutsuzluk özelliğinin, (2) boşalım edimlerinin ve (3) bu edimlerin algılarını ortaya çıkışı” (Freud, 2014b). Freud burada bir temsil arayışına girer çünkü semptom üzerinden ilerlemenin yanıltıcı bir payı olduğunu söyleyecektir. Kalabalık karşısında utanan birisi için kalabalığa konuşmanın ne anlama geldiğini ya da utanmak eyleminin analizan için hangi durumlarda ortaya çıktığına bakmak gibi. Ayrıca yukarıda yaptığı uyarıyla yani hoşnutsuzluğun yalnızca kaygı ile ortaya çıkmadığı uyarısını dikkate alırsak bir sonraki adımımızın kendiliğinden daha dikkatli olacağını söyleyebiliriz. Hoşnutsuzluk kaygı ile ortaya çıkabileceği gibi acı, yasla da varlığını hissettirebilir. Ancak Freud’un bu makalede ele almak istediği şey semptomla birlikte beliren şeyin kaynağına erişebilmek; eğer bu mümkün değilse *temsil* edilen yapıları saptayabilmek.

Peki bu temsil tam olarak nedir? Ateş (2021), bu izaha girişmeden evvel temsilin nasıl tezahür ettiğini ele alır. Freud’da açık bir şekilde duyulan bu tınıyı Ateş ele almadan evvel Heidegger’in Kant okumasına referans verir. Ateş’e göre Heidegger’in *içsel duyuların* bir *çıkışı* olarak gördüğü bu durumu konuşabilmenin olanağının *çıktı* olabilmesidir. Aynı zamanda Ateş’in Freud okumasından yaptığı yorum bunu desteklemektedir: “Bir temsil hâline gelene dek onu işitebilmemiz olanaksızdır” (Ateş, 2021). Freud’un 1925 yılında yayınladığı makalenin felsefe bakımından izleğini buralardan takip edebiliriz. O halde *temsil* olarak saptayabilmek için ilkin onların *zaman* açısından bir sürece girmeleri gerekiyor. Buradaki zamanı bir

⁴ Sigmund Freud, 1933 yılında yayınladığı “Kaygı ve Dürtüsel Yaşam” isimli makalesinde bu soruya tekrardan değinir ve net bir yanıt getirir: “Ve aynı zamanda bir insanın nevrotik kaygı durumunda korktuğu şeyin ne olduğu sorusunu yanıtlamayı ve nevrotik kaygı ile gerçekçi kaygı arasındaki ilişkiyi kurmayı da başardık. Korktuğu şey açık olarak kendi libidosudur. Bu durum ile gerçekçi kaygı arasındaki ayırım iki noktada yatar: tehlikenin dış değil iç tehlike olması ve bilinçli olarak tanınmaması” (Freud, 2017, s. 104).

sürenin belirli bir parçası olarak düşünmektense hem nesneyi hem de özneyi öncelleyen bir şey olarak ele almak gerekiyor. Buna neden olaraksa zamanın ne özne ne de nesne mevcut oluşundan ayrıca içeride olmadığı gibi dışarıda da olmayışından kaynaklanıyor. Bu sebeple Heidegger'e göre zaman, bir tür olanak koşuludur. Zamanla hesap etme ya da zaman üzerinden öznenin kendini bir yere tayin etmesi zamanın dünya-içinde kullanışından kaynaklanmaktadır (Ökten, 2021). Yukarıda ele aldığımız temsil ve zaman kavramlarının psikanaliz açısından kesiştiği yer ise bilinçdışının zamandan bağımsız oluşudur: "Bilinçdışı sisteminin süreçleri zamandan bağımsızdır; yani, zamansal olarak düzenlenmezler, zamanla değişmezler; zamanla hiçbir ilişkileri yoktur. Zamanla ilgili oluş bir kez daha bilinç sisteminin çalışmasıyla ilişkilidir" (Freud, 2002a, s. 186).

Freud'un zaman konusunda ayırma gittiği yer bilinçdışı ile bilincin işleyiş bakımından farklılaştığı alandır. Heidegger'in *zaman* ı ele alırken belirli bir parça olmadığı vurgusu buradan gelmektedir. Bilinç düzeyinde *zaman* ın lokelleri vardır: geçmiş, şimdi ve gelecek zaman gibi. Ancak Freud'a göre bilinçdışı zamandan bağımsızdır; Freud ve Heidegger'in *zaman* okumaları hemen hemen buralarda ortaktır. Marie Bonaparte'ın zaman konusunda düşünceleri Freud'unki ile benzerlik gösterse de bunun pek de böyle olmadığı yönündedir. Bonaparte göre bilinçdışında tümüyle zamansızlık söz konusu değildir. Zaman mevcuttur ancak bilinç düzeyindeki gibi serilebilen ve gözlemlenebilen bir zaman söz konusu değildir. Bu durumu şöyle örneklendirir:

"... bir kimse herhangi bir canlının yahut herhangi bir şeyin zamanın etkisine bağışık olduğunu güçlkle tahayyül edebilir. Öyle ise psişemizin çekirdeği olan bilinçdışının da farklı ve bilinçli zihnimizdeki ile mukayese edilemeyecek denli yavaş yollarla da olsa zamanın etkilerine bir şekilde tabi olması icap eder. Tüm bir psikopatoloji alanı, geçen yıllara rağmen bozulmamış bir biçimde muhafaza edilen bilinçdışı patojenik anılar ve çocuklara yakışır fikirler ve duyguların sanki zaman sabit kalmışçasına elli yaşındaki bir adamı etkilemesi gibi örnekler ile bunu doğrular" (Bonaparte, 2022, s. 10).

Bonaparte (2022) hemen devamında ise Freud'un da sık sık değindiği Pompei kenti üzerinden örnek verir. Zamanında orası felakete uğramış ve yıkılmıştır ancak günümüzde o antik kente dair kazı çalışması yapılırsa geçmişin izlerinin bulunabileceği örneğini verir. Bonaparte bu savını desteklemek için Freud'un 1926 yılında yayınladığı *Ben ve O* adlı eserini tekrar okur ve Freud'un bastırma konusunda değişen düşüncelerinin zaman konusunda da önemli bulgular olduğunu söyleyecektir: "Dolayısıyla Freud bile bastırılmış psişik içeriğin bazı değişikliklerden geçtiğini,

bilinçli zihinlerimize değişmez gelseler de ölçülmesi olanaksız derecede hızlı bir biçimde yıprandıklarını kabul etmeye hazırlanmıştır” (Bonaparte, 2022, s. 11).

Bonaparte (2022) göre bilinçdışının zamansız olduğunu söylemek erişilmez bir bilgi olduğunu hatta yalnızca çıkarımlarda bulunabileceğimiz bir alan olabileceğini söyler. Bilinçdışının geçmiş şimdiyi bilince taşıırken eski deneyimlerimizin yeni deneyimlerimizle bugün ki gündemle iç içe geçebileceğini hatta rüyalarımızın buna örnek olabileceğini düşünür. Yukarıdaki verilere bakarak bu durumu şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Bilinçdışının zamanla ilişkisi görüş olarak farklılaşır,
- 2- Bilinçdışının zaman algısı görüş olarak farklılaşır,
- 3- Ve son olarak Freud’a göre kaygının oluşumunu yalnızca *zamansal* koşulla *temsil* olarak saptayabiliriz.

Kaygı konusunda çalışmalarını, düşüncelerini son kez derleyip 1933 yılında yayımlayan Freud hem hasta hem de yaşlıdır. Viyana Üniversitesi’nde verdiği derslerden yaklaşık 15 yıl sonra tekrardan diziyi devam ettirme ve psikanalizi bir bütün olarak ele alma çalışmalarına Psikanalize Yeni Giriş Dersleri adı altında devam eder. Geçirdiği ameliyatlardan dolayı kalabalık karşısında konuşmak onun için artık olanaksızdır (Freud, 2017).

Freud’un 32. Konferans olarak nitelendirdiği *Kaygı ve Dürtüsel Yaşam* içerik olarak sınırlılık getirilmiş, yeni görüşler eklenmiş durumdadır ancak 1915-1917 yıllarında verdiği konferansa referansla ilerleyen bir metindir. Keza 1915-1917 yıllarında kaygı ve dürtü ile olan ilişkisinden göz ucu da olsa bahsetmiştir: “... kaygı, herhangi bir dürtüye bağlanan düşünsel içeriğin bastırmaya tabi olması halinde her duygusal dürtünün yerine kullanılabilen ve evrensel geçerliliği bulunan bir para birimidir” (Freud, 2018, s. 475).

Kaygı konusundaki tüm görüşlerini özetlemek niyetiyle ilk kaygıyı zehirlenme olarak betimler. İlk kaygının doğumla gerçekleştiğini ve doğum esnasında bebeğin aldığı ilk soluğa dek kandaki karbondioksit artışına bağlı kısa da olsa zehirlenmesine gönderme yapar. Daha sonra tekrardan *gerçekçi kaygı* ve *nevrotik kaygı* olarak yaptığı ayrımı vurgu yapar: gerçekçi kaygıyı bir tür beklenti diğerini yani nevrotik kaygıyı ise yüzer geçer bir tedirginlik olarak tanımlar. 1884 yılında yaptığı tespiti tekrardan

değirir: kaygı nevrozu için açık olan neden doyurulmamış uyarımlardır (Freud, 2017).

Kaygı ve fobi ilişkisini ise küçük çocuklarda sık karşılaşılan fobiler üzerinden açıklar:

“Bu fobilerin çoğu bizim için çok karışık, ama yalnız kalma korkusu ve yabancı korkusu gibi diğerleri kesin olarak açıklanabilirdi. Yabancı bir yüz gibi yalnızlık da çocukta tanıdık olduğu annesine yönelik özlemi doğuruyordu; bu libidinal uyarılmayı denetleyemiyor, onu askıya alamıyor ama kaygıya dönüştürüyordu. Bu durumda bu çocukluk kaygısı gerçekçi değil ama nevrotik tür kaygı olarak değerlendirilmeliydi” (Freud, 2017, s. 103).

Freud’un burada ele aldığı iki durum vardır: bunlardan ilki libidonun doğrudan bir dönüşüme girmesi ikincisi ise histeri ve diğer nevrozlarda görülen kaygının bastırma süreci ile ilişkisi olabileceğidir. Freud, kaygı konusunda eksiksiz bir yanıtın buralarda olabileceğini söyler. Şöyle ki bastırılan bir düşüncenin içeriğini ve o düşünceye ait libido kotasının ayrışması durumunda psikanalizin kaygı konusunda bir bulgusu olabileceğini düşünür. Bunu şu şekilde izah eder: Bastırılan düşünce tanınmazlık düzeyinde çarpıtılır ancak o düşünceye ait duygu kotası düzenli bir şekilde kaygıya dönüştürülür ve bu duygunun içeriği ne olursa olsun bu böyledir der ve bunu saldırganlık, sevgi olarak da örneklendirir (Freud, 2017).

Yer değiştirme konusunda ise nevrotik kaygının gerçek kaygıya nasıl dönüştüğünü bir açık alan fobisi olan bir hayali hasta üzerinden açıklar. Bu hasta bir noktadan başka bir noktaya yürürken yahut yalnızca caddede öylesine yürürken yolda rastladığı insanların onu baştan çıkarmaya çalıştığı sanısına kapılırsa nevrotik kaygı açık alan fobisi olarak gerçek kaygıya dönüşür. Freud’a göre burada bir kazanç vardır: Bu yolla yani fobisinin vasıtasıyla kendisini koruyabileceğine düşünmektedir. Keza insan kaçarak kendisini dışarıdaki tehlikelerden koruyabilir lakin iç tehlikeden kaçmak zordur (Freud, 2017).

Ayrıca Freud’un üzerine basmaktan asla geri durmadığı başka bir mesele ise kaygının diğer yandan bir koruma işlevi görmesi. Kaygının sinyal işlevine daha evvelinde değinmişti ve bu sinyal işlevinin yeni tehlikelere karşın eski deneyimlerin yeniden canlandırması olarak ele alıyor:

“Duygusal bir durum olduğu sürece, kaygı tehlike tehdidi taşıyan eski bir olayın yeniden canlandırılması gibi görünüyor; kaygı kendini-koruma amacına hizmet eder ve yeni bir tehlikenin uyarısıdır; bir biçimde kullanılmaz hale gelmiş olan libidodan ve de bastırma süreci sırasında doğar; yerini bir belirti oluşumu alır, sanki ruhsal olarak bağlanmıştır” (Freud, 2017, s. 105).

1884 yılından başlayarak 1933 yılına ve oradan da ölümüne dek Freud’un *kaygı* hakkında ileri sürdüğü tüm düşüncelerin genel hatlarını takip edersek Freud için *kaygı*

linik gözlem ve analizlerle gelişmiş hatta evrilmiştir. Atalay bu durumu şu şekilde ifade eder: “Sonuç olarak, Freud kaygı kavramının gelişim sürecinde kendi değişimiyle ‘iki yeni şey’ öğrendiklerini vurgular: ilki, eskiden bildiklerinin tersine, kaygının bastırmayı yarattığı ve ikincisi de korkulan içgüdüsel durumun bir dış tehlike durumuna geri gittiği düşüncesi” (Atalay, 2018, s. 25). Buraya kadar kaygıyı üç aşamadan ele aldık:

- 1- Kaygının felsefe açısından yeri ve önemine
- 2- Kaygının gündelik yaşam ve psikopatoloji açısından yeri ve önemine
- 3- Kaygının tezahürüne ve özne açısından işleyişine

2.1.4. L’angoisse [Anguaz]

Buraya kadar derlediğimiz metinleri tümünden ele alıp onlara bütünüyle bakabilen Fransız psikanalist Jacques Lacan psikanaliz başta olmak üzere edebiyata, felsefeye, antropolojiye, dilbilimine hatta fizikten biyolojiye dair pek çok atıfta bulunarak uzun yıllar seminer vermiştir. Bu seminerler dizisinde özellikle kaygıyı ele aldığı 1962 ve 1963 yıllarında 10. seminerine “L’angoisse [Anguaz]⁵” adını vermiştir. Bu seminerin temelini ise Freud’un 1926 yılında yayınladığı “Ketlemeler, Semptom ve Kaygı” metninin oluşturduğunu söyleyerek bir nevi Freud’a geri dönüş olduğunu ifade etmiştir (Hekimoğlu ve Bilik, 2020).

Miller, Lacan’ın *L’angoisse* seminerinin Lacanyen bir öğretiyi oluşturma gayretiyle okunduğu taktirde dikkatli olunması gerektiğini söyler. Miller’a göre Lacan’ın kaygıya dair söylediği her formülün çözüm olamayacağıdır. Bunun sebebinin ise kaygının koşula ve bakış açısına bağlı olarak değişmesinden kaynaklandığını ifade eder. Miller bu okuma pratiğinin uygulamalı psikanalizden ayrı tutulduğu taktirde tekrar tekrar okunması durumunda yirmiden fazla tanımlar olabileceğini ve bunların kesinlik bildiriyor olmasının da muamma olduğunu söyleyecektir (Miller, 2005).

Lacan (2004a), kaygı konusunda izleyicilere bir vaatte bulunur: bugüne kadar bağlantılı gözükmeyen kavramların nasıl bağlanabileceği üzerine. Bunlardan ilki Lacan’da da kaygının tıpkı Freud da olduğu gibi ancak onun aksine fizyolojik olmasa

⁵ Her şeyden evvel Lacan’ın kaygı kavramını ele alırken ağırlık olarak İngilizce ve diğer dillerde kullanılan anksiyete yerine anguaz demesini sebebi ise Freud’un Almanca kullanımı “*angst*” kavramının anksiyetinin aksine vurgu yaptığı nesnenin belirsiz oluşundan gelmektedir (Hekimoğlu ve Bilik, 2020). Ancak dilimizde yayınlanan kitaplar, makaleler genel olarak psikoloji literatürüne paralel ilerleyebilmek adına metin boyunca kaygı demeyi tercih edeceğiz.

da kaygının bir duygulanım olduğudur. Kaygı açısından duygulanımı ise Özcan (2012) şu şekilde ifade eder: “... kaygı bir semptom değil özneye işaret eden ve onun öznelştiremediği bir duygulanımdır diyebiliriz.” Kaygının diğer bir niteliği ise duygu konusunda özneyi yanıltmayacak tek duygulanım olmasıdır (Lacan, 2004a, 105).

Lacan (2004a) bir sahne tasavvur edip bu sahnenin tarihin bir boyutu olduğunu ifade eder. Ve Lacan’a göre tarihin her zaman bir sahnelenen bir karakteri mevcuttur. Aynı paragrafta bir takvim örneğini verir: Her gün kopardığımız takvim kalan takvimlerle aynı değildir keza orada tarih bakımından koparılan takvim bir değer kazanır. Buna kanıt olarak ise şunu söyler: “... takvimi koparan kişi tarafından koparılan takvim bir anlam kazanır.” Lacan paragrafın devamında sahneleneni özne sahneyi ise dünya olarak düşünür ve bu sahnenin sahne olana dek kaygı barındırmadan üst üste binmiş kalıntılar olduğunu söyler. Aynı zamanda bu kültürün de dünya kılığında bize -her birimizin içinde- taşıdığı şey de buradadır: “... bir yığın, arka arkaya gelen ve her şeye rağmen asla kötüye gitmeyen bu sahnenin yani dünyanın devrilen bir gemiden denize savrulup yüzmeye devam eden nesnelerle dolu olan dükkân olmasıdır” (Lacan, 2004a, s. 34).

Lacan’a göre öznenin evvelinde kaygıdan arınmış ancak ardı ardına yığınlarla dolmuş bir sahne yani dünya vardır. Lacan kaygı konusunda bunun daha evvel Freud tarafından saptanmış olduğunu ifade eder. Bunu ise saplantılı nevrozlar üzerinden izah eder: “... “Dünya olarak içinde uğraş verdiğimiz şey aslında sahneden gelenlerin birikmiş kalıntıları değil mi?” (Lacan, 2004a, s. 35).

Lacan Kaygı seminerinde kaygı konusunu ele almadan evvel Freud’un *Tekinsiz* [Alm. *Unheimlich*] adlı makalesine değinir; seminer boyunca kaygıyı Freud’un “Tekinsiz” metni üzerinden işleyeceğini söyler (Lacan, 2004a). Freud’un 1919 yılında kaleme aldığı *Tekinsiz* makalesi Lacan’ın kaygı tanımına benzemektedir:

“Freud, Türkçesi tekinsiz anlamına gelen *unheimlich* kelimesinin anlamına vurgu yaparak, kelimenin hem “ev veya yuva gibi tanıdık yer” anlamına geldiğini hem de evin, ‘gizli saklı, içerisinde ne olduğu belli olmayan bir yer’ anlamına gelen diğer anlamından bahsetmektedir. Bu anlamda *unheimlich* kavramı tehlike ihtiva eden iki anlamlı yapısı nedeniyle, bastırılanın geri dönüşü üzerinden açıklanmaktadır. Dolayısıyla Freud’a göre kaygının çekirdeğini bu tekinsiz olan şey oluşturmakta ve bu yüzden, tekinsiz her türlü kavramsallaştırmanın karşısında yer almaktadır” (Hekimoğlu ve Bilik, 2020, s. 339).

Tekinsize yalnızca seans alanında tanık olmayız ayrıca sanat açısından da önemli bir konumu vardır: Sanatçıların eserlerini yaratma aşamasında yaşadığı

süreçlere ve bu süreçleri nasıl anlamlandırdığına ve aştığı evrelere tanık oluruz. Diğer yandan tekinsizde özneye anlaşılmaz olarak görünen şey, özne açısından tedirginlik yaratacak bir durum olmasa da (bizlere tanıdık olan şeyin sınırlarında hatta günlük yaşamın içinde olağan gelen ve bir parçasıymış gibi tezahür eden nesnenin ya da yaşadığımız durumun) bizi bir nevi tedirginliğe ve çaresizlik duygusuna itmesidir. Buna örnek olarak kişinin gün içinde aynaya bakarak saçının nasıl görüldüğüne dair bakışında bazen yaşadığı alakasız tedirginlik verebilir (Karaburçak Ünsal, 2012).

Tekinsiz kavramı kaygının kendisinden ziyade kaygılandırmanın çekirdeği olarak ele alınır. Tanıdık yer olarak ifade edilen tekinsiz kavramı aynı zamanda içinde tanıdık olanın yabancılaşmasını barındırır. Ancak bu yabancılaşma bir sonuçtan ziyade bir süreçtir yani dışarıdan tanıdık bir yer olan ancak içinde ne olduğu muamma olan bu şey bir anlamlandırmaya tabii değildir ancak bu anlamlandırma sürekli geri döner. Özcan, bu durumu Freud'un şu alıntısıyla izah eder: "... Freud'un deyimiyle kendi evinde ev sahibi olmayan benlik." Kaygılandırmanın çekirdeğini oluşturan tekin olan aynı zamanda da: "... kaygıda, bir yandan sınırlarının sabitliğinin ve yerleşikliğinin sarsılmaz olmadığını, diğer yandan da bu sınırların kontrolünü sağladığına ilişkin yanılsamasını deneyimler" (Özcan, 2018). Bu yanılsama Platon'un Devlet eserinde ele aldığı Mağara örneğine benzemektedir. Çocukluğundan bu yana bağlanıp bir duvara doğru bakan insanlar vardır, doğumundan bu yana bu mağarada yaşayan insanların dış dünyaya dair bir bilgileri yoktur. Karşılarında ise bir duvar duvarın arkasında ise ellerinde figür taşıyan insanlar vardır. Figürleri taşıyan insanların arkasında da ateş olduğundan duvara birtakım gölgeler yansır. Ancak yansıyan şeylerin gölge olduğunu bilmezler, bunun sebebi ise dış dünyaya dair bilgileri olmadığından bu karartı onlara gerçek olarak yansır (Platon, 2010). Freud burada ele aldığı yanılsama hemen hemen bu örneğe denk düşmektedir.

Lacan, Freud'un tekinsiz kavramını -phi [boşluk] olarak ele alır. Tekinsiz olanın -phi'nin olması gereken yerde görünen şey olarak ifade etmesi bu açıdan önemlidir çünkü eğer durum böyleyse her şeyin sembolik kastrasyon ile başladığını söyleyecektir. Bunun sebebi ise boşluğun bir görüntüye sahip olmaması ve buna neden olaraksa boşluk kendi içinde de bir boşluk olarak ele alınıyor olmasıdır. Ayrıca Lacan bu eksiğin altını şu şekilde çizer: "... bizde kaygı uyandıran şey bu [boşluk] değildir... [özne] boşluk olmamak için uğraşırsa işte o zaman kaygı başlar" (Lacan, 2004a). Kastrasyon olarak ifade edilen ve Türkçede iğdiş, hadım gibi eş anlamlara gelebilen

bu kavramın sözlük anlamı cerrahi açıdan cinsel organa müdahalede bulunulmasıdır. Ancak sembolik olarak bunun karşılığı farklıdır. Bir kayıp olarak ele alınan bu durum bazı kuramlar açısından cinsiyet temellidir. Erkeğin penisin kaybına dair duyduğu şiddetin kadın açısından sorun teşkil etmeyeceğini -bir penise sahip olmadığından- iddia edilirken sembolik olarak penisin farklı ikamelere gelebileceğini iddia eden başka kuramcılar içinse her iki cinsiyet için de bu kastrasyon tehdidinin mevcut olabileceğini söylerler (Rycroft, 1989).

Fink, ayrılık üzerinden ele aldığı bu boşluk kavramını “... iki eksiğin yan yana gelişi, örtüşmesi ya da çakışması...” olarak ele alır. Ancak bu durumun “... eksiğin eksikliği, yani eksiğin eksildiği bir durumla karıştırılmamalı...” şeklinde uyarır. Ve Lacan’ın 10. Seminer’den bir pasajla bu durumun köken olarak farklı olduğunu vurgular. Fink, Lacan’dan yaptığı alıntıda kaygıyı doğuran şeyin çocuğun varlık-yokluk oyunundaki tekrarından aldığı keyif olduğunu söyler. Lacan’ın bu konuda ileri sürdüğü görüş: varlığın var olabilmesi için yokluk ihtimalinin olmasıdır. Burada kritik olan Lacan için çocuğun en kaygı duyduğu an ilişkide olduğu zamandır yani annenin her koşulda arkasında var olduğu zamandır. Ancak Fink burada annenin işlevi olarak -öznenin bölünmüş özne konumuna geçebilmesi sağlayabilmek için- kendisinden de (anne) dilin “bölen/yasaklayan” işlevine maruz kalması gerektiğini vurgular (Fink, 2020).

Lacan’ın (2004a) kaygı konusundaki tutumu duygu açısından önemlidir sebebi ise Lacan’a göre kaygı bir duygu doğuşunun evvelinde de oradadır. Ayrıca: “... tüm yönlendirmeler kaygıda mevcuttur, son kertede beklediğimiz ve kaygıda gerçek olan şey, aldatmayan ve şüphesiz olmasıdır.” Kaygı olarak gerçekte ilişkisi kesinlik gösterirken, gösterenler [*signifiant*] sembolik bir aldatma olasılığına sahiptir. Burada Lacan’ın sahne tasvirini düşünebiliriz. Sahnede mevcut olan nesneler birer gösteren olarak düşünüldüğü taktir de özneyi aldatma olasılığı mevcuttur ancak bu nesneler özneyi aldatırsa da öznenin yaşadığı kaygı durumu kesindir. Kaygı doğrudan semptomu sebep olmaz sadece sahneyi üretir. Miller bize bu durumu yukarıda yaptığı uyarıyla tekrardan gündeme getirir: Lacanyen bir öğretilde kaygıyı yalnızca tek başına ele almak yanıltıcı olacaktır. Miller, söz konusu olan kaygının üretken bir yapısı olduğunu ve nesneden önce geldiğini söyler. Lacan’ın bunu girişte vurguladığını aktarır (Miller, 2005).

Miller, kaygının analist ve analizan arasındaki çalışma esnasındaki önemini bir önermeyle gündeme getirir: “Arzu bastırıldığında, yani bilinçdışı olduğu sürece formülleştirilemez.” Bu durumu örneklendirmek anlamında arzunun nesne amacını, aşk bağlamında sahneleyebilmek mümkündür. Bu arzunun bilinçdışı olduğu bir durumda açığa çıkarabilmenin mümkün oluşu kaygının nesne-neden işlevi üzerinden gerçekleşebileceğidir. Miller, Lacan’dan yaptığı bir alıntıyla bu formülasyonu şu şekilde ifade eder: “*Jouissance*⁶ Şey’in [Alm. *Das Ding*] tarafındadır, arzu ise Öteki’nin tarafındadır.” Lacan bu formüle ulaşmadan evvel şu soruyu sorgular: “*Jouissance* arzuya ulaşmak için kaygıdan mı geçer?” Miller’in örneği bu bağlamlar perspektifinde daha aydınlık olacaktır: Aşk, Ötekinin eksiliğini muhafaza ederken, kaygı bu eksikliğı doldurmaya gelir. Miller sorduğu bir soruya getirdiği yanıtla buna açıklık kazandırır: Arzunun ötesinde ne vardır? *Jouissance* ve kaygı olduğunu söyleyecektir (Miller, 2005). Malengreau (1986), kaygı olmadan analizin gerçekleşemeyeceğini söyler. Bu iddiasını destekler niteliğindeki görüşü bastırılmış bir arzuyu formüle etmenin kaygıdan geçmesidir.

Malengreau, kaygıyı bir engel ya da kusur olarak görmediğini kaygının psikanalizdeki yeri ve yapıdaki yeri olarak konum aldığını söyler. Psikanalizdeki yerinin teori alanındaki çalışmalar olduğunu söyler. Yapıdaki yeri ise analizde karşılaşılan durum olarak ifade eder. Nevrotiğin psikanalizden beklentisinin olağan olduğunu hatta buna hakkı olduğunu söyleyecektir. Bu beklentiyi ise şu şekilde örneklendirir: “Arzuya göre öznel bir değişim veya özne olarak dürtünün nesnesiyle sürdüğü ilişkide bir değişiklik.” Malengreau, nevrotiğin analize ilk gelişinden evvel arzudan keyif almıyor durumda olmadığını, arzusunun tatmin edildiği taktirde yanlış anlaşılmanın sorgulanmasından kaynaklandığını söyler. Nevrotiğin arzusunu tatmin

⁶ Fransızcası da *Jouissance* olan kelime yaygın bir şekilde Türkçe de *Jouissance* olarak Türkçeleştirilmeden kullanılır. Jean-Pierre Clore’un 2002 yılında yazdığı bir Lacan sözlüğü var. Dilimize Özge Soysal çevirdi; orada *Jouissance*’ı çevirmen inisiyatifiyle “Zevk” olarak görürüz ancak parantez içine *Jouissance* olarak not düşülmüştür. Darian Leader (2022) yayınladığı *Jouissance* kitabında açmaya çalıştığı şey gerek teori gerek klinikte bu kavramı nereye yerleştireceğimiz sorudur. Yani *Jouissance* denince ne anlamamız gerekir? Kavramı Türkçe karşılığını izah gerektirmeden çevirmek mümkün değildir. Sebebi zevk, haz ya da keyif derken düşünce olarak bize daha fazlayı çağırıştırıyor oluşudur. Bu ne demek? Şöyle düşünelim, ortada bir haz var ve biz bir şekilde bunu yaşıyor ya da mahrum kalıyoruz. Ancak bu hazzın varlığından haberdarız. Bu bilme durumu tam olarak nereden geliyordu? Tecrübe mi, söylem mi ya da Öteki’nde var olup biz de eksik olan mı? Tüm bunları sınırlandırmak maalesef mümkün değildir. Hatta Leader bu karmaşayı gidermek için oluşumundan ziyade bulunduğu yerleri yani lokalleri sıralar: Artı *Jouissance*, Anlamanın, Varlığın, Yaşamın, Bedenin *Jouissance*’ı vs. O halde *Jouissance* “Daha fazla haz” değilse nedir? Leader, Clore’dan farklı düşünmüyordur ve Clore’un şu alıntısını dolaylı yoldan destekler: “*Jouissance*, zevk ya da haz değildir hatta ıstırap olabilir.”

ettiği, yerine getirdiği ya da arzusunu yatıştırdığı yerden analist, analizanın arzusunu ve bu arzudan aldığı keyfi başka bir yerden sorgulamaktadır. Malengreau bu durumun analizan için kaygı verici olduğunu ve bu sahnede analizanın kaygıyla karşılaştığını söyler. Bu durum analizanı arzusuyla baş başa bırakır ve belki de analizan arzusunu sorgulamaya başlar. Analistin sunduğu şey Öteki'nin boyutu ve dolayısıyla arzusunun bilmecesidir. Malengreau bu sebeple "... kaygısız hiçbir analiz, kaygıya işaret eden bu kalıntının ortaya çıkmadığı hiçbir analiz" yoktur der. Malengreau, Lacan'ın meşhur söylemine atıf yaparak kaygının aldatmayan konumu tekrar eder. Aldatanın gösteren olduğunu söyleyerek bunun sebebini gösterendeki anlam boşluğunda arar. Söylediklerimizi anlamlandırmaktan kendimizi alamadığımızı vurgular. Bu anlamlandırmadan dolayı her şeyin gösterenden geçtiğini ancak gösterenin her şey olmadığını söyleyecektir. Bu bakımından kaygının, "... söz yüzünden kendimizi içinde bulduğumuz sürgünün bir izi" olabileceğini söyler (Malengreau, 1986).

Malengreau yukarıdaki ifadesini desteklemek adına bir vaka öyküsü sunar. Böylelikle arzu ve kaygı arasındaki ilişkiyi bize açmaya çalışır. Analizini "temiz ve olaysız" olduğu için yarıda bırakmış bir beyefendi bir süre sonra yeni bir analist arayışına giriyor ve Malengreau ile analize başlıyor. Malengreau bize bu analizanın bir rüyasını aktaracak, bu rüyayı doğrudan aktaracağım:

"Bir banktayım, gövdesi çıplak olmak üzere yarı çıplak bir kadın var. Ancak göğüsleri yok. Bana yemem için waffle veriyor lakin yemeği doğru düzgün yiyemiyorum. Kendi kendime şunu söylüyorum: Düzgün yemek yemediğim için benim hakkımda ne düşünecek? Ve kendimi yetersiz hissettiğim için kaygılı bir şekilde uyanıyorum" (Malengreau, 1986, s. 27).

Bu rüya analiz içinde durgun ve sessiz bir dönemi başlatır. Melengrau başka bir seansta, analizana bir soru yöneltir: "Peki ya kendi arzunuz?" Analizan söylemekten kaçındığı bir durumu dile getirir. Tüm gün çalıştığı ofiste rol yapmak durumunda kaldığı bir durumu: Patronunun karısıyla bir ilişkisi vardır ve bu ilişki uzun zamandır devam etmektedir. Analizan için bu sır olarak kalmalıdır çünkü analizanın söylemiyle kendisi: Başkalarının gözünde ancak böyle temiz kalabilir. Analistin müdahalesiyle ortaya çıkan bu dışa vurum, rüyasındaki kaygı ile de ilişkilidir: Ötekinin gözünde doğru düzgün yemek yemelidir. Malengreau'a göre analizanın gördüğü rüya içinde bulunduğu bu yasak ilişkiyi ona bildirmektedir: "Düzgün yemek yemediği için onu gözleyen kişi kendisi hakkında ne düşünecek?" Malengreau'a göre analizanın yaşadığı yasak ilişkiden aldığı aşırı haz kendi arzusunu bastırmaktadır. Arzusu temiz

kalmaktır. Kaygının fonksiyonunu burada görebiliriz. Malengrea’a göre kaygı bir şekilde dolaylı yoldan da olsa (rüya gibi) dışarı çıkmaktadır (Malengreau, 1986).

2.2. Yasa

Yasa kelimesi köken olarak Moğolcaya uzanmaktadır, bu dilde “*yasag*” olarak ifade edilen “kanun” kelimesi Türkçe diline yerleşmiş ve kullanılmıştır. Yasa kelimesinin karşılığı türetildiği köken itibariyle “düzenlemek, kanun koymak” fiillerine dayanmaktadır. Yasa kelimesi hukuk açısından kavram anlamışını taşır; bu sebeple hukukun kaynağı olarak da ifade edilir. Hukuk ise Arapça kökeni itibariyle günümüz Türkçesinde “hak” anlamına gelmektedir (Nişanyan, 2020). Yunancada ise yasa anlamına tekabül eden “*nomos*” sözcüğüse “dağıtmak, ayırmak” anlamındaki “*nemein*” fiilinden gelir. Tüm bunların yanı sıra Latincedeki yasa anlamına tekabül eden “*lex*” ise “seçmek” anlamına gelen “*legere*” fiilinden türemiştir. Yunanca ve Latince kullanımı yasanın işlevi açısından kültürel olarak ikiye ayrılmıştır: Yunanlılara göre yasanın kökeninde *eşitlik*, Romalıları göreyse *seçim* vardır (Cicero, 2016). Yasanın konumu bakımından ikamelerine değinmeden evvel yasanın hukukla ilişkisini şu şekilde izah edebiliriz:

Hukuk unsur bakımından yazılı olan ve yazılı olmayan yasalar olarak ikiye ayrılır. Yazılı olan kaynaklar “... anayasa, kanun hükmünde kararname, uluslararası sözleşme, tüzük ve yönetmelik” olarak sınırlanırken yazılı olmayan yasalar ise teamül hukukuna (gelenek) göre ilerlemektedir. Hukukun kaynakları işlevsel bakımdan farklı adlarla sıralansa da (anayasa, yasa, tüzük vs.) köken olarak yasa başlığı altında toplanırlar. Yasanın bu denli ayrışması ve farklı sıfatlarla izah edilmesinin sebebi ise yasanın muhatabı olan halkın birtakım konularda sınırlandırılmasıdır. Bu sebeple yasanın yazılı kaynak olarak toplandığı anayasa da tümüyle bir yasa olarak ifade edilebilir (Akdağ, 2022). Anlamı ve işlevselliği bakımından geniş bir alana yayılan bu konuyu sınırlandırmak adına kökenine ve köken itibariyle yasak koyucunun ikamelerine odaklanacağız. Antik Yunan’ın önemli düşünürlerinden Platon’un eserlerinde sık dile getirdiği “*nomos*” kavramını izlek olarak ele alıp takip edeceğiz.

Platon’un (2007) Türkçeye *Yasalar* adıyla yayınlanan eserinin birinci bölümünde Platon, Atinalı bir karakterin ağzından bir soru yöneltir: “Sizde bir tanrı mı yoksa bir insan mı ‘yasa koyucu’ şanını almaya hak kazanmıştır?” Cicero (2016), hukukun başlangıcını temel alarak ilerlersek bu sorunun daha berrak olabileceğini

söyler. Yasanın kökeni ya da kaynağı olarak doğayı temellendirmesinin sebebi ise insan aklı ve zihninde de bir doğa yasasının içinde oluşmuş olmasındandır:

“Hatta, hukukun da buna dayandığı söylenebilir. Kaldı ki yasa, doğanın özü, her şeyin üzerindeki ilahi aklın izi olarak görülmektedir. Doğa, evreni yasa aracılığıyla yönetmektedir. Öyle ki doğa yasası her şeye yerleşmiştir. Doğa yasası insan ruhuna da yerleşmiştir. Bu yasa mutlak, ebedi, değişmez ve evrenseldir. Bu evrede doğa ve insanın veya Tanrı ve insanın akıl aracılığıyla birbirine bağlandığı görülecektir. Aynı zamanda yasanın doğru akıl olarak ifade edildiği ve onun da tanrılar ve insanlar topluluğunun akılsal üyelerine toplumsal ve politik hayvanlar veya canlılar olarak birbiriyle nasıl ilişki kurmaları gerektiğini buyurduğu görülmektedir” (Akdağ, 2022, s. 13).

Platon’un yukarıdaki sorusu bu sebeple Cicero için önemlidir; yasa koyucunun kim olduğundan ziyade yasanın işleyiş bakımından hukuk nezdinde doğada aynı oluşundan gelmektedir. Bu sebeple bu ayrımın mümkün olamayacağını ifade eder:

“Her şeyden önce, tanrıların armağanı olarak donatılıp süslenmişiz, ikincisi, insanlar arasında herkes için eşit olan tek bir yaşam türü, tek bir ortak akıl varmış, sonra, herkes doğal bir hoşgörü ve iyi niyet ile doğmuş, hukuk birliğiyle bir aradaymış, değil mi? Benim düşünceme göre, bunların doğru olduğunu kesin bir şekilde kabul ediyorsak, o halde yasaları ve hukuku doğadan nasıl ayırabiliriz?” (Cicero, 2016, s. 19).

Cicero’nun yasayı ele alırken yerleştirmeye çalıştığı düzlem doğa üzerinden olsa da doğanın da bir yaratıcı eseri olduğundan dolayı doğa bir nevi ilahi bir aklın izidir. Doğa bu yönüyle evreni yasa aracılığıyla yönetmektedir. Tanrıların/tanrının izi olarak gördüğü doğa bu sebeple her şeye yerleşmiştir. Bu da şunu göstermektedir ki doğa yasası insan ruhu açısından da kapsayıcı bir işleve sahiptir (Akdağ, 2022). O halde insanı yasanın ihlaline sürükleyen bir eylemden alıkoyması gereken doğanın kendisi değil de cezanın kendisi olsaydı, “... cezalandırma korkusu ortadan kaldırıldığında hangi kaygı günahkârları rahatsız ederdi?” (Cicero, 2016, s. 19). Bu paradoksa şu şekilde yanıt veriyor: cezanın kendisinden ziyade doğanın yasası var ki insan cezalandırılma korkusuyla yasanın ihlalinin uzaklaşsın ve böylelikle erdemli bir davranış sergilemiş olsun çünkü hiçbir günahkâr:

“... kendisini kötülüğün parçası kılmayacak ya da çekeceği adil acıya bir gerekçe bulup yaptığı kötülüğün savunmasını doğadan kaynaklanan bir hukuk anlayışında arayacak kadar cüretkâr değildir. Günahkârlar bunu yapmaya cüret edebilseydi, iyiler tarafından ne büyük bir coşkuyla onurlandırılırlardı!” (Cicero, 2016, s. 21).

Cicero’ya göre toplumların kurum ve yasalarına göre tayin edilmiş yasakların yahut hakların tümüyle adil olabileceğini düşünmek budalalıktır. Bunun sebebi ise ilahi bir akıl tarafından kurulmamış yasa suistimal edilmeye açıktır: “Zira şahit ve yargıç dışında kimseden korkmayan biri karanlıkta nasıl davranacak?” sorusu ile bunu

tartışır (Cicero, 2016). Bu yönüyle Cicero'nun yasa anlayışı içkindir. Bu durumu yalnızca Roma Hukuku nezdinde görmeyiz aynı şekilde eski vahiy inançlarda da temsilleri vardır. İlahi bir yasadan söz ederken bu yasa anlayışı geniş anlamda Tanrı'dan kaynaklanan yasaları ele alır. Bir diğer anlamıyla birlikte: "... Tanrı tarafından nesilden nesile aktarılan tüm yasaları imler" (Akdağ, 2022, s. 233).

2.2.1. Yasanın Aşkın⁷ ya da İçkin⁸ Oluşu

Sigmund Freud'un deyimiyle Yahudi halkını özgürlüğüne kavuşturup ve bu halkın yasalarını koyan aynı zamanda da dinlerini kuran *Musa denen adam*⁹ tarihsel bir şahsiyet mi yoksa bir masal kahramanı mı muammadır ancak tarihsel verilere dayanarak milattan önce on üçüncü ya da on dördüncü yüzyılda yaşadığı düşünülmektedir (Freud, 1999).

Tevrat bir diğer adı ise *Eski Ahit* olan kutsal kitabın ilk beş bölümü Musa döneminde kaleme alınmıştır. Bu eserlerin gerek vahiy dinler gerekse ilahi bir varlığın yazılı yasakları olarak değerli bir konumu vardır. *Tevrat*'ın ilk beş bölümü: *Yaratılış*, *Mısır'dan Çıkış*, *Levililer*, *Çölde Sayım* ve *Yasa'nın Tekrarı* olarak isimlendirilir. İlk bölümde dünyanın yaratılışı ve insanın ilk günahınının sonra dünyaya nasıl yayıldığını konu alır. "Mısır'dan Çıkış" bölümünde Musa, Rab ile görüşmek üzere Sina Dağı'na çıkar. Rab ona kendi elleriyle yazdığı iki taş levha verir. Bu levhalar Musa ve halkının yasalarıdır. Musa bu levhaları Sina Dağı'ndan inerken fırlatıp parçalar bunun sebebi ise Musa Sina Dağı'nda Rab ile görüşürken halk Musa'nın ve Rab'bin onları terk ettiğini düşünüp kendilerine başka bir lider seçmişlerdir ve bu liderden eski geleneklerine göre sunu vermek isterler. Başta sunu olarak hazırlanan bu *Altın Buzağı* bir tür put statüsüne yükselip tapınma nesnesine dönüşür. Bu esnada Rab, Musa'yı uyarır ve aşağıya inip halkını cezalandıracağını iletmesini söyler. Musa ise

⁷ Aşkın (Transandantal) kavramının kullanım alanı oldukça geniştir. Bilimsel açıklama kısmının ötesinde kalan ya da kavranamaz olan bir varlık anlayışı olarak düşünülmektedir. Bunların yanı sıra, "... bir şeyi içerden etkileyen içsel koşul ya da nedenlerden farklı olarak, bir şeydeki değişmeyi başlatan, bir şeydeki değişimin faili nedeni olan dış koşullara 'aşkın neden' adı verilir" gibi kapsayıcı bir anlamı da barındırmaktadır (Cevizci, 1999).

⁸ İçkin tanım olarak aşkının olanın karşılığı olarak dursa da kavramsal olarak kendi içinde var olan ve bu varoluşun dış bir etkenden etkilenmeyen anlamlarını da barındırır. Kimi düşünürler her nesneyi aşkın bir konuma indirgese de onların varoluşu öznenin o nesneleri tecrübe etmesiyle ilgilidir: "Yani, onların varoluşu, özneye bağlı olup, öznenin onları algılamasına irca edilir" (Cevizci, 1999).

⁹ Sigmund Freud eserini yayımlarken başlıkta doğrudan "Der Mann Moses" vurgusunu geçirir. Bunun sebebi ise böylesine bir karakterin yalnızca peygamber olarak ele alınamayacağını ayrıca bir insan olduğunu vurgulamanın elzem olduğunu düşünmesidir (Jones, 2004). Eserin alt başlıkları ise düşüncesini desteklemektedir: "Musa Bir Mısırlıdır, Musa Mısırlı Olsaydı..."

Rab'dan öfkesinin yatışmasını ve onları affetmesini ister. Rab, Musa'ya daha sonra tekrardan levha verir ve bu levhaların içeriği günümüzde on emir olarak anılır (Kutsal Kitap, 2020).

Altın Buzağı olarak atfedilen bu olayda Musa'nın taş levhaları kırıp parçalaması aşkın olan yasanın ihlali açısından örnek teşkil eder. Yasaklar bir levha üzerine yazılmıştır ve bu yazma eylemini Rab gerçekleştirmiştir (Freud, 1999). Musa'nın aracılığıyla yasanın bildiren Rab konumu itibarıyla Cicero'nun ilahi akıl dediği Tanrı anlayışı birbirinden ayrılmaktadır. *Tevrat* (2020)'in "Mısır'dan Çıkış" adlı bölümün 3:14 paragrafında. Rab kendisinden, "Ben Ben'im..." şeklinde ifade eder. Bu sebeple Rab hem yasağı hem de cezayı kendisinde barındırandır. Cicero'nun bahsettiği cezalandırma korkusunun kalkması durumunda erdemli bir davranıştan ziyade yasaya doğrudan uymanın zorunluluğu ortaya çıkacaktır. Bu durum kendi içinde kısıdır keza cezalandırma yasayı muhafaza etmez yasanın işlev gücünü zayıflatır. Bu sebeple Musa, halkı için "... kötülüğe eğilimlidir" der. Halkın yasanın ihlali olarak karşılaşacağı şey doğrudan cezadır. Yasanın bu denli katı ve sert olmasının sebebi ise Rab'bin aslında yasanın kendisi oluyor oluşundan gelir (Yerushalmi, 1993). Yasanın kendisi olan Rab için yasanın ihlali yalnızca halkı değil yasanın sözü ve dili olan Musa'yı da kapsar. Musa'nın ölümü yasanın ihlali ile gerçekleşmiştir. Halkı susuz kalan Musa Rab'dan su ister, Rab ise asasını kayaya *bir kere* vurmasını talep eder ancak Musa bu emre uymayıp *iki kere* vurur (Kutsal Kitap, 2020). Musa'nın duyduğu bu şüphe ilkin cezalandırmasına daha sonra ölümüne yol açar:

"Eski Ahit de Musa'ya inandırıcı bazı özellikler atfeder. *İncil* onu sinirli, kolay öfkelenen birisi olarak anlatır; örneğin Yahudi bir işçiye kötü davranan acımasız bir gözetimciyi öfkeyle öldürmesi, dinden dönen halka kızınca Tanrı Dağından [Sina] getirdiği Kanun tabletlerini kırması gibi; hatta Tanrı bile sonunda sabırsızca bir işe kalkıştığı için onu cezalandırır, ama bunun ne olduğu söylenmez" (Freud, 1999, s. 276).

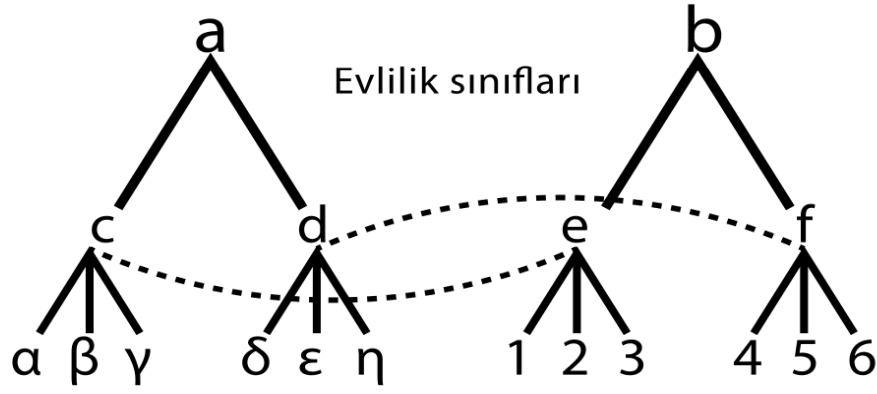
Cicero'nun içkin ilahi varlığının izi olarak ifade ettiği doğa yasası vahiy dinler üzerinden başka örnekle mukayese edilebilir. Hristiyanlık dini açısından önem teşkil eden Nasralı İsa'nın öğretilerine, vaazlarına ve yaşamına dayanan kutsal kitap *İncil* (Müjde) yasanın kendisi, işleyişi bakımından Musa'nın yasa anlayışından farklılaşmaktadır. İsa'nın *sesiyle*¹⁰ yayılan bu inanç alanı Musa'nın inanç anlayışından farklı ve içkindir. İsa'nın Tanrı anlayışında Musa'nın Tanrı anlayışındaki en büyük fark

¹⁰ Ses vurgusunu Yuhanna (1/1) yapar: "Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı" (Kutsal Kitap, 2020).

Pavlus'un "Romalıları" (1/1)¹¹ yazdığı mektupta görünmektedir. Pavlus, İsa'nın Tanrı anlayışı için "kalbin sünneti" yorumunu kullanır. Bunun sebebi ise İbrahim ve Tanrı arasındaki erkeklik organın sünnet edilişiyile kutsanan anlaşma vurgusudur. Anlaşmanın koşulu bir başkası tarafından erkeklik organın sünnet edilişidir ancak İsa'nın Tanrı anlayışında insanın kendi kalbini *sevgi* ile sünnet (Romalıları, 2/29) etmesi beklenir: "... sünnet de kalple ilgilidir; yazılı yasanın değil. Ruh'un işidir. İçten Yahudi olan kişi, insanların değil, Tanrı'nın övgüsünü kazanır" Pavlus bu ayrımı ise aşkın olanın dogmatik bir sorunla karşı karşıya kalışından yola çıkarak ele alır: Aşkın olan Tanrı günahı yaratmıştır ve insan o günahı işlemiştir. Eğer durum böyleyse insan ne denli gınahtan sorumlu tutulabilirdi? Diğer bir yandansa bazı topluluklara vahiy dinler ulaşmamış ve bu insanlar Tanrı anlayışından yoksunlardı. O halde onların işledikleri günah kategorisine girmeli miydi? (Kutsal Kitap, 2020). Cicero ile burada benzerlik gösteren bu duruma Cicero *doğanın yasası* derken Pavlus *kalbin yasası* demektedir.

Yukarıda karşılaştırılarak okunan yasa anlayışları köken bakımından aşkın ve içkin olarak ayrılırken özne için bu durum *sonradan* değişebilir. Freud'un Darwin'den ödünç aldığı ensest yasağı hipotezini ele alırsak bu durum daha berrak olacaktır. Freud bu durumu ensest yasağı üzerinden şu şekilde aktarır: "... aynı toteme mensup kişilerin birbiriyle cinsel ilişkiye giremeyeceği, dolayısıyla evlenemeyeceği yasası da geçerlidir. Toteme bağlı egzogamidir bu" (Freud, 2022a, s. 4).

¹¹ Kutsal Kitap (2020) derlenirken okuyucu belirli konuları bulabilsin ve takip edebilsin diye metne başlıklar eklenmiştir. Bunun yanı sıra bu başlıkların altında ayetlerin bölüm ve numaraları mevcuttur. Okuyucu Kutsal Kitap okurken başlığın hemen altındaki bölüm ve numarayı bir yere not ederse başka kaynaklardan da bu bölüme ulaşabilir. Bizler de okuyucuya kolaylık sağlama açısından bu bölüm ve numaraları değindiğimiz cümle içerisinde parantez açarak belirteceğiz. Örneğin Romalıları (1/1) dediğimiz vakit okuyucu Kutsal Kitap'tan Romalıları bölümünü açıp 1. ayetin 1. cümlesine erişebilir.

Şekil 1. Evlilik Sınıfları

Kaynak: Freud, S., (2020a)

Yukarıda gösterilen şemaya göre her uç bir totem soyunu temsil etmektedir. Toplamda on iki totem soyu bulunurken bunların yanı sıra dört alt sınıf ve iki sınıf olmak üzere sınıflandırılmıştır. Şemaya göre yapılabilecek evlilik sınıflandırılması c alt sınıfından birinin ya e alt sınıfını seçmesi ya da f alt sınıfını seçmesidir. Ya da d alt sınıfı için her iki alt sınıftan (e ve f) birisini seçebilir. Ancak Freud'un burada ele aldığı bahis her evliliğin bir alt sınıf için eş seçimi ve cinsel özgürlüğe bir tür sınırlama getiriyor oluşudur. C alt sınıfından birisi e alt sınıfından birisiyle evlendiğini varsayarsak ve bu evlilikten doğacak alt sınıf üyeleri kadın eş seçimi için f alt sınıfından 4,5,6 ile kendilerini sınırlandırmak durumundadır. Bu durum tam olarak toteme bağlı egzogamidir (Freud, 2022a). Freud bu durumun sebeplerini soruşturmak adına Darwin'in iddia ettiği ilkel sürü şartlarını ele alır: "... topluluktan kovulan erkeklerin her biri, kabile reisinin kıskançlığı sayesinde geçerli olan cinsel ilişki yasağının hüküm sürdüğü benzer bir sürü kurabiliyordu ve zamanla bu kural bilinçli bir yasaya dönüşmüştü: Topluluk üyeleriyle cinsel ilişkiye girilmez" (Freud, 2022a, s. 134).

Freud'un bu konuyu ele alırken düşüncesi egzogami totemcilikten önce de var mıydı ya da egzogami totemciliğin sonucu mudur şeklinde ilerlemektedir. Freud bu sorusuna şu şekilde yanıt verir: "Darwin'in kadim sürüsü totemciliğin başlangıç evresini temsil etmeye uygun değildir" (Freud, 2022a, s. 140). Freud'un totem üzerine yürüttüğü çalışma açısından verimsiz olsa da bu çalışma açısından pek çok soruya yanıt olacak düzeyde verimlidir. Darwin'in kadim sürüsü olarak ele aldığı topluluk antropolojik verilere ve yorumlara göre tarihsel olarak bir kökene sahip değildir

dolayısıyla Freud'un bu verilerden yola çıkarak giriştiği yorum bir nevi böyle bir babanın varlığını varsayarak türemektedir (Direk, 2000). Bu durum Freud açısından önemsizdir; teori olarak saptadığı bulguların klinik açısından kıymetinin daha elzem olduğunu ifade eder. Nevroz açısından düşüncelerin gerçeklerden daha ağır bastığını göz önüne alarak böyle bir olay yaşanmasa da sonucun değişmeyeceğini ifade eder (Freud, 2022a).

Evlilik sınıflarının kurulabilmesi için babanın ilkin kendi daha sonra diğer erkeklerle ortak arzusu olarak varsaydığı “bütün kadınlara birden sahip olma” isteği baba tarafından diğer erkekleri sürgüne iter. Topluluktan kovulan erkeklerin her biri daha sonra tekrar dönüp babayı öldürmek isteyecektir:

“Babalarını ortadan kaldırdıktan, hınçlarını aldıktan ve onunla özdeşleşme arzusunu gerçekleştirdikten sonra o ana kadar susturulan şefkat duygularının artık açığa çıkması kaçınılmazdı. Bu da pişmanlık biçiminde tezahür etti, ortak pişmanlık duygusuyla birlikte bir suçluluk bilinci oluştu” (Freud, 2022a, 153).

Babayla özdeşleşen oğulları Freud şu şekilde tasvirler: “... kovulan kardeşler birlik oldular, babalarını öldürüp yiyerek babanın sürüsüne bir son verdiler” (Freud, 2022a). Başta aşkın olan bu ensest yaşağını (baba haricindeki erkeklerin klan içindeki kadınlarla cinsel ilişki kurması) babayı öldürerek içkin hale getirirler:

“Babayı öldürmek için birlik olan kardeşlerin her birinin arzusu babaları gibi olmaktı ve bu arzuyu baba ikamesi totem yemeğinden yiyip onunla bütünleşerek ifade etmişlerdi. Fakat kardeşler çetesinin bu arzuları, klan üyeleri üzerinde uyguladıkları baskı yüzünden gerçekleşmedi. Hepsi de bunun için çabalamış olsa da bir daha hiç kimsenin babanın mutlak gücüne ulaşmasına izin verilemezdi. Böylece, aradan uzun bir zaman geçtikten sonra, baba katline iten hınç azaldı, babaya duyulan özlem giderek arttı ve bir zamanlar savaş açılan atanın mutlak iktidarını ve egemenliğini kabul etmek ve ona boyun eğmeye razı olmak biçiminde bir ideal yaratılabilirdi. İlk başlarda kabile üyeleri arasında hüküm süren demokratik eşitlik, önemli kültürel değişimler sonucunda sürdürülemez hale geldi; böylece, diğer bireyler arasından sivrilip öne çıkan kişilerin yüceltilmesinden ilham alınarak, eski baba idealini yaratılmış tanrılarda yaşatma eğilimi baş gösterebildi. Bir insanın tanrı olması ve bir tanrının ölmesi bugün bize akıl almaz bir küstahlık gibi gelse de klasik eskiçağın hayal dünyasında bile hiçbir şekilde yadırganmıyordu” (Freud, 2022a, s. 158).

Hem Darwin hem Freud bu tekrarın bir nevi modern aile kavramının öncülü olabileceğini söyler. Burada hipotez olarak öne sürülen bu düşünce, tarihsel bir hakikate dayanmasa da bir otorite (baba, şef hatta belki de günümüz topluluklarında görülen devlet anlayışı) tarafından konulan yaşağın tarihsel bir süreç sonrası sanki o yasak hep mevcutmuş gibi kabul görmesinin sıra dışılığı açısından anlamlı olabilir. Burada ilkin baba öldürülüp kardeşler anlaşmaya varmamışlardır baba sürekli sürekli şiddete maruz kalıp ölen babanın yerine kendi aralarından birisi galip gelip kendisini

baba ilan edip bu kardeşleri tekrar sürmüştür. Bu yukarıda vurguladığımız tarihsel bir süreç açısından bir zaman dilimine tekabül etmektedir. Baba değişse de ölümünden sonra gerçekleşenler kendisini gizemli bir şekilde tekrar ettirmiştir. Bir süre sonra bu kardeşler babayı öldürmenin bir çözüm olmadığı kanısına varıp babanın ilk başta yasak olarak duyurduğu ensest yasağını kabul edip kendi aralarında klanlara ayrılmışlardır. Baba ölse de yasaası devam etmiştir (Freud, 2022a).

Yapı olarak farklılaşan bu durum genel hatlarıyla tarihle olan ilişkisi açısından bir açmaza girmektedir. Ancak Freud'un yukarıda vurguladığı (klinik açıdan fantezinin gerçekmişçesine varsayılması) konu bakımından yasanın kaynağı ilkin yasayı varsaymaktan geçmektedir. Bu durum şöyle izah edilebilir: yasa tarihi belgelerle saptanıp bir araya getirilemez. Bu durumu Direk, imza örneği üzerinden izah eder, "İmza, imza atanı icat ediyor; imza atan imza atma yetkisini kendisine ancak imzasının sonuna geldiğinde verebiliyor." Yasa da aynı şekilde yasayı varsayanlardan itibaren yasa şeklini alıyor (Direk, 2000). Yasanın bu açmaz durumunu Franz Kafka'nın *Yasanın Önünde (Alm. Vor dem Gesetz)* adlı öyküsü üzerinden tartışabiliriz:

"Yasanın önünde bir bekçi var. Köyden gelen bir adam bu bekçinin yanına gider, yasaya girmek için izin ister. Fakat bekçi onu içeriye salamayacağını söyler. Adam düşünür ve daha sonra gelirse içeriye girip giremeyeceğini sorar. 'Olabilir' der bekçi, 'fakat şimdi değil.' Yasanın kapısı her zamanki gibi açık olduğundan, bekçi yana çekildiğinde adam büyük kapıdan içeriye görebilmek için eğilir. Bekçi bunu fark edince güler ve şöyle der: 'Seni bu kadar çok cezbediyorsa, yasaklamama rağmen içeriye girmeyi dene. Yalnız unutma: Ben güçlüyüm. Ve ben sadece en aşağı basamaktaki bekçiyim. Her salonda bir bekçi durur, her biri diğerinden güçlüdür. Üçüncü bekçinin bakışına ben bile katlanamam.' Köyden gelen adam böylesi zorluklarla karşılaşacağını düşünmemiştir; aslında yasanın herkese her zaman açık olması gerekir, diye düşünür; fakat bekçiyi kürk mantosu içinde iyice incelediğinde, kocaman sivri burnuna, uzun, seyrek, siyah Tatar sakalına baktığında girmesi için izin çıkıncaya kadar beklemesinin daha iyi olacağına karar verir. Bekçi ona bir sandalye uzatır ve kapının yanında oturmasına izin verir. Adam orada günlerce ve yıllarca oturur. İçeriye girmek için çok uğraşır, yalvarmalarıyla bekçiyi yorar. Bekçi sıklıkla onu küçük sorgulara çeker, memleketini ve daha birçok şeyi sorar; fakat bunlar büyük beylerin birbirine sordukları türden sorulardır. Ve her defasında sonunda bekçi onu içeriye bırakamayacağını söyler. Bu yolculuğa tam donanımlı gelmiş olan adam her yola başvurur ve elindeki her şeyi değerli olup olmadığına aldırmadan rüşvet olarak bekçiye verir. Bekçi ise verilenlerin hepsini alır almasına, ancak yanında da şunları söyler: 'Bunları sadece şunu da yapmadım demeyesin, diye kabul ediyorum.' Geçen yıllar içinde adam, bekçiyi hiç bıkmadan usanmadan inceler. Diğer bekçileri unuttur ve bu ilk bekçinin yasanın içine girebilmesindeki tek engel olduğunu düşünür. İlk yıllar bu kötü rastlantıya yüksek sesle söylenir, yaşlandıkça kendi kendine homurdanır sadece. Yaşlandıkça çocuklaşır, bekçiyi yıllarca incelediğinden kürkünün yakasındaki bitleri bile fark eder ve bekçiyi ikna etmesi konusunda kendisine yardım etmeleri için bitlere yalvarmaya başlar. Sonunda gözleri iyi görmez olur; gerçekten karanlık mı oldu, yoksa gözleri mi kendisini aldatıyor, seçemez. Ancak karanlıkta bir parıltı fark eder, yasanın kapısında hiç sönmeden sürekli parıldayan bir ışık. Fazla ömrü kalmamıştır. Ölmeden önce geçen yıllar boyunca edindiği deneyimler, o güne kadar bekçiye sormadığı bir soruyu oluşturur kafasında. Bekçiye eliyle işaret eder, çünkü belki bükülmüştür, doğrulması imkansızdır. Bekçi onunla konuşmak için iyice ona

doğru eğilmek zorunda kalır, çünkü aralarındaki boy farkı yıllar içinde bekçinin lehine değişmiştir. ‘Daha ne bilmek istiyorsun?’ diye sorar bekçi, ‘Hiç doymak bilmiyorsun.’ ‘Herkes yasaya ulaşmaya çalışır,’ der adam, ‘nasıl olur da aradan geçen bunca yıl boyunca benim dışımda hiç kimse içeriye girmek için izin istemez?’ Bekçi adamın ömrünün sonuna geldiğinin farkındadır, kulakları iyi duymadığı için adamla bağırarak konuşur: ‘Buradan geçmek için hiç kimse izin alamaz, çünkü bu giriş sadece senin için belirlendi. Şimdi gidiyor ve onu kapatıyorum’” (Kafka, 2014, s. 77-79).

Kafka’nın Yasanın Önünde adlı öyküsünü bu denli ilginç kılan yasanın toplumsal bir husus olması beklenirken Kafka’nın bunu tikel bir duruma indirgemiş olmasıdır. Derrida’nın bu yorumu yasanın ahlaki bir boyut olabileceği ancak tam olarak “*ahlaki boyuttur!*” demeninse yanlış olabileceği savı paradoksal bir olgudur (Derrida, 2010). Böylesine bir açmazın sebebi ise Kafka’nın bu metinde yasanın özünü, “tartışmadan kaçırın, temsil edilemeyen, doğrudan yaklaşılamayan, varlığını mevcudiyetin ötesinden gösteren yasanın bir metaforunu sunmasıdır” (Direk, 2000). Öykünün genel çerçevesinde yasanın kendisine dair bir soru sorulamaz boyuttur: doğa yasası mı, ahlak yasası mı, hukuki yahut politik bir yasa mıdır? Belirsizdir. Bunun yanı sıra Kafka bu yönüyle erişilmez olanı kaçırdığı ya da sakladığı yerden kışkırtır. Bekçinin varlığı öykünün başı ve sonu itibarıyla konum olarak değişmektedir. Bekçi yasanın kendisi midir, yasayı kollayan mı ya da yasanın önündeki bir engel midir gibi sorularla okuyucuyu yalnız bırakan Kafka, köylünün okuyucu olabileceği gibi bir izlem bırakır. Derrida bu duruma değinmeden evvel bu yasanın, “yasaların yasası” olabileceğini söyler; sebebi ise yasanın köken olarak kati suretle kendini kaçırmaması, saklı ve görünmez bir yapı içinde olmasıdır. Derrida böylesine bir çıkmazsın yani [yasanın] saklı ve görünmez yüzünün yasanın kendisi olabileceğini düşünür (Derrida, 2010).

Yasanın kendisinin görünmez yüzü olabileceği iddiasını ise yukarıdaki öykü üzerinden izah eder. Derrida der ki: “Yasa sessizdir ve ona dair hiçbir şey söylenmez bize”. Hiçbir şeyi ikince kez vurgular keza köylünün muhatabı yasa değil yasanın önündeki bekçidir. Kafka’nın öyküsünün genel hatları itibarıyla öykünün sonlarına doğru değil berisine doğru bir çıkmaz vardır. Derrida bu durumun sebebini eserin kendisinin kurgu olduğu için değil hakikaten *mevcut yasanın* (günümüzde bile) temsilden oluştuğu için kaynaklandığını söyler:

“Yasa sessizdir ve ona dair hiçbir şey söylenmez bize. Hiçbir şey, yalnızca ismi, genel ismi ve başka hiçbir şey. Yasa Almancada bir özel isim gibi büyük harfle yazılır. Nedir, kimdir, nerededir bilmiyoruz. Bir şey, bir kişi, bir söylem, bir ses, bir belge midir, yoksa basitçe kendisine erişimi sürekli erteleyen, böylelikle bir şey ya da bir kimse haline gelmeyi kendisine yasaklayan bir hiç midir?” (Derrida, 2010, s. 224).

Derrida'ya göre yasanın görünmez yüzü temsile sığmıyorsa dolayısıyla yasanın görünen yüzü yasaklar ve düzen (anayasa, tüzük, yönetmelik vs.) ise bunlar da yasanın kendisini değil onun tezahürlerini temsil eder. O halde diye devam eder Derrida, böylesine bir sistem bir miras olabilir. Yasanın gücü, yasanın varlığını kabul etmekten geçer yani yasanın kendisini görünür kılmak gibi bir gayesi yoktur yalnızca sistem olarak temsilleri vardır (Derrida, 2010).

2.3. Baba

Günümüz Türkçesiyle kullanılan “baba” kelimesi köken bakımından Farsça olan “bâbâ” dan gelmektedir. Eski Türkçe ile bu kavramın kullanımı “ata” olarak geçmektedir. Ata'nın kullanımı baba kullanımı açısından yaygın olmasa da anlam bakımından işlevini karşılamaktadır. Genelde bir soyun evveli ya da kökeni olarak ifade edilen ata kavramı batı dillerinde “père”, “father”, “vater” gibi ifadelerle sahiptir. Parman'a göre burada ilginç bir analogi vardır: “Ata kelimesinin ise ad/at kökünden geldiği bilinmektedir. Burada ilginç olan ‘adlanmak’ la yani isim sahibi olmakla, ‘atalanmak’ yani bir köke, bir ataya sahip olmakla benzer olmasıdır. Çünkü insan ancak ‘atalanırsa adlanılmaktadır’”. Bu sebeple babalık ve adlandırılmakla arasındaki ilişki her şeyden evvel hukuki bir durumdur. Parman'a göre bu adlandırmayı evlilik üzerinden gerçekleştiririz: anne ve babanın hukuk nezdinde birlikte oluşudur. Bu söylem yasanın nezdinde anlamlıdır yani baba kavramının bir yasa aracılığıyla statü kazanabilmesi için hukuk nezdinde gerçekleşen bir evliliğe ihtiyacı vardır (Parman, 2001).

Evlilik içi ve evlilik dışı olmak üzere iki durum vardır: evlilik içi doğan çocuklar için babasının kimliğine dair bir dava açılmazken evlilik dışı doğan çocukların babasının kimliğine dair bir ispat gerekir. Doğumunun evvelindeki yakın bir tarihte çocuğun annesiyle cinsel ilişkiye girdiğine dair delil sunması gerekir. Benzer durum anne için gerektiğinde ise soyu belli değilse çocuğun annesi çocuğu doğuran kadındır. Evlilik dışı bir doğumda babanın kimliğine dair bir şüphe varken annenin kimliğine dair bir şüphe gerekmez. Parman, “... anneliğin tanımında biyolojik unsur ön plandadır” derken yasa nezdindeki babanın kimliğine dair şüpheye dikkat çekmiştir (Parman, 2001). Dolayısıyla yasa nezdinde anneliğin ispatı delillerle aranmazken babalığın ispatı için birtakım gerekçeler aranmaktadır (Pirim Düşgör, 2007).

Tüm bunların yanı sıra ebeveyn olarak çiftler için işlev bakımından farklılıklar mevcuttur. Anne ve çocuğun ilişkisi daha biyolojik boyutta ilerlemektedir: annenin gebe kalışı, doğum süreci, süt verme gibi işlevsel durumlar doğrudan yaşanır (Parman, 2001). Etchegoyen (2002) ise bu durumun duygusal bağ ve bakıcılık işlevlerin önemi üzerinden katkı sağlar: yeni doğan çocuğun biyolojik olarak bakıma muhtaç olduğundan annenin fonksiyonu duygusal bir bağ üzerinden daha anlamlı olabileceğini söyler. Babalık söz konusu olduğundan biyolojik boyutu yalnızca dölleme üzerinden gerçekleşir. Bu sebeple babalığın işlevi biyoloji ile değil toplumsal yapının söylemi ile kurulur (Parman, 2001). Kültürün babalık kavramına etkisi bu sebeple daha fazladır (Etchegoyen, 2002). Toplumun ortak bir dili olarak ele alınan kültür, gelenek gibi davranış ve duygu biçimleri kümeler halinde yayılmaktadır. Bu kümelerin en küçük yapı birimi çekirdek aile (anne, baba, çocuk) olduğundan babanın kendi içinde bulunduğu kültürü ailesine dolaylı ya da doğrudan aktarması mümkündür (Mercan ve Tezel Şahin, 2017). Bunların yanı sıra annenin kendi kültüründen taşıdığı babasal yasaları yeni doğan çocuğuna sözel ya da sözsöz olmayan ifadelerle aktarması da olağandır. Ailenin içinde birden fazla babanın söylemi mümkün olabilir: babanın kendi söylemi, annenin babasal söylemi vs. Yeni doğanın kendi biyolojik babası gerçek baba iken annenin babasal söylemi sembolik babadır (Köşkdere, 2018).

Etchegoyen'e (2002) göre 1970li yıllara kadar mevcut psikanalitik literatür baba-çocuk bağı hakkında yeterli literatüre sahip değildir. İlk psikanalistler, baba tasarımını ruhsal yaşamın merkezi olarak ele aldılar. Freud'a göre baba tanımı iki konumdan değerlidir ilki toplumsal bir yapı olarak babaya atıf yapılan babanın "koruma işlevi" diğeri ise babalığın anneliğin aksine "dışarıdan içeriye" giren bir konumda oluşundan geçmektedir (Köşkdere, 2018). Lacan, "Baba-nın-adı (Fr. *le nom du père*)" kavramı ise Freud'un Musa ve Tektanrıçılık hipotezindeki babanın hukuki açıdan (evlilik dışı doğan bir çocuğun durumunda) delillerle kanıtlanmasına ihtiyaç duyulurken annenin duyularla kanıtlanabilir olmasından yola çıkarak geliştirir. Hem Freud hem Lacan'a göre buradaki mesele annenin söylemi sosyal baba ve biyoloji arasındaki bağı kuruyor olmasıdır. Parman (2001) ise, "Lacan'a göre düşünmeyi sağlayan, yani dili sağlayan, bunu da sembolik düzlemi ortaya çıkararak yapan babanın adıdır. Yani babanın anne tarafından adlandırılmasıdır" ifadesini vurgular. Diğer bir yandan düşünüyor olmasının da özne açısından önemli bir rolü vardır:

“Babanın kim olduğuna yönelik şüphe ise yararlı bir şüphedir ve Ödipal öznedede düşünceye yol açar ve baba bir şüphe nesnesi olarak düşünceyi zorunlu kılar. Babanın adını koyan ise annedir çünkü annenin düşlemi sayesinde baba, babalık işlevini yerine getirebilir, babanın kabul görebilmesi için annenin, kendi ve çocuk arasına onu bir üçüncü olarak adlandırması gerekmektedir” (Pirim Düşgör, 2007, s. 28).

Groth (2016)’a göre erkek çocuğun annesine olan sevgisi öncelikle minnettarlıktır. Freud’a göreyse erkek çocuğun babasına olan sevgisi risk teşkil eder bu sebeple babasına olan sevgisi iki koşulda ortaya çıkabilir: ilki kendisini babası yerine koyup erkeksi bir tarzda annesiyle babası gibi bir ilişki yaşayabilir; ikincisi ise annesinin yerini alıp babasının sevgisini kazanabilir. İlk koşul ikincisine nazaran daha fazla rekabet gerektirir (Freud, 2012). İlk koşul literatürde sık karşılaşılan bir olgudur, bu sebeple baba ve oğul arasındaki ilişki genellikle rekabet ilişkisi olarak tasvir edilir. Groth’a göre bu sebeple baba ve oğul arasındaki ilişki duygusal açıdan anlamlı ilk ilişkidir. Soy oluşturma açısından kıymetli olan bu ilişki babadan çocuğa ve çocuktan daha sonra kendi çocuğuna şablon oluşturma açısından önemlidir. Groth’un bu vurgusu çocuğun babasına beslediği proaktif sevmeye olarak ele alınabilir (Groth, 2016).

Groth’a göre Freudyen literatürde, babanın sık sık erkek çocuğun ödipal sürecinde rekabet nesnesi olarak ele alınıyor olmasının, baba ve çocuk arasındaki sevginin ıskalandığına dair bir şüphe doğurur. Groth, baba ve çocuk arasındaki ilişki yalnızca rekabetse bu rekabetten kazanılan zafer yalnızca kadınlara cinsel erişim midir şeklinde bir soru sorar. Bu durumda çocuk için ödipal çatışmanın sürekli kazanılması ve yahut babayla özdeşimin gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu durumda ayrıca babayla gerçekleşen bu özdeşmenin bilinçsiz bir olgu olduğunu yani erkek çocuğun rekabet sebebiyle babasıyla özdeştiğine dair bir farkındalığı yoktur. Sembolik olarak gerçekleşen bu durum çocuk açısından zengin fanteziler doğurmaktadır: hem annenin eşi hem de baba olarak babasının yerini almak gibi. Böylelikle babası gibi annesiyle ilişki yaşayabilecektir aynı zamanda kendisi de tıpkı babası gibi baba olabilecektir (Groth, 2016). Yaşanan bu çelişkili ilişki oğlan çocuğu nezdinde fantezinin (babasına rakip olmak yahut onun gibi olmak) dağılmasıyla bir tür suçluluk doğurur:

“Psikanaliz dilinde, oğlan çocuğu babasıyla çelişkili bir ilişki yaşar, babasını sever, ona hayranlık duyar, onun gibi olmak ister. Bir dönem gelir ki -ergenlik dediğimiz dönem- annesine beslediği cinsel arzular nedeniyle, babasını rakip gibi görmeye başlar ve içinde bu rakibini ortadan kaldırmayı amaçlayan kin ve nefret besler. Her iki duygu aracılığıyla babasıyla özdeşim kurar; yani hayranlık duyduğu babası gibi olma arzusu ve rakip olan babasını ortadan kaldırarak annesinin yanında yer alma arzusu. Ama babaya rakip olmak mümkün değildir. Babanın onu cezalandırma ve penisini kesme, kastre etme tehlikesi vardır. Erkekliğini koruyabilmek için babasını ortadan kaldırıp annesini ele geçirme istediğinden vazgeçer ama bu vazgeçiş bilinçli bir

vazgeçştir. İstek bilinçdışında varlığını sürdürür ve suçluluk duygusunun temelini oluşturur” (Özenen, 2009).

Penot (2001) ise kritik bir soruyu açmaya çalışır: “... babalık işlevi cinsiyete bağlı bir işlev midir ve nereye kadar sürmektedir?” Babanın sembolik anlamda kim olabileceğine dair tartışmalar ilk yıllarda cinsiyet üzerinden tartışmaya açılmış ve daha sonra işlevi üzerinden (yasaklayan, kısıtlayan yahut çocuk için otorite anlamı taşıyan) yorumlar getirilmişti. Groth (2016) babanın ikamesini erkekler kümesi üzerinden soruşturmanın daha makul olabileceğini düşünür ve bunlara örnek olarak: “erkek kardeş, büyükbaba veya başka bir erkekte (koç, öğretmen, kahraman figürü)” gibi otoriteyi temsil edebilecek rollerde olduğunu söyler. Penot ile Groth arasındaki nüans burada değişmektedir: Penot işlev üzerinden bu durumu açmaya çalışırken Groth daha çok rol üzerinden bu duruma yaklaşır. Penot bu karmaşanın babanın işlevini örtüp daha karmaşık hale getirdiğini söyler hatta Penot’a göre babanın işlevinin yalnızca dölleme ile karıştırıldığını ifade eder (Penot, 2001).

Penot, babanın işlevini cinsiyet temelli bir görüşten ziyade klinik bir deneyim üzerinden açmaya çalışır bunun içinse nevroz ve psikoz ayrımındaki “ruhsal gerçeklik” kavramını ele alır:

“Bugün klinikte psikoz olarak adlandırılan durumun başlangıcında hastanın zihninde izlenebilecek özgün bir verinin var olduğu konusunda geniş bir anlaşma var: ruhsal gerçeklik içinde babalık tasarımının bir tür değersizleştirmeye maruz kalmış olduğu genellikle görülür. Bu veriyi babanın adının hesaptan düşmesi (*forclusion*) olarak tanımlayarak en iyi açıklayan Lacan’dır. “Hesaptan düşme” teriminin hukuk dilinden ödünç almasının nedeni, bu olgularda babasal göndermenin gerçeklik yargısına sahip olmak için gereken işlemleri yapmakta işlevsiz kaldığını daha iyi açıklamak içindir (Hukukta bir davanın “düşmesi” artık yargılamanın yapılamayacağı anlamına gelir” (Penot, 2001, s. 72).

Peki o halde der Penot, yaşadığı ülke Fransa üzerinden örnek vererek hayat arkadaşı olarak kendisine hemcinsini seçen kadınların birlikteliğinde bu durum nasıl gerçekleşecek; sıklıkla başka ülkelerden (Asya yahut Güney Amerika çevresinden) evlat edinen eşcinsel çiftlerin çocukları için ruhsal yapı nasıl şekil alacak? Penot’a göre yalnızca eşcinsel çiftlerin çocukları için değil baba rolünü kabul etmeyen evlilikteki çocukları için yahut biyolojik babanın anonim olduğu yani sperm bankası gibi kuruluşlardan donör aracılığıyla dünyaya gelen çocuklar içinde aynı soru sorulabilir. Penot’un buraya vurgu yapmasının sebebi ise gözlemlerine göre vurgu yaptığı bu çocuklarda psikozlarda karşılaşılan babalık makamının olmayışına ya da o makamın eksik oluşuna dair bir belirtiyi rastlanamamasıdır. Penot’a göre hatta psikoz hastalığının teşhis ve gözlenme oranının vurguladığı çocuklarda daha az olduğunu ve

bunun da “babalık işlevinin yerine getirmenin bir yolunu her şeye karşın bulunduğunu” çıkarımını desteklemektedir. Tüm bunların nezdinde Penot’a göre babalık işlevi döllemeden ayrı tutulsa da kendi içinde karmaşık ve kaotik bir işleve sahiptir. Bu sebeple “... onu (babalık işlevini), Jacques Lacan’dan yola çıkarak etkin olduğu çeşitli düzlemlerde Gerçek, İmgesel ve Sembolik olarak incelemek ilginç olacaktır” (Penot, 2001).

Penot, sembolik babanın tıpkı Lacan da olduğu gibi “ölü baba” olabileceğini söyler. Sembolik baba imgesiyle yahut kendi söylemiyle ortaya çıkan bir düzlem değildir. Genellikle konuşma evresinin evvelinde annenin kelimelerle ve işaretlerle aktardığı kendi babası ve onun atası daha sonraysa babanın kendi babası ve atası olarak tasvir edilebilir. Sonuç olarak çocuk hayatının bir evresinde nevrotik bir yapı olarak “babanın yasasına” tabii olacaksa kendi ebeveynleri de benzer süreç geçirdiler (Penot, 2001). İmgesel baba içinse düşlemlerle var olan ruhsal bir imgenin kendisidir:

“... Burada söz konusu olan [imgesel baba] herkesin düşlemlerinde ortaya çıkan bir ruhsal imgedir: iyilik ve güvenlik sağladığı varsayılan az veya çok idealize edilmiş bir tasarım. Ancak babalık işlevinin bu yönünün çok belirgin bir cinselliği çağrıştırmadığı da açıktır: Noel Baba, Allah Baba gibi figürlerin temelinde bir cömert anne imgesi yatar” (Penot, 2001, s. 74).

Son olarak Penot’a göre gerçek baba ise: “... müdahale biçiminin fiziksel boyutuyla gösterir kendini. Anne ve çocuk arasındaki ayrımı sağlayan kişidir.” Penot bu ayrımı çocuğun ruhsal gelişimi açısından önemli olduğunu ve bu sebeple çocuk ve annenin belirli bir oranda ayrı kalmasının elzem olduğunu söyleyecektir; ayrıca insanın varoluşsal olarak özne olabilmesinin koşulu bu ayrılık sayesinde gerçekleşir. Penot, babanın, çocuk ve toplum arasındaki ilişkide arabulucu bir işlev gördüğünü ve çocuğun güçlü arzularını toplumun yasalarına göre düzenleyip gerçekleştirmesinde önemli rol oynadığını söyleyecektir (Penot, 2001). Diğer bir yandan ise babanın gerçekten ölümü ise çocuğun belleğindeki birtakım imgelere yansır ve bu imgeleri yani babanın imgesini değiştirmek zordur. Özenen’e göre, “analizde ilerleyebilmek için bilinçdışına itilmiş öfke, suçluluk ve arzu çalışılmalıdır” Bu suçluluk ise çocuğun erkekliğini koruyabilmek adına annesine olan arzusundan vazgeçişidir ancak diğer yandan ise babanın ölümüne dair bir zamanlar beslediği fantezileridir (Özenen, 2009). Babanın işlevlerinin sonucu buradadır; bu doğrudan çocuğa aktarılan bir söylem yahut öğreti değildir. Yani babanın arzusu çocuk tarafından bir tür topluma sirayet edecek yasa anlayışı geliştirmesi değildir. Babanın bunları yapıyor oluşunun sebebi diğer

yandan kendi babasal yasasına tabii olmasıdır. Babanın varlığı da söyleminden evvel erkek çocuk için yasaklayıcı bir konumdadır: erkek çocuk için babanın anneye sahip oluyor oluşu gibi. Parman’a göre babanın varlığı ve söylemi, “tüm toplumsal kurallara da gönderme yapmaktadır” Bu duruma köken olarak ilk toplumsal düzenin kurulmasının Freud’un hipotez olarak öne sürdüğü *babanın öldürülmesi ve kadınlara sahip olunmasının yasaklanması* oluşu gösterilebilir (Parman, 2001).

Parman’a göre, “... insanı insan yapan babadır. Kültürün koşulu babanın oluşumudur.” Burada es geçilmemesi gereken başka bir husus ise annenin rolüdür (Parman 2001). Annelik rolü ve bu rol çerçevesinde işlevleri her ne kadar kültürel olarak değişse de genel bir kanı olarak: evin bakımı ve temizliği, çocukların bakımı ve eğitimi olarak sınıflanmaktadır (Mercan ve Tezel Şahin, 2017). Lakin bunların yanı sıra çocuğun toplumsal kurallar yahut toplumsal yasaya uyum sağlayabilmesi yani nevrotik bir yapı için babanın yasasına tabii olabilmesinin koşulu anne üzerinden gerçekleşmektedir bir nevi babalık gösterenine ad veren annedir:

“Ancak burada esas rolü anne oynar. Erkeğin babalık işlevini yerine getirebilmesi ancak annenin onu düşünmesi, arzusunun nesnesi olarak düşlemesi ile gerçekleşir. Lacan’ın deyimi ile anne babanın adını söyler ve çocuk bu yolla dile ve dolayısıyla toplumsal düzene, kültüre açılır. Baba annenin arzuladığı erkektir. Çünkü babanın adını koyan annedir. Çocukla kendi arasına bir üçüncü olarak babayı adlandırır. ‘Kimsenin baba olmak için bir gösterene (Fr. *signifiant*) gereksinimi yoktur. Ancak gösteren olmazsa kimsenin haberi olmaz bundan’ der Lacan. Babayı çocuğun sembolik düzenine sokan annedir. Bunu yapabilmesi için de kendi sembolik düzeninde babaya bir rol vermelidir” (Parman, 2001, s. 82).

Parman’ın Lacan perspektifinden yaptığı okuma tıpkı Penot gibi ruhsal bir düzlemde gerçekleşmektedir. Parman’ın ekseriyetle Freud ve Lacan üzerinden tartıştığı konu biyolojik babanın zorunluluğu yahut gereksinimi değildir. Rol açısından sembolikte karşılığının nerelere tekabül edeceğine dair yorumdur. Parman, bir soru ile bir kez daha Freud’a başvurur: baba dediğimiz yapı bir gün ölürse ne olur:

“Freud Sofokles’in Kral Oedipus söylencesinden yola çıkarak evrensel Oedipus Karmaşasını tanımlamıştır. Oedipus babası olduğunu bilmeden Laios’u öldürür ve Laios’un karısı ile, yani aslında annesi olan Yokaste’la evlenir. Oedipus gerçeği öğrendiğinde, babasını öldürüp annesiyle evlendiğini anladığında gözlerini kör eder. Babalığın ölümü ile belki de uygarlık yıkılacak ve hepimiz kör olacağız” (Parman, 2001, s. 84).

Parman’ın “baba” dediğimiz yapının ölümüne dair sorusunu belki de Jacques Lacan’ın *Les Noms du Pere (Baba-nın-Adları)* kavramı üzerinden soruşturup yanıt aramak yerinde ve anlamlı olacaktır. Yukarıdaki çalışma boyunca *baba*’nın ne olabileceğine dair yaptığımız araştırma bizi ilkin yasaya daha sonra yasanın bir tür

yansıması olan babaya götürdü ancak bu kelime gerek gündelik kullanım gerekse anlam bakımından “biyolojik baba” anlamını dayatmaktadır (Pirim Düşgör, 2007). Lacan’ın 1963 yılında başlayıp yalnızca ilk dersi tamamlayabildiği daha sonra Uluslararası Psikanaliz Derneği tarafından yaşadığı polemik sebeplerle devam ettiremediği *Les Noms du Pere (Baba-nın-Adları)* semineri Lacan için derleme mahiyetindedir. Bunun sebebi ise Lacan *Baba-nın-Adı* kavramına daha evvel sık sık başvurmuş bunun ne olabileceğine dair çıkarımlar yapmıştır. Baba-nın-Adı kavramına *Psikoz Semineri’nde* yükleyeceği nitelik psikoz ve nevroz açısından önemli bir anlam kazanacaktır. Castanet bu durumu şöyle izah eder: “... 1954-1955 yıllarındaki *Psikoz* seminerinde Baba-nın-Adı kavramına tüm kuvvetini kazandıracak, zira onu sembolik düzeni ayakta tutan, onun teminatı olarak tanımlayacaktır” (Castanet, 2017, s. 43).

Castanet’ye göre Baba-nın-Adı kavramı bir çocuk için ebeveynlerin soyadı yahut karakteristik olarak baskın olan kişinin kendisi yahut adı değildir. Baba-nın-Adı imgesel bir anlamdan ziyade sembolik bir düzlemde anlam bulur: sembolik babadır. Baba-nın-Adı yalnızca Lacan’la gündem olan bir kavram değildir hatta Lacan, Freud’un kendi çalışmalarında gözlemlediği fallik evre ve kastrasyon kompleksi gibi olgulardaki işlevleri baz alarak tanımlar. Bu işlevler nevroz ve psikoz gibi ayrımların tanımı açısından kritik bir pozisyonundadır. Castanet’ye göre: “... baba-nın-adının bu işlevini kanıtlayan örneklerden biri psikozdur” (Castanet, 2017, s. 45).

2.4. Özdeşleşme (Fr. *Identification*)

Özdeşleşme, psikanaliz literatüründe “... bir başka kişiye yönelik duygusal bağın en erken ifadesi” olarak kavramsal bir zeminde ele alınmıştır (Freud, 2023). Psikiyatrik bakış açısıyla bakıldığında ise “... kendisi için model oluşturan bir kişinin diğerinin kişiliğinin bir parçasını kendi kişiliğinin bir parçası yapma” süreci olarak tanımlanabilir (Taymur ve Boratav, 2013). Freud’un özdeşim kavramıyla ilgili ilk düşünceleri Wilhelm Fliess’e yazdığı 22 Aralık 1896 tarihli mektubunda agorafobi üzerinden bir tür hipotez olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mektupta Freud, çalıştığı ancak henüz çalışmanın tamamlanmadığı bir hastasının semptomu üzerinden hastasının dışarıdaki fahişe ile özdeşim kurduğuna dair varsayımından bahseder (Masson, 1985). Taymur ve Boratav (2013) ise Freud’un eserlerinde özdeşim kavramının, histerik semptomlarda bulaşıcı bir şekilde “taklit” ile oluştuğunu belirtmişlerdir. Lakin Freud (2011) bu durumun yalnızca basit bir taklit ile semptom

haline erişemeyeceğini, buna bilinçdışı fantezilerinin de eşlik ettiğini; bunun yanı sıra bu durumun da öznenin egosu tarafından özümşenip içselleştirildiğini vurgulamıştır.

Freud (2023), özdeşim kavramını izah edebilmek adına Ödipus Karmaşası'na başvurmuştur. Ona göre erkek çocuk babayla özdeşim kurduğu esnada yahut daha sonra annesine karşı nesne yatırımı yapmaya başlar ve bu noktada bir tür çatallanma gerçekleşir. Çocuk, babasını rol model alırken diğer bir yandan annesine karşı cinsel bir yatırım yapmaktadır. Dolayısıyla çok geçmeden bu iki durum birbiriyle çatışacaktır. Freud'a göre bu bir tür psikolojik bağlanmadır. Freud bu durumu şu kelimelerle izah etmiştir:

“Küçük erkek çocuğu annesine giden yolda babasının onun için bir engel teşkil ettiğini fark edince babasıyla kurduğu bu özdeşim şimdi düşmanca bir niteliğe bürünür ve bu durum annesinin yanında da babanın yerini alma arzusunun dönüşür. Özdeşim başından beri çift değerlidir, şefkat ifadesi olabileceği gibi ortadan kaldırma arzusunun da dönüşebilir. Özdeşim, tıpkı libido örgütlenmesinin ilk oral döneminde arzulanan ve değer verilen nesneyi yiyerek bünyesine dahil edip onu böylece yok eden bir yeniyetme çocuk gibi davranır. Yamyam bildiği gibi bu bakış açısına sahiptir; düşmanlarını onları yemeyi arzulayacak derecede sever ve sadece sevdiklerini yer” (Freud, 2023, s. 58).

Freud, özdeşleşme yazgısının Ödipal süreçle aşılabileceğini, ancak bunun beraberinde birtakım zorlukların ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Bu tartışmayı genişletmek adına bu durumu küçük erkek çocuğun doğrudan babayla özdeşleşmesi ve babayı nesne olarak seçmesi olarak iki farklı şekilde ifade eder. Bu ayrımı ise iki farklı formül öne sürerek ayrıştıracaktır: “... benliğin öznesi/sujesi mi yoksa nesnesi/objesi mi üzerinde etkili olmasına bağlıdır.” Freud bu paragrafta küçük erkek çocuğun kendisi olmak istediği baba ile küçük erkek çocuğun sahip olmak istediği nesne (örneğin babanın kendisi) arasındaki farka dikkat çekmektedir. Bu ayrımın üzerinde durma sebebi ise kişinin (örneğin küçük erkek çocuğu) “kendi benliğini model alınan diğer benliğe benzer biçimde şekillendirmeye” çabalamasıdır (Freud, 2023).

Freud kişinin kendi benliğini ötekinin benliğiyle şekillendirme çabasına özdeşimin ilk özelliği diyecektir. Özdeşimin ikinci özelliği ise bazen özdeşim nesnesinin *sevilmeyen* bir parça olması olabilir. Freud bu duruma bir hastasının öksürük krizini örnek olarak verir ve bir ikazda bulunur: “Özdeşimin her iki durumda kısmi ve son derecede sınırlı olduğu, nesnesi olan kişiden sadece tek bir özellik ödünç aldığı da gözden kaçırılmamalıdır.” Öznenin son ve üçüncü özelliği ise yukarıda aktardığımız gibi “bulaşıcı” olmasıdır. Freud bu duruma ise sevgilisinden mektup alan

bir kız öğrenciyi örnek verir. Yatılı okulda okuyan bir kızın sevgilisinden aldığı mektupla birlikte histeri nöbetine girmesinin ardından kızın arkadaşları da benzer nöbetler göstermeye başlamıştır. Freud bu duruma açıklık getirmek için “Benliklerden biri, diğerinde bir noktada anlamlı bir benzerlik algılamıştır.” ifadesini kullanır. Bunlara ek olarak bu üç özelliğin arasındaki ortaklığı şu şekilde ifade eder:

“Bu üç kaynaktan öğrendiklerimizi toparlarsak: Birincisi özdeşimin bir nesneye yönelik duygusal bağın en asli biçimi olduğu, ikincisi içyansıtımda olduğu gibi, regresyon yoluyla cinsel arzunun nesnesi olan bir kişiye yönelik (libidinal nesne) bağlanımın ikamesi olacağı ve üçüncüsü cinsel dürtülerin nesnesi olmayan bir kişiyle her yeni algılanan ortaklıkta oluşabileceğidir. Bu ortaklık ne kadar önemliyse, bu kısmi özdeşim o oranda başarılı olabilecek ve dolayısıyla yeni bir bağlanımın başlangıcına tekabül edecektir” (Freud, 2023, s. 60).

Aktardığımız üzere Freud’un özdeşleşme kavramı henüz bir yapı üzerinden ele alınmamıştır. Freud her ne kadar özdeşimin görünümünden bahsetmiş olsa da psikik aygıtta çalışma mekanizmasından bahsetmemektedir. Bu sebeple Freud’un 1917 yılında yayınlanan *Yas ve Melankoli* eserini bu hudutta izlemek faydalı olacaktır. Freud yas ve melankoli arasındaki ayrımı yaparken melankolide işleyişi şu şekilde izah eder:

“[Melankoli bir yapı için] bir nesne seçimi zaten yapılmış, libido bir kişiye bağlanmıştır; sonra da bu nesne ile olan ilişki, sevilen kişiden kaynaklanan *gerçek bir incinme veya hayal kırıklığı* sonucu sarsılmıştır. Sonuç, normalde olması gerektiği gibi [yas süreci], libidonun bu nesneden çekilmesi ve yeni bir nesneye kayması değil, ortaya çıkması için daha fazla koşulu gerektiren başka bir şeydir” (Freud, 2015, s. 28).

Yukarıda alıntıladığımız paragrafta Freud’un (2015) belirttiği “daha fazla koşul” normal yas sürecine aykırı/uyumsuz bir süreçtir. Freud’un “olmasının beklendiği” olarak vurguladığı durum egonun, incinme veya hayal kırıklığı sonucu yaşadığı durumda libidoyu geri çekip yeni bir nesneye aktarabilme ekonomisidir. Melankolide ise tıpkı Freud’un vurguladığı gibi koşul, bu süreci karmaşık ve kaotik bir duruma sokmaktadır. Tıpkı yas sürecinde olduğu gibi nesnenin işgal kuvveti kırılır fakat libido nesneden ayrılarak yeni bir nesneye kaymaz ve “Ego’ya geri çekilir. Lakin libido orada beklenildiği gibi” üzüntü, umutsuzluk yahut başka bir duygulanım göstermez: Terk edilen/ayrılan nesne ile Ego arasında, “... bir özdeşim kurmaya” hizmet eder. Freud’un edebi dili vesilesiyle bu satırları bir şiirmişçesine okuyorsak bunun sebebi bu mekanizmanın da ancak bu dille ifade bulabilirmiş hissiyatıdır. Freud özdeşimin melankolide nasıl bir rol oynadığını şu şekilde izah eder:

“[Terk edilen nesne ile Ego arasında kurulan özdeşim vesilesiyle] Nesnenin gölgesi Ego’nun üzerini öyle bir kaplar ki, Ego sanki bir nesneymiş, hatta terk edilen

nesneymiş gibi özel bir ögece eleştirilebilir hale gelir. Bu şekilde, nesne kaybı bir Ego kaybına, Ego ile sevilen kişi arasındaki çatışma ise, Ego eleştirisi ve özdeşim sonucu değişen Ego arasındaki bir yarığa dönüşmüş olur” (Freud, 2015, s. 29).

Freud (2015), aynı sayfalarda özdeşimle alakalı olarak Karl Abraham’ın ağır melankoli durumlarda gözlemlenen “beslenme reddini” haklı çıkarabilecek birkaç görüşünü de dile getirir. Bu noktada özdeşimin nesne seçimi açısından ilk basamak olduğundan ve Ego’nun bir nesneye ikircikli bir şekilde nasıl yönlendiğinden bahseder. “Oral ya da yamyamsı dönem” olarak ifade ettiği libido gelişiminin ilk evrelerinde öznenin bir nesneyi yiyerek içine alma eyleminin tersinin “beslenme reddi” olarak ağır melankolide ortaya çıkmasının olağan olduğunu söyler.

Lacan ise (2010), özdeşleşme kavramını “babayla özdeşleşme” üzerinden ele almakla birlikte özdeşleşme konusunda Freud’un “Ego, Süperego ve İd” kavramlarının kolektif bir birleşme açısından önemli olduğunu vurgular. Bu birleşmeyi izah edebilmek içinse Freud’un *Totem ve Tabu* adlı eserine gönderme yapar. Lacan’a göre Freud’un *Totem ve Tabu* eserindeki “lider/şef” ile özdeşleşme tarihsel açıdan; sembolik anlamda yasanın başlangıcına tekabül etmesiyle kıymetlidir. Liderle özdeşleşme sonucunda lideri [babayı] öldüren oğullar, onun ensest yasağına dolaylı yoldan da olsa kaydolmuşlardır. Lacan’a göre özdeşim bir diğer vazifesiyle özneye öznelleşme sürecinde eşlik etmektedir. Özdeşleşmeyi ben (Fr. *je*)-idealinin oluşumu açısından önemli bulur. Clero bu söylemi şu şekilde desteklemektedir:

“İmgesel özdeşim ego’nun ayna evresinde yaratıldığı düzenektir. Ötekiyle özdeşim diyalektiğinde kendisi nesnelleştirmeden ve dil onu evrenselde özne işlevine yeniden kavuşturmada önce *ben (je)* temel bir biçime kurgusal imgesini üstlenerek atılır. Bu biçim daha çok *ideal-ben (je)* olarak, ‘ikincil özdeşimlerin kaidesi’ olarak belirtilmelidir. Ben (*je*), imgeyle oluşumda ‘kendi gerçekliğiyle olan uyumsuzluğunu’ öğrenir. Ama asıl özdeşim, Oidipus karmaşasının son evresindeki babayla özdeşimdir. Bu, gösterene özdeşimdir. Lacan, özdeşimin nesnesi olan kişiden ödünç alınmış basit ‘ayrıt edici niteliği’ (birleştirici nitelik) gösteren sisteminde özümsemiş bir gösteren olarak yorumlar ve ayrıt edici nitelik ‘ben idealinin temellini, çekirdeğini oluşturur’” (Clero, 2011, s. 97-98).

Lacan (2013a), *Psikanalizin Dört Temel Kavramı* adlı seminerinde özdeşleşmeyle ilgili önemli bir uyarı yapar: Özdeşleşmenin dolaysız bir yoldan aynada yansıyanla gerçekleşen bir yapı olmadığı söyler. Özdeşleşmenin bir destek olabileceğini ifade eder ve bunun Freud’un birkaç eserinde de mevcut olduğunu iddia eder. Lacan’a göre özdeşleşme, öznenin Ötekinin alanında seçtiği pozisyonu destekler ve oraya doğru bir yatırımın önünü açar. Lacan, özdeşleşmenin desteklediği takdirde

öznenin aynaya baktığında gördüğü şey “... sanki öteki görüyormuşçasına gördüğü noktadır.”

Freud ve Lacan’a göre özdeşleşme kavramını bir arada okumaya çalışırsak aralarındaki ufak nüanslar hariç benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Farklılıklara aktaracak olursak Freud’un aksine Lacan’ın bu özdeşleşmeyi süregelen bir şey olarak yorumladığını ve bir illüzyon olarak gördüğünü aktarabiliriz. Quinet (2020) bu sebeple Lacan’ın özdeşleşme konusunda Freud’un teorisine ilave olarak gösterenlerin mantığını da dahil ettiğini söyler. Psikanalizdeyse bu özdeşimler “Efendi gösterini” nin ortaya çıkışıyla düşebilir ya da yeni bir şeye dönüşebilir. Özdeşleşmenin nevrotik (Küçük Hans) ve psikotik (Kurt Adam) yapıda nasıl tezahür ettiği *Sonuç bölümünde* tekrardan ele alınacaktır.

3. SİGMUND FREUD'UN VAKA ÇALIŞMALARI

3.1. “Kurt Adam” Vakası Üzerinden Hesaptan Düşme Kavramı

Yukarıda Parman'dan alıntılanmış olan satırlarda ima edilmiş olduğu üzere Freud'un “Musa ve Tektanrıcılık” gibi muhtelif eserlerinde yahut geliştirmiş olduğu kavramlarda Lacanyen Baba-nın-Adı kavramının temellerini görebilmek mümkündür. *Kurt Adam* vaka öyküsü bu minvaldeki bir örnek olarak ele alınabilir. Lacan, Freud'un bu vaka üzerine gerçekleştirmiş olduğu tartışmalarında değinmiş olduğu bir kavram olan Verwerfung, yani “hesaptan düşme”de Baba-nın-Adı'nın temellerini bulur.

Freud'un vaka sunumu ve analizi olarak aktardığı ve ana karakteri Kurt Adam ancak “Bir Çocukluk Dönemi Nevrozu Öyküsü” olarak adlandırdığı olgu öyküsü 1910 yılının ocak ayında başlayıp 1914 yılının temmuz ayına dek sürmüştür. Freud için bu olgu öyküsü *nevrozun* tanımı açısından önemli ve başka çalışmalara ilham olması açısından kıymetlidir. Kurt Adam olgu öyküsüne daha sonra sık sık atıflarda bulunmuş ve başka kavramlarla olgu öyküsünü desteklemiştir. Kurt Adam, Sigmund Freud haricinde başka psikanalistlerle de çalışmış analizin yanı sıra psikanalitik camia tarafından benimsenip ilgi odağı haline gelmiştir. Kurt Adam olarak tanınan Sergei Konstantinovitch Pankejeff 1979 yılına dek yaşayıp 92 yaşında vefat etmiştir (Quinet, 2020).

Kurt Adam olgu öyküsü: “... sağlığı on sekiz yaşında bir belsoğukluğu enfeksiyonundan sonra bozulan ve yıllar sonra psikanalitik sağaltımına başladığında tümüyle aciz ve her şeyiyle başkalarına bağımlı olan bir genç adam hakkındadır” (Freud, 1996). Bunun yanı sıra Freud bu olgu öyküsünü “Bir Çocukluk Dönemi Nevrozu” şeklinde ele alsa da Kurt Adam'ın tanısına dair tartışmalar devam etmektedir. Freud'un aksine Lacan'a göre bu çalışma geç başlangıçlı bir psikozdur: “... ve Kurt Adam örneğinden yola çıkarak hesaptan düşme kavramını kastrasyon karşısında öznenin bir tür olumsuzlaması olarak konumlar, ileride Baba-nın-Adı'nın hesaptan düşmesini psikoz için genelleştirecektir” (Quinet, 2020, s. 161).

Freud'un başlattığı ancak kendisinden sonra Kurt Adam hakkında edinilen bilgiler doğrultusunda Ruth Mack Brunswick, Muriel Gardiner ve Karin Obholzer tarafından genişletilen Kurt Adam'ın hikayesiyle ilgili olayların kronoloji listesi mevcuttur (Quinet, 2020, s. 162). Sergei Konstantinovitch Pankejeff yani Kurt Adam kimdir? Freud'un yayınladığı olgu öykülerinde karaktere atfettiği isimler genellikle analizanların semptomlarına dair imgelerdir. Kurt Adam, ailesi Rus asıllı olan varlıklı bir ailenin çocuğu olarak 1886 yılında dünyaya gelmiştir. Ebevenyeleri genç yaşta evlenen mutlu birer çifttir lakin daha sonraları hem babası hem de annesi çeşitli rahatsızlıkları sebebiyle hayatlarında birtakım sorunlar yaşamaya başlarlar. Kurt Adam'ın annesine dair anımsadıkları onun dindar birisi olması ve hayatının uzun bir evresinde geçmeyen karın ağrısı şikayetleri olduğudur. Hastalığından dolayı çocuklarıyla sık sık ilgilenemez ve bunların yanı sıra çocuklarına dini öğütler vererek onların cinsel arzularına dair sıklıkla öğüt vermiştir. Kurt Adam küçük yaşta bunları yaşarken aynı zamanda bir sahne vesilesiyle kendi öyküsünde de semptom haline gelen bir olaya şahit olmuştur: annesinin doktora, “Artık böyle yaşayamayacağım.” söylemi, Kurt Adam kendi semptomlarının yükseldiği akut dönemlerde bu cümleyi daha sonra sık sık dile getirecektir. Kurt Adam'ın söylemiyle annesi her ne kadar soğuk ve katı olsa da evdeki diğer kadınlara nazaran daha az bahsettiği bir figürdür (Minçe, 2021).

Kurt Adam'ın babasına dair bildiklerimiz ise onun bir yargıç olduğu ve iş seyahati sebebiyle çocuklarıyla ilgilenemediği ancak başka bir sebep ise babasının rahatsızlığından kaynaklandığı bilinmektedir. Freud bu durumu şu şekilde ifade eder:

“Daha sonraki hastalığı hakkında yalnızca hastanın [Kurt Adam] bu hastalık nedeniyle Alman sanatoryumlarında uzun bir süre geçirdiğini ve bu dönemde en güvenilir merkezlerde bir ‘manik depresif delilik’ olgusu olarak sınıflandığını söyleyebilirim. Bu tanı kuşkusuz hastanın zengin etkinlik ve ilgilerle dolu yaşamı yineleyen ağır depresyon atakları ile altüst olan babasına uygun idi. Ancak oğulda [Kurt Adam] yıllarca süren gözlemim sırasında hiçbir zaman ne yoğunlukları ne de ortaya çıkış koşulları açısından görünürdeki ruhsal durum ile orantısız olan herhangi bir duygudurum değişikliği görememiştim” (Freud, 1996, s. 200).

Kurt Adam için bir başka olay ise 21 yaşındayken babasının ansızın intiharı olmuştur. Bu olayın evvelinde ise kız kardeşi Anna, babasının intiharından bir yıl evvel kendisini zehirleyerek hayatına son vermiştir. Kurt Adam'ın Anna'ya dair anımsadığı şeyler mahlasını aldığı semptomuna dair önemli gelişmeler sunar. Bunlardan ilki tarihsel olarak saptayamasa da yaklaşık beş yaşındayken kardeşinin ona çektiği eziyetler ve korkularının kaynağına dairdir. Anna, Kurt Adam'a *Kırmızı Başlıklı Kız*

(ancak daha sonra başka bir öykü kitabı olduğunu söyleyecektir) kitabından pençeleri uzun ve ayakta duran ve bir ayağıyla öne doğru adım atan bir kurt resmi göstermiş ve Kurt Adam bu resimden sonra korkup ağlama krizine girdiğini keza kendisinin kurt tarafından yenilip yutulacağından korktuğunu söylemiştir. Ayrıca anne ve babaları şehir dışına seyahat ettikleri dönemde Anna'nın kardeşine yani Kurt Adam'a sık sık cinsel içerikli davranışlarda bulunduğunu anımsamaktadır. Ondan poposunu göstermesini talep etmesi veya penisiyle oynaması gibi. Aynı dönemlerde anımsadığı başka bir olay ise Anna'nın bu davranışları dadısı olan Nanya'nın evin bahçivaniyla benzer sahneler yaşadığını aktarmasıdır. İlerleyen yıllarda Anna gittikçe depresif bir moda girmiş ve babasının intiharından bir yıl evvel kendisi de intihar etmiştir (Minçe, 2021).

Kurt Adam'ın sadistik-anal dönemi diyebileceğimiz karakter değişimi (evvelinde usluysen ailesinin tatil dönüşü saldırgan davranışlar sergilemesi) üç ile dört yaş aralığında başlar (Freud, 1996). Kurt Adam'a göre, "... anne ve babasının sevgisini kazanmak için rekabette olduğu ablası ile cinsel içerikli oyunlar oynaması uygun değildir" (Minçe, 2021). Dadısı yani Nanya'nın ona aktardığına göre kendisi *babasının* ablası ise *annesinin* gözdesidir. Lakin Kurt Adam için bu duyum onun gözleminde bir yer işgal etmez keza ona göre babasının gözdesi daima ablasıdır. Ablasının ölümüne dair Freud'a ilkin "bir silahla intihar etti" ifadesini kullanır ancak daha sonra başka bir anısında ablasının intihar ettiği yere gitmiş ve bir ozanın mezarında ağlamıştır; Freud o anda ne olduğunu sorduğunda ise babasının sık sık bu ozanın şiirlerini ablasının şiirleri ile mukayese ettiğini ve denk gördüğünü söylemiştir. Freud'a göre burada çelişkili olan durum: ablasının silahla değil zehir içerek intihar etmiş olmasıdır ayrıca silahla ölen kişi ozanın kendisidir. Ozan bir düello esnasında silahla vurularak ölmüştür. Freud, Kurt Adam'a ablasının ölümüne dair keder duyup duymadığını sorduğunda ise kısa bir süre duyduğunu ancak daha sonra ailesinin yalnızca kendisine bırakacağı miras karşısında sevincini saklayamadığını ifade etmiştir. Rekabette olduğu ablasının kışkırtmalarını (cinsel yönde) reddeden Kurt Adam'ın anal sadistlik diyebileceğimiz evre Freud'a göre buralarda değil daha sonrasında Kurt Adam'ın dadısı yani Nanya'ya karşı cinsel davranışlarının sert bir ikazla reddedilişinden sonra gerçekleştiğini söyleyecektir. Freud'a göre Kurt Adam, yalnızca ablasının cinsel davranışlarını taklit eden haylaz bir çocuk değildir aksine ablasının kendisi olmuştur (Freud, 1996). Kurt Adam, ablasının ona yönelttiği cinsel

davranışları kendi arzusu üzerinden Nanya'ya yansıtır. Nanya'nın karşısında cinsel organıyla oynayan Kurt Adam, Freud'a göre gizlenmeden mastürbasyon yaparak Nanya'yı baştan çıkarmaya çalışmaktadır. Nanya, Kurt Adam'ın bu davranışı karşısında ciddileşir ve bu tarz (mastürbasyon) yapan çocukların oralarında (genital bölge) yaralar çıkabileceğini söyler (Minçe, 2021). Ablasının baştan çıkartması ve Nanya'dan gelen kastrasyon tehdidi hemen hemen 3 yaş 3 ay aralığına denk düşmektedir. Bu olaydan kısa bir süre sonra İngiliz mürebbiye eve taşınır ve onunla yaşamaya başlarlar ancak bu dönemde Kurt Adam'ın karakterinde *zalim* sayılabilecek türden davranışlar gözlenmektedir (Quinet, 2020). Kurt Adam'ın anne ve babası seyahat dönüşü Kurt Adam'daki olumsuz anlamdaki değişikliklerden İngiliz mürebbiyi sorumlu tutar ve onu işten çıkarırlar:

“Sergei (Kurt Adam) üç buçuk yaşındayken annesi ve babası seyahatten döndüklerinde Sergei'de olumsuz anlamda oldukça radikal değişiklikler gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Eskiden uysal, nazik, söz dinleyen ve sessiz sakin bir çocuk olan Sergei, birden en ufak şeylere sinirlenip öfke nöbetleri geçirmeye başlayan asabi bir çocuğa dönüşmüştür. Anne ve babasına göre bu değişikliğin sebebi içkiye düşkün ve dadıyla sürekli bir rekabet içinde olan İngiliz mürebbiyedir. Büyükannesi ise dadı ve mürebbiyenin tartıştığını görmüş ve mürebbiyenin Nanya'ya “cadı” dediğine şahit olduğunu söylemiştir. Sergei de dadısının yanında olarak mürebbiyeden nefret ettiğini söylemiş ve bu mürebbiye işten çıkarılmıştır. Fakat bu mürebbiye işten çıkartıldıktan sonra Sergei'nin davranışlarında herhangi bir iyileşme görülmemiştir” (Minçe, 2021).

Freud (1996), Kurt Adam'da gerçekleşen karakteristik değişimin, İngiliz mürebbiyeyle bağlantılı olduğuna dair inancın olağan olduğunu söyler. Bunun sebebiyse aile büyüğü olarak büyükannenin de İngiliz mürebbiye karşı söylemler dile getirmiş olmasıdır. Bunların yanı sıra Nanya, bir mürebbiyeden fazlası olarak Sergei için bakım verendir. Freud, buradan yola çıkarak okuyucular için Kurt Adam'ın karakteristik olarak değişikliğini analizinde aktardığı olgulardan yola çıkarak anlayabileceğimizi söyler.

Freud'a göre Nanya'dan gelen reddedilme ve tehdit (yara) vesilesiyle Kurt Adam mastürbasyon yapmayı bırakmıştır. Böylelikle Kurt Adam genital bölgeyle kurduğu ilişki bir dış engelle karşılaşmış ve “... bu engelin etkisiyle pregenital örgütlenmenin daha erken bir evresine geri fırlatılmıştır.” Freud'a göre burada gerçekleşen durum şu şekildedir: Kurt Adam'ın cinsel yaşamı o dönem penisin keşfiyle mastürbasyondan sınırlıydı ancak Nanya'dan gelen tehdit karşısında anal-sadistik dediği bir evreye gerilemiştir. Bunun sonucu olarak Kurt Adam, alıngan bir kişiliğe bürünmüş ve bunun yanı sıra işkenceci bir karaktere sahip olmuştur, böylelikle, “... karşılaşmış olduğu reddetmenin hıncını çıkarmış, aynı zamanda da

cinsel hevesini gerilemiş olduğu evreye uygun bir biçimde doyurmuş olacaktı.” Freud’a göre Kurt Adam bu durumdan bakıcısı Nanya’yı sorumlu tutarak ilkin ona daha sonra hayvanlara karşı şiddet içerikli davranışlar sergilemeye başlamıştır. Anal-sadistik olarak adlandırdığı evre uzun sürmemiş ve yerini “mazoşist eğilimlerin” baş gösterdiği bir evreye evrilmiştir. Freud’a göre burada önemli bir husus Kurt Adam’ın nesne seçimi olarak Nanya’dan vazgeçip başka bir cinsel nesne seçimine yönelmesidir. Freud bu nesnenin o sıralar evden uzakta olan babası olduğunu söyleyecektir (Freud, 1996). Freud’un seçilen bu nesneye dair *baba* iddiası Kurt Adam’ın genç yaşta gördüğü ancak dört yaşında rüya yoluyla anlamlandırabildiği bir rüyasından dolayıdır. Freud, Kurt Adam’ın yaklaşık bir buçuk yaşındayken şahit olduğu bu sahnede çarpıtılmış birçok nesne olduğunu söyler. Sergei Konstantinovitch Pankejeff’e yani Kurt Adam’a psikanalitik camiada böylesine ilgi ve şöhreti getiren mahlasının kökeni Freud’un aktardığı meşhur rüyasıdır (Minçe, 2021).

Sergei Konstantinovitch Pankejeff analizin ilerleyen evrelerinden itibaren ablasının okuduğu masal kitabındaki kurt görselinin etkisiyle gördüğü rüya sayesinde Freud tarafından kendisine Kurt Adam mahlasını alacaktır. Freud genellikle yayınladığı olgu öykülerinde hastalarını semptomlarıyla eşleştirecek şekilde adlandırmış ve Kurt Adam’a bu ismi vermesindeki sebep ise Sergei’nin gördüğü kurt rüyasının çocukluk döneminden itibaren başlayarak ölene dek yaşamının bir parçası olmasındadır (Minçe, 2021). Rüyasında kendisini yatakta gören Kurt Adam, yatağının karşısındaki pencerenin birden açıldığı ve bir ceviz ağacının üstünde birden fazla beyaz kurdun gördüğünü söyleyecektir. Kurtlara dair anımsadığı şey tüylerinin rengi, kuyrukları ve kurtların bakışlarıdır. Bir kurt hariç her kurdun kuyruğu mevcuttur ancak bir tanesinin kuyruğunu göremez. Bu esnada kurtların onu yiyip yutacağından korkan Sergei, korkar ve çığlık atarak uyanır ancak dadası Nanya yanına geldikten bir süre sonra sakinleşebilir. Ve kendisinin de söylemiyle bunun bir rüya olduğuna dair kendisini yıllarca ikna etme girişimleri olacaktır (Freud, 1996). Freud, bu rüyanın ilksel bir sahnenin tortusu olabileceğini düşünür. Bu ilksel sahne, bir buçuk iki yaş arasındayken sıtmaya yakalanan Kurt Adam’ın ihtimal dahilinde ebevenyelerinin odasında yattığını ve hastalığından dolayı halsiz düşen Kurt Adam’ın ebeveynlerin cinsel birleşme sahnesine tanıklığıdır (Quinet, 2020). Freud bu sahneyle pencere arasındaki ilişkiyi ise şu şekilde yorumlar:

“Freud, rüyada pencerenin kendiliğinden açılmasını Kurt Adam’ın gözlerinin birden açılması ve o esnada cinsellik içeren bir sahneye tanık olması şeklinde yorumlamıştır. Bu olayın muhtemelen öğleden sonra saat beş gibi gerçekleşmiş olabileceği Freud’un vaka analizinde bahsedilmiştir, çünkü saat beşin Kurt Adam’ın analizinde her zaman önemli bir yeri olmuştur. Kurt Adam’ın onlu yaşlardan itibaren öğleden sonra başlayan ve yaklaşık beş saat sonra doruğa ulaşan depresyon benzeri bir ruh haline girdiği ve bu semptomların Freud’la olan analiz süresince de mevcut olduğu söylenmektedir” (Minçe, 2021, s. 249).

Freud, Kurt Adam’ın rüyasındaki nesnelerin sembolik düzlemde taşıdığı anlamlarını daha sonra uzun bir dipnot ile açacaktır. Rüyanın görünür ve gizli içeriği dolaylı yoldan ilişki içindedir. Buna örnek olarak yukarıda yaptığımız alıntıda bahsi geçen “pencere ve göz” örnek olarak verilebilir. Freud’a göre bu rüyanın “bir sahnenin yeniden üretimi” olarak tasarlandığı yer Kurt Adam’ın bu rüyayı aktarırken, “Geceydi, yatağımda uzanıyordum.” cümlesidir. Freud, analizin yaptığı vurguyu şu şekilde duyumsamaktadır: “Geceydi”, “uyuyordum” ancak Kurt Adam’ın yaptığı bu vurgu dile getirdiği başka bir cümlede yankılanmaktadır: “Birden pencere kendiliğinden açıldı” Freud, bu cümleyi şu şekilde duyar: “Aniden kendiliğimden uyandım.” Açılan şey pencere değil gözleridir (Freud, 1996).

Freud, Kurt Adam’ın tanık olduğu ilksel sahnede (ebeveynlerin cinsel ilişkisi) cinsel ilişkinin pozisyonu sebebiyle annesinin genital organını görememiş olabileceğini belirtir. Bu genital organın eksikliğini henüz adlandıramayan Kurt Adam annesindeki cinsel organın biyolojik eksikliğinden ziyade doğrudan eksikliği ile karşılaşacaktır. Kurt Adam’ın Freud ile olan analizinde ifade ettiği başka bir durum ise babasını aşk nesnesi olarak görüyor olmasıdır. Aşkına yani babasına giden yolun kendisi annesinden geçmektedir ve bu sebeple annesiyle özdeşim kurduğunu söyleyecektir. Annesiyle kurduğu özdeşim bedensel olarak da kendisini gösterir. Bunlardan en belirgin olanı tıpkı annesi gibi bağırsaklarıyla ilgili yaşadığı sorundur. Kurt Adam uzun yıllar kabızlık problemi yaşamıştır. Freud, burada bir uyarı yapar ve bu durumun eşcinsellikle bağdaşmamasını söyler. Kuramcılar tarafından yanlış yorumlanan durum ise Kurt Adam’ın rüyasıyla birlikte ortaya çıkan ilksel sahnedir. Cinsel pozisyonda annesinin arkadan gören Kurt Adam cinsiyet atamasını sanıldığının aksine kadın veya erkek şeklinde yapmaz. Bunun yerine aktif ve pasif olarak konumlandırır. Annesi rüyasında pasif bir pozisyonudadır ve babası ise aktif bir pozisyonda durmaktadır. Kurt Adam bu ayrımı hayatının birçok alanında yapacaktır. Analiz sonrası resmettiği bir tabloda rüyasını aktarır. Bu rüyada göze çarpan önemli detay: Kurtlardan birisinin kuyruğu yoktur. Bu detayı Freud, cinsel ilişkide annesinin

genital organının gözükmeyişi olarak düşünmektedir. Bunun yanı sıra önemli bir detay ise Kurt Adam'ın bu rüyayı "kâbus" olarak ifade etmesidir. Kurt Adam'ın bunu kâbus olarak görmesini Freud, anlamlandırmadan noksan olduğu için Kurt Adam'ın bunu kâbus olarak ifade etmesini olağan bulduğunu söyler. Kurt Adam'ın gördüğü bu rüya hakkında Freud'un yorumu bunun ilksel sahnenin tortusu olduğu üzerinedir (Minçe, 2021). Quinet, Freud'un bu vurgusunun önemli olduğunu söyler; bunun sebebi "insan" olmakla ilgilidir: "Her özne kastrasyon meselesiyle, yani annenin penisi olmadığı gerçekliğiyle karşı karşıya gelir; bunun sonucu oğlan için kastrasyon tehdidi, kız içinse penis hasedi ve onda penisin daha sonra meydana geleceği inancıdır" (Quinet, 2020, s. 171).

Quinet, Freud'un Kurt Adam için "Obsesyonel Nevroz" tanısında ısrarlı olduğunu söylese de yanıldığını Kurt Adam tıpkı Lacan'ın ifade ettiği gibi, "... geç başlangıçlı bir psikoz" vakası olduğunu söyleyecektir. Quinet bu sebeple Kurt Adam'da kastrasyonla ilgili gerçeğe yüzleşmenin sadece ilk zamanın mevcut olduğunu söyleyecektir. Quinet, Lacanyen bir okuma ile bu zamansal ayrımları şu şekilde ifade eder: "[Özne için], kastrasyonla (K1) bu primitif yüzleşme, tam olarak operatuar olacak ve kastrasyonun ikinci zamanıyla (K2) birlikte yeniden anlam kazanır ve sembolik bir operasyona dönüşür." Quinet, bu yapı için öznenin nesneye ihtiyacı olduğunu söyler. Bahsettiği bu nesneyi imgesel fallus olarak tanımlar (Quinet, 2020).

Fallus kelimesi sözlük anlamıyla her ne kadar cinsel bir nesne (penis) olarak karşılık bulsa da Lacan'a göre bundan fazlasıdır. Fallusu gerçeklikte karşılığı olmayan olarak ifade eder. Freudcu bir öğretiyle ele alışı kendi görüşünden farklı değildir: Tıpkı kendisi gibi Freud da fallusu nesne konumunda bırakmadığı gibi yalnızca fantezi alanında da bırakmaz. Lacan, fallusun bir gösteren olduğunu söyleyecektir. Bu gösterenin konumunu ise analiz içindeki öznenin hikayesiyle iç içe geçmiş gösterenleri (yine gösterenlerin etkisiyle) kendisini saklayan bir etkende arayacaktır. Gerçeklikte iz bırakmayan bu yapı kendisini adlandırabilmek adına "fallus" suretine bürünmektedir (Lacan, 2013b). Quinet, öznenin K1 alanından tanıklık edip K2 alanında sembolize edebilmesi için ihtiyaç duyduğu nesneyi (imgesel fallus) gereklilik olarak söyler. Quinet'ye göre öznenin, "... yüzleştiği kastrasyondan sorumlu gerçek bir baba icat edebilmesi gerekir". Quinet, böylelikle özne için ödipal bir sürecin başladığını söyleyecektir: "Özne sembolik alana girdiğinde kastrasyon için bir kader belirir, onu sembolize eder ve eksik, öznel yapıya kaydolar." Quinet'ye göre nevrotik

yapı için süreç bu şekilde ilerlerken (kastrasyonu K1 ve K2 süreçlerinde görebilmek) psikotik özne için bu durum tıpkı Kurt Adam'da olduğu gibi eksiktir. Kurt Adam yalnızca K1'e tanık olmuştur; yaklaşık bir buçuk yaşında gördüğü ilksel sahne kendisinin cinsiyet ve cinselliğe dair bilginin eksiliğinden adlandırılmamış dört yaşında gördüğü rüya doğrultusunda da K2'de sembolize edilememiştir (Quinet, 2020). Freud, Kurt Adam için baba ikamesinin “yerine-geçen” olarak sık sık yer değiştirdiğini ifade etmiştir (Freud, 1996).

Freud'un yeri-geçen olarak ifade ettiği ilk izlenim Kurt Adam'ın rüyasında kurtlardan birisidir. Freud'a göre Kurt Adam'da o günden sonra hayata yön verecek kuvvette bir “baba korkusu” gün yüzüne çıkmıştır. İlerleyen yaşlarda (yedi ya da sekiz olabileceğini söyler) Kurt Adam kaygı verici bir düş daha görür. Freud, Kurt Adam'ın o sıralarda özel ders vermesi için davet edilen öğretmenin sebep olabileceğini hatta Kurt Adam'ın ilerleyen yıllarda öğretmenlerinin her birinin baba rolünde ikame bulacağını söyler. Kurt Adam'ın analizinden aktardığı başka bir not ise şöyledir: Kurt Adam ortaokuldayken Latince dersine giren öğretmenin lakabı öğrenciler arasında “Kurt” şeklindedir. Latince dersinde yaptığı bir çeviri hatası sebebiyle mahlası Kurt olan öğretmen tarafından azarlanmıştır. Bu olaydan ötürü Kurt Adam tüm öğretmenlere karşı bir tür korku duymaya başlamıştır. Freud'a göre burada daha anlamlı olan ise yaptığı çeviri hatasıdır: “Latince sözcük ‘filius’u çevirmesi gerekiyordu ve bu çeviriyi kendi dilinde bunu karşılayan sözcük yerine Fransızca ‘fils’ [oğul] sözcüğüyle yapmıştı. Kurt aslında hala babasıydı” (Freud, 1996, s. 231).

Freud, Kurt Adam'ın ilksel sahnenin kurgulanıp rüya yoluyla tasarım bulduğu içeriği bir kez daha ele alır. Freud, kız kardeşinin ona okuduğu kitabın *Kırmızı Başlıklı Kız* olmadığından çünkü *Yedi Küçük Keçiçik* masalının tema olarak daha yatkın olabileceğinden söz eder. Bu görüşü desteklemek adına Kurt Adam ile yaşadığı bir olayı aktarır:

“İlk seansların gerçekleştirildiği odada sedirde yüzü benden başka yöne bakar durumda uzanan hastanın karşısında büyük bir sarkaçlı duvar saati vardı. Zaman zaman yüzünü bana çevirmesi, sanki beni yatıştırmak için bana çok dostça biçimde bakması ve sonra bakışını benden saate doğru çevirmesi dikkatimi çekmişti. O sıralarda bu yolla saatin sonunun gelmesi konusundaki sabırsızlığımı gösterdiğini düşünmektaydım. Uzun bir süre sonra hasta bana bu sessiz gösteri parçasını anımsattı ve bunun bir açıklamasını sundu. Yedi küçük keçiden en küçücüğünün kurt altı kardeşi yerken sarkaçlı dolap saatinin kutusu içine saklandığını anımsamıştı. Dolayısıyla kastettiği şey şuydu: ‘Bana karşı iyi kalpli ol! Senden korkmalı mıyım? Beni yiyip bitirecek misin? Kendimi senden en küçük keçi gibi saat kutusu içinde saklamalı mıyım?’” (Freud, 1996, s. 233).

Freud, Kurt Adam'ın kuşkusuz bir şekilde korktuğu kurtun babası olduğunu söyler. Bu korkunun bir koşulu vardır: kurdun durduğu pozisyon olduğunu ifade eder. Freud'a göre korktuğu kurt tıpkı ilksel sahnede tanık olduğu ebeveynlerin cinsel pozisyonuyla bağlantılıdır. Freud bu sebeple kadının cinsel ilişkide pozisyonunu hiç de önemsiz olmadığını söyleyecektir. Freud'a göre rüyasındaki kurtların *Kırmızı Başlıklı Kız* öyküsüne ait olabileceği bilgisini akla getirmesi bu sebeple önemlidir: *Kırmızı Başlıklı Kız* öyküsünde kurt yatakta uzanır bir pozisyonudadır. Freud, ilksel sahnenin etkisiyle kadının aldığı pozisyonun cinsel alanla sınır olduğunu söyler. Freud'a göre Kurt Adam'ın yaşının ilerleyen yıllarında kadınlara karşı tutumu bu sahne sebebiyle zorlantılı bir fiziksel sahne içeriyordu. Bu zorlantılık ise, "... ketvurulmuş olduğu zamanlarda bile çok büyük bir enerji salıvermekteydiler ve denetiminin oldukça dışındaydılar." Freud, Kurt Adam'ın bu fiziksel zorlantısını annesinin ilksel sahnedeki duruşunun etkisini ele alır. Freud, Kurt Adam'ın ergenlik yaşlarından itibaren zevk aldığı cinsel birleşmeler yalnızca arkadan gerçekleşen birleşmeler olduğunu aktaracaktır. Freud, bu durumun geniş bir anlamda Kurt Adam tarafından şöyle duyulmuş olabileceğini söyler: "Baba tarafından cinsel yönden doyurulmak istiyorsan kendinin anne gibi iğdiş edilmene izin vermelisin, ama bunu yapmayacağım." Freud bu durumun kısaca Kurt Adam'ın "Erillikten gelen açık bir protesto!" olduğunu söyleyecektir (Freud, 1996).

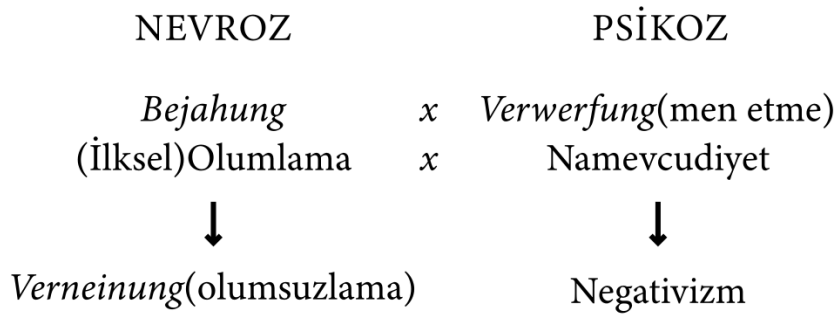
Freud tıpkı Quinet gibi kastrasyonun reddinden söz eder ancak Freud'un bu durumun yapı olarak psikoza ikame edeceği bilgisi verilmemektedir. Freud, Kurt Adam'ın kastrasoyun karmaşasını bir reddetme sonucu ortaya çıkan anüs yoluyla birleşme kuramında aramaktadır lakin Freud buradaki reddetmenin, bastırma ile karıştırılmaması konusunda ısrarcı bir konum sergiler. Bu reddetmenin, "... iğdiş edilmenin (kastasyon) varlığı üzerine hiçbir yargı" içermediğini hatta, "sanki hiç var olmamış" gibi olduğunu söyler. Freud aynı paragrafta nevroitik yapılarda kastrasyonun ilkin karşı çıkma daha sonra kabul etmek gibi işleyişin olduğunu ancak buradaki nüansın ikinci tepkinin ilkin ortadan kaldırmadığı bilgisini verir Freud bu söylemi desteklemek adına Kurt Adam'ın beş yaşındayken görmüş olduğu bir varsanıyla aktarır:

"Beş yaşındayken bahçede dadımın yakınında oynuyor ve cep çakımla -düşlerime de girmiş olan- ceviz ağaçlarından birinin kabuğunu oyuyordum. Ansızın betimlenemez bir şiddetle elimin (sağ mı sol mu?) küçük parmağını sadece derisiyle elime tutunabilecek şekilde kesmiş olduğum dikkatimi çekti. Hiç ağrı duymasam da, ancak büyük bir korku duydum. Sadece birkaç adım uzaktaki dadıma hiçbir şey söylemeye cesaret edemedim, ama en yakın iskemleye yığıldım ve orada parmağıma

yeniden bakamadın oturdum. Sonunda sakinleştım, parmağıma bir göz attım ve tümüyle sağlam olduğunu gördüm” (Freud, 1996, s. 278).

Lacan, Psikoz Semineri’nde bu anıyı tekrardan ele alarak Kurt Adam’ın anlık bir sanrı ile parmağının eksik (kesik) hissetmesinin baba-nın-adı’nın işleviyle ilgili olabileceğini söyler. Lacan’a göre Kurt Adam için baba-nın-adı hesaptan düşülmüştür. Lacan bu sebeple ilkin hesaptan düşmenin kastrasyonla ile ilişkisini daha sonra nevroz ve psikoz ayrımındaki kritik konumu üzerinden tekrar ele alır: hesaptan düşme (Fr. *forclusion*) baba-nın-adı’na göndermede bulunur ve sembolikte mevcut olan fallusun silinmesine yol açar (Quinet, 2020).

Quinet, Freud üzerinden Lacanyen bir tartışma gerçekleştirir. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi hesaptan düşme ve kastrasyon arasındaki ilişkiyi ele almadan evvel hesaptan düşmenin psikoz ve nevroz ayrımındaki rolünü açmaya çalışacağız. Quinet’ye göre Freud’un vaka üzerinden yaptığı çıkarsama Lacan’ın psikoz üzerine yaptığı formülasyona alan açmıştır. Lacan’a göre sembolik düzlemde Ötekinin alanından Baba-nın-Adı’nın hesaptan düşürülmesi (Fr. *forclusion*) psikozun kökeni olabilir. Lacan, Freud’un “ilksel bir olumlama (Alm. *bejahung*)” kavramının karşısına hesaptan düşmeyi (Alm. *verwerfung*) koyar:

Şekil 2. Olumsuzlama (Alm. *Verneinung*) ve Hesaptan Düşme (Alm. *Verwerfung*)¹²

Kaynak: Quinet, A., (2020)

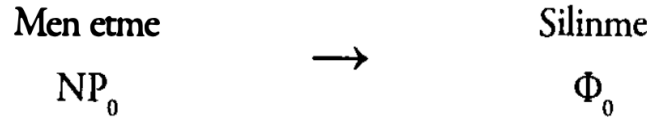
Quinet’nin açmaya çalıştığı mekanizma nevroz ve psikoz arasındaki ayrımın kökensel karşılığıdır. Nevroz için olumsuzlama ilkin bir olumlama ile gerçekleşmekteyken psikoz için bu durum geçerli değildir:

¹² Şekil 2’de yer alan *Verwerfung* kavramı faydalandığımız kaynakta “men etme” çevirisiyle karşılanmıştır. Ancak 1 numaralı dipnotta da ifade ettiğimiz gibi *Verwerfung* kavramını çalışma boyunca “hesaptan düşme” çevirisiyle karşılayıp kullanmayı tercih ettik. Bu durum 3 numaralı şekil için de geçerlidir.

“Öznenin bir olumsuzlama yapabilmesi için Freud’un ‘Bu benim annem diye düşünüyorsunuz ama bu benim annem değil’ şeklindeki ‘olumsuzlama’ örneğinde olduğu gibi, başta bir olumlama olmalıydı. Bilinçdışının bir oluşumunu tanımamızın şartı budur. Bilinçdışında olumsuzlama olmadığından, bilinçdışı bir ifadenin eşdeğerini elde etmek için ‘hayır’ı kaldırmak yeterlidir” (Quinet, 2020, s. 169).

Şekil 2’ye bakıldığında nevrotik bir yapı için *Bejahung* (ilksel olumlama) vesilesiyle *Verneinung* (olumsuzlama) yapılabiliyor. Buradaki durum nevroza özgü bir olumsuzlama iken psikotik bir yapı için bunun mümkün olmadığını ifade eder. Nevrotik bir yapıda tersini söylemek mümkünken psikoz bir yapı için tersini söylemek değil doğrudan inkâr etmektir. Bunun sebebi ise baba-nın-adının hesaptan düşürülmesidir. Quinet bunu şu şekilde ifade eder: “Hayata hayır, her ne olursa olsun hayır!” Bu durumun başka yapılarda da görülebileceğini söyleyecektir: “Bu, melankolide daha belirgin olan ve ... Cotard sendromuna kadar gidebilen dürtülerin düzeninin bozulmasının olduğu Eros’a karşı bir hayırdır. Psikozdaki olumsuzlama, genellikle cinsel dürtülerden koparılan ölüm dürtüsünün ifadesidir” (Quinet, 2020, s. 170).

Quinet (2020), Lacan’ın hesaptan düşme ve baba-nın-adı’na göndermede bulunuyor olmasını ve bu sebeple fallus da gerçekleşen silinmeyi tıpkı Lacan gibi semboller üzerinden izah eder:

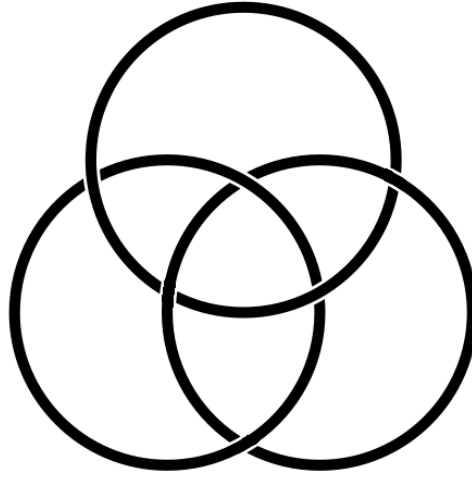
Şekil 3. Baba-nın-adı’nın Hesaptan Düşme Sonrası Fallusun Silinmesi

Kaynak: Quinet, A., (2020)

Görselde yer alan NP (Fr. *Nom-du-Père*) altındaki sıfır ile temsil edilen, bu düzlemde kurulan bir düzlemin olmayışıdır. Lacan’ın yorumuyla sağ tarafı gösteren okun istikametinde fallus sembolize edilirken yine aynı şekilde sıfır ile bir düzlemin olmayışını ifade eder. Lacan burada gerçekleşen durumu: “Sembolleşmemiş bir gerçek” içinde ifade eder (Quinet, 2020). Sembolleşmemiş gerçek sanrı üzerinden tekrar gündeme gelir. Lacan tıpkı Freud gibi burada bir kastrasyon temelli bir kaygı olduğunu düşünür ancak Lacan şu soruyu gündeme getirir: Bu yara neden dadısı Nanya’dan gizlendi (Minçe, 2021). Quinet’ye göre Lacan’ın burada değiştiği nokta kastrasyonun Kurt Adam tarafından tanınmıyor oluşu önem arz etmektedir (Quinet,

2020). Freud buradaki durumun bastırmadan farklı bir mekanizma olduğunu söyleyecektir (Freud, 1996). Freud “*Bastırma*” adlı makalesinde hesaptan düşmenin konumunu üçlü yapı üzerinden izah eder: Kaçma/ Bastırma/ Hesaptan Düşme şeklinde konumlandığı bu yapıyı dolaylı yapıdan nevroz ve psikoz arasındaki bir ayrım olarak ele alınabilir. Bastırmanın nevrotik bir mekanizma olduğunu ifade ederken kaçma içinse “Ego kendisinden kaçamaz.” şeklinde bir ifade kullanır. Dolaylı yoldan hesaptan düşmenin alabileceği pozisyon Lacanyen bir terminoloji ile sembolleşemeyen bir gerçek olarak söylenebilir (Freud, 2002a).

Freud’un “obsesyonel nevroz” olarak tanımladığı Kurt Adam her ne kadar Lacan’ın deyimiyle “geç başlangıçlı bir psikoz” olsa da psikotik bir dağılma yaşamadan uzun yıllar yaşamıştır. Bunun sebebini Lacanyen bir perspektif olan “*Borromean Düğümü*” üzerinden ele alabiliriz (Minçe, 2021). Lacan’ın iç içe geçmiş halkalarla sembolize ettiği bu düğümlerin işlevine dair gelen soruya verdiği yanıt şu şekildedir: “Dilin kullanımını ayırt eden şeyi ifade etmek için sık sık başvurulan bir metaforu -yani, zincir metaforunu (gösterenler zinciri) kafamızda canlandırmamıza yarayabilir” (Lacan, 2019).

Şekil 4. *Borromean Düğümü*

Kaynak: Lacan, J., (2019)

Halkaların her birini kesişimden ayrı olarak “Sembolik, İmgesel ve Gerçek” olarak düşündüğümüzde iç içe geçen bu halkalar borromean düğümünü oluşturur. Lacan’ın burada temsil olarak kullandığı bu düzlem topolojik bir anlatım olarak ele alınır. Lacan’a göre mevcut halkalardan birinin ayrılacağı takdirde tüm düğüm

dağılacaktır. Psikoz için burada önem teşkil eden durum sembolüğün bu düğüme dahil olmaması neticesinde düğümün dağılmasıdır. Kurt Adam'ın olgusunda olduğu gibi psikotik öznel dördüncü bir halka ile bu düğümü sürdürebilir. Lacan bu dördüncü halkaya “Sinthome” adı verir. Kurt Adam'ın dağılmasına mâni olan yani diğer bir söylemle sinthome'u kendisinin, “... resim ve yazı işleriyle uğraşması ve kendisini de bir parçası olarak değerlendirdiği psikanaliz camiasıyla sürekli etkileşim” içinde olmasıdır. Bu durumun sinthome'un işlevlerinden birisi olarak değerlendirilebilir. 93 yaşında vefat eden Sergei Konstantinovitch Pankejeff ömrünün uzun yıllarını Kurt Adam olarak yaşamış hatta yaptığı eserlerin Kurt Adam olarak imzalamıştır. Freud ile yaptığı analiz sonrasında Sergei ismi tekrardan bir adlandırılmaya tabii olmuş ve Kurt Adam mahlasını almıştır. Sergei'nin de kabul ettiği bu mahlas psikotik olarak dağılmamasına işaret etmektedir. *Kurt Adam* mahlası böylelikle Sergei için sinthome işlevi görmüştür. Kurt Adam'ın psikotik bağlamda dağılmasına mâni olan sinthome'un bir diğer işlevi de Kurt Adam'ın sürekli bir baba arayışının içinde olmasıdır (Minçe, 2021).

Quinet, Kurt Adam vakasında babanın ikamesi olarak tasvir edilebilecek figürlerin kendi içinde tezatlığını ele alır. Quinet'ye göre Freud'un obsesyonel nevroz olarak aktardığı dönemlerde İsa peygamberle özdeşleşir. Bu durumun kökeni kendisinin de Noel günü dünyaya gelmiş olmasıdır. Kurt Adam için bu durum zamanla dağılmıştır. Quinet Kurt Adam için sembolik bir babanın olmayışından hatta yasayı kurabilecek düzeyde etkili bir babanın eksikliğinden söz eder. Bunların yanı sıra Babanın-Adı'nı destekleyecek türden imgesel bir ikame de bulunmamaktadır: “Büyükbaba, büyükanne, uzkaştıran bir baba yok, hiç kimse yok.” Kastrasyona tabii tutabilecek bir babanın analitik anlamda olmayışı Kurt Adam için bu arayış sürekliliğini korumuştur: cinsel olarak Kurt Adam'a sahip olabilen baba, yaşlı dilenciler, sakatlar yani “yetersiz baba” olarak tasvir edilebilecek kişiler (Quinet, 2020).

Kurt Adam yaşamının çok büyük bir bölümünü psikanalistlerle çalışarak geçirmiştir. Bunların birer “baba” potansiyelini taşıdığı düşünülmüştür (Minçe, 2021). Quinet bu durumun kısa bir süre etkili olabileceğini söyler. Kurt Adam'ın hikayesinde analitik anlamda işlev olarak tanımlanabilecek etki Freud ile olan çalışma örnek olarak gösterebilir. Quinet'ye göre Freud'un konumu, “... daha sonra ve sınırlı bir süre için işgal edeceği yere, baba ikamesinin yerine geçer” (Quinet, 2020, s. 178).

3.2. “Küçük Hans” Vakası Üzerinden Olumlama ve Olumsuzlama Kavramları

Sigmund Freud, “Cinsellik Üzerine Üç Deneme” adlı eserinde teorize ettiği varsayımları doğrulamak adına öğrencilerinden ve meslektaşlarından çocuklara dair gözlemler yapmalarını rica etmiştir. Bunun üzerine Freud’un arkadaşı ve öğrencisi olan Max Graf kendi oğlu (Herbert Graf) hakkında aldığı notları Freud’a iletmıştır. Freud bahsi geçen çocuğu Küçük Hans olarak adlandırıp ismini gizlese de ilerleyen yıllarda baba ve oğlun kim olduğu başka sebeplerden açığa çıkmıştır (Demir Hekimoğlu, 2021). Freud (2022b) bu durumu *Beş Yaşında Bir Oğlanın Fobi Analizi* adlı eserinin giriş kısmında belirtir: “İlerleyen sayfalarda sunacağımız, oldukça genç bir hastaya ait olan hastalık ve iyileşme öyküsü tam anlamıyla benim gözlemlerime dayanmıyor.” Max Graf’ın oğluyla ilgili tuttuğu notlar sayesinde yayınlanan bu eser psikanalizin yalnızca yetişkinlere uygulanan bir metot olmadığını göstermesi ve kastrasyon kompleksinin gelişimsel süreçteki görünümünü ve önemini açıklığa kavuşturması açısından oldukça kıymetlidir (Demir Hekimoğlu, 2021).

Freud, Küçük Hans olarak kısıltacağımız “Beş Yaşında Bir Oğlanın Fobi Analizi” adlı eserini iki ayrı bölüm üzerinden yayına sunar. Ele alacağımız ilk bölüm Küçük Hans’ın fobisinin henüz ortaya çıkmadığı ancak geliştiği evredir. İkinci bölüm ise fobisiyle birlikte açığa çıkan kastrasyon sorunudur. Freud, Max Graf’ın oğluna dair notları almaya 3 yaş 3 aylıkken başladığı bilgisini aktarır. Freud’a göre Küçük Hans’ta henüz ilerleyen yıllarda gündemi olan fobinin izine rastlanmamaktadır (Freud, 2022b). Freud, bu yıllarda Hans’ın penisıyla dolaylı yoldan meşgul olduğunu söyler. Hans’ın “çiş-yapar” olarak adlandırdığı cinsel organıyla meşguliyeti onu bir soruya yöneltir: “Annenin çiş-yaparı var mıdır?” Bu soruyu annesine sorar ancak anneden kısa ve belirsiz bir yanıt alır: “Evet çiş-yaparım var”. Freud burada annenin verdiği cevabın belirsiz bir yanıt olduğu vurgusunun altını çizer: Hans’ın sorduğu soru çiş yapma eylemini yerine getiren organ mıydı (penis veya vajina) yoksa annesine dolaylı yoldan bir penise sahip olup olmadığı yönünde bir soru muydu? Freud’a göre, Hans’ın bu soruya gelen yanıtla beraber düşüncesi tek bir cinsel organı olduğu yönündedir (Demir Hekimoğlu, 2021). Küçük Hans ahırda sağılan bir inek görür ve çiş-yaparından süt geldiğini söyler. Freud, Küçük Hans’ın bu çıkarımını şekli ve ineğin memesinin bulunduğu konum açısından penisi çağrıştırıyor oluşunun olağan olduğunu ifade eder. Küçük Hans’ın çiş-yapara olan merakı kendi penisini incelemeye iter. Bu durumu gören annesi, Küçük Hans’ı, “Bir daha yaparsan, Dr. A’yı çağırırım, o da çiş-yaparımı

keser. O zaman neyle yapacaksın çişini?” şeklinde azarlar. Küçük Hans bu soruya “popomla” diyerek yanıt getirir. Freud, Küçük Hans’ın bu soruya getirdiği yanıtı ilginç bulur ve “Henüz bu soruyu suçluluk duymadan yanıtlamaktadır.” yorumunu yapar. Freud’a göre Küçük Hans için bu durum her ne kadar tehditkâr olsa da annesinin tehdidi o an için askıdadır ve bu durum yine de Küçük Hans için “kastrasyon kompleksinin” bir adımıdır. Freud, bu satırlara 1923 yılında eklediği bir dipnotta bazı psikanalistlerin kastrasyon kompleksi kuruma katkılar sunarak gelişime alan açtığını ancak kastrasyonun prototipi olarak öne sürdükleri şeylerin bir sınıra tabii olması gerektiğini söyleyecektir (Freud, 2022b). Burada bahsi geçen sınırlanma ise şu şekilde ifade edilmiştir:

“Kompleksin kökünde bunların da [annenin memesini geri çekişi, doğum vs.] bulunduğunu onaylamakla beraber, kastrasyon kompleksi teriminin, penisin kaybına bağlı uyarılma ve etkilerle sınırlandırılması gerektiği yönündeki itirazımı bildirdim [...] Küçük Hans vakasında, anne ve babası tarafından fobisinin henüz oluşmadığı bir zaman diliminde kastrasyon tehdidinin rapor edilmiş olması, bu sebeple daha da değerli hale gelmektedir” (Freud, 2022b, s. 4).

Freud’un 1923 yılında dile getirdiği bu ekleme kastrasyon kompleksinin çocuk gelişimindeki anlamı üzerine önemli bir noktaya değinmektedir. Freud’un kastrasyon üzerine söylemi kastrasyonun analizde şaşmaz bir şekilde mevcudiyetini koruması yönüyle oldukça önemlidir. Çalışmanın ilerleyen hatlarında Küçük Hans için kastrasyonun ne anlama geldiği neye ne şekilde sebep olduğunu tartışacağız.

Küçük Hans yaklaşık üç buçuk yaşındayken hayvanat bahçesine gider ve orada bir aslanı kafesinin önünde görür. Freud burada Küçük Hans’ın bir tür araştırmacı olduğunu ileri sürer. Bunun sebebi ise Küçük Hans’ın aslanı gördükten sonra “Aslanın çiş-yaparını gördüm!” diyerek gözlemlediği nesnelerin çiş-yaparını heyecanla vurgulamasıdır. Benzer şekilde Küçük Hans yaklaşık üç yaş dokuz aylıkken bir tren lokomotifinden su döküldüğünü görür ve “Bak, lokomotif çişini yapıyor. Onun çiş-yaparı nerde?” diye bir soru yöneltir. Dolayısıyla burada Küçük Hans’ın iki olay arasında bağlantı kurarak canlı ve cansız nesneler arasındaki farkı “çiş-yapar” üzerinden kategorileştirdiğini görürüz. Freud ilerleyen sayfalarda hayvanat bahçesini işaret ederek bir detay bildirir. Küçük Hans daha sonra aslanın çiş-yaparını gördüğünü inkâr eder. Freud burada bir bastırmanın söz konusu olduğunu söyleyecektir (Freud, 2022b). Freud’un bu yorumu, Hans’ın annesinin yönelttiği kastrasyon tehdidine verdiği yanıtın (“Popomla”) utanç ve suçluluk duygularını barındırmaması çünkü henüz bastırma mekanizmasının gelişmemesi yönünden kıymetlidir. Bundan hareketle

bastırma mekanizmasının fobinin başlangıcıyla paralellik gösterdiği söylenebilir (Demir Hekimoğlu, 2021).

Küçük Hans üç buçuk yaşındayken kız kardeşi doğar ve Freud'a göre kız kardeşinin doğumu Hans'ın hayatındaki en önemli olaylardan biridir (Freud, 2022b). Hamilelik dönemi boyunca annesinin karnının şiştiğini gözlemleyen Küçük Hans, annesinin doğumu gerçekleştirdiği gün annesinin çığlıklarını işitmiş ve annesi başka bir odaya taşınırken odadaki kanlı bezleri görmüştür (Demir Hekimoğlu, 2021). Küçük Hans annesinin çığlıklarını “öksürüğe”, eve gelen doktoru ise “leyleklerin gelişine” benzetmiştir. Böylelikle ailesinin ona bildirdiği gibi küçük kız kardeşinin leylekler tarafından eve getirildiğine inanmaktadır. Bunun yanı sıra kanla kaplı bezleri gören Küçük Hans tüm şaşkınlığıyla, kendi çiş-yaparından kan gelmediğini ifade etmiştir. Freud'a göre Küçük Hans kardeşinin doğumunun ona leylek hikayesi olarak aktarılmasındaki şüphe içeren durumu fark etmiştir: “Gördüğü her şey karşısındaki kuşku, gergin bir ifade takınıyor ve hiç şüphesiz, leyleğe karşı ilk güvensizlik içinde yer etmeye başlıyor.” ifadesiyle Freud, Küçük Hans'ın hiç de ailesinin sandığı gibi leylek hikayesine kanmadığını söyleyecektir (Freud, 2022b). Küçük Hans kardeşinin doğumunda annesinin doğum üzerindeki rolünü anlayabilmiş ancak babasının rolünü anlamlandıramamıştır. Hekimoğlu'na göre, “... babanın üremedeki rolünde oluşan belirsizlik Hans'ın gelişiminde sekteye neden olmuştur.” Kardeşinin doğumundan sonra Hans ailesi tarafından az da olsa ihmal edilmiştir ancak daha sonra kardeşini benimsemiş ve Freud'un tabiriyle, “... müşfik bir ağabey olmuştur. Başlarda “Kız kardeş istemiyorum.” diye sayıklayan Küçük Hans bir süre kıskançlığını arka planda bırakıp yerine sevecen ve kollayan bir ağabey konumuyla kız kardeşi Hanna'ya sevecenlik göstermiştir. Küçük Hans bir süre sonra küçük kız kardeşinin yıkanışını seyrederken Hanna'nın çiş-yaparının küçük olduğunu vurgulamış ve daha sonra “Onun da büyüünce çiş-yaparı büyüyecek.” diye eklemiştir. Hekimoğlu'na (2021) göre bu söylem, “Hans'ın kadın ve erkek cinsel organı arasındaki ayrımı hala kabul etmediğini” düşündürmektedir. Freud ise Küçük Hans'ın bu ayrım konusundaki başarısızlığını *çocukların idrak etmedeki erken bozulması* üzerinden bir dipnot ile izah etmeye çalışmıştır:

“Çocuk idrakindeki bu erken bozulma insanı hayrete düşürecek cinsten. Bu minik araştırmacılar gerçekten gördüklerini, yani orada çiş-yapar diye bir şey olmadığını neden saptayamıyorlar? Ancak, Küçük Hans'ımızın kusurlu algısının nedenini tümüyle açıklayabiliriz. Onun titiz bir tümevarımla her canlının cansız nesnelerin aksine bir çiş-yapara sahip olduğuna ilişkin genel bir yargıya vardığını, haklarında

gözlem yapma imkânı bulamadığı kişilerle ilgili olarak da annesinin verdiği onaylayıcı bilgilerle bu kanaatinin pekiştiğini biliyoruz. Bu nedenle Hans, küçük kız kardeşini bir defa gözlemledi diye, hiç de daha önce vardı sonuçlardan vazgeçebilecek durumda değildir. Şu yargıya varır: Kız kardeşinin çok küçük de olsa bir çiş-yaparı var, ama büyüdüğünde bir atınki kadar büyük olacak” (Freud, 2022b, s. 6).

Gerçek ismi Herbert Graf olan Küçük Hans ileride Lacan’ın “gösteren” olarak adlandıracağı ilk zürafa göstereniyle sık sık ziyaret ettiği hayvanat bahçesinde karşılaşacaktır. Bu bölüm iki perspektif açısından değerlendirilebilir. Freud zürafa gösterenini Küçük Hans’ın hayvanat bahçesinde karşılaştığı zürafa üzerinden ele alırken Lacanyen terminolojide Küçük Hans için zürafa göstereni Küçük Hans’ın soyadıyla ilgilidir. Hekimoğlu, zürafa kelimesinin Almanca telaffuzu (gii-ra-fe) ile Küçük Hans’ın soyadı olan Graf ile arasındaki sesteşliğe dikkat çeker. Bu durumun bilinçdışı ve dil arasındaki ilişki açısından dikkat çekici olduğunu söyleyecektir (Demir Hekimoğlu, 2021). Küçük Hans’ın fobisinin ortaya çıkışına tekabül eden zürafalarla ilgili rüyasının aktarılmasının henüz erken olması sebebiyle Küçük Hans ve soyadı arasındaki ilişki, çalışmamızın ilerleyen kısımlarında detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Bir diğer perspektif ise Freud’un biz okuyuculara aktardığı notlardır. Bu notları beş durum üzerinden açıklamaya çalışacağız: İlk durum Küçük Hans’ın zürafa ile karşılaştığı hayvanat bahçesi dönüşü Küçük Hans’ın babasından bir zürafa resmi çizmesini talep etmesidir. Resmi gördükten sonra babasından çiş-yapar çizmesini talep eder, babası ise kendisinin çizebileceğini söyler ve Küçük Hans ilkin küçük bir çizgi çeker daha sonra ise çizgiyi uzatır. İkinci durum da ise Küçük Hans ve babası idrarını yapmakta olan bir atın yanından geçmektedir. Bu sahneye tanık olan Küçük Hans, “Atın çiş-yaparı benimki gibi altta” der. Üçüncü durum ise henüz üç aylık olan kız kardeşini yıkanırken görür ve “Mini minnacık bir çiş-yaparı var.” der. Dördüncü durumda ise Küçük Hans kendisine verilen oyuncak bebeklerin giysilerini çıkartıp dikkatlice inceler ve “Ama bunun çiş-yaparı çok küçük” der. Beşinci ve son durumu aktarmadan evvel Freud bir uyarıda bulunur: Küçük Hans’ın canlı ve cansızlar arasındaki ayrımı çiş-yapar üzerinden yaptığı ayrımı anımsatıp, “Her araştırmacı arada bir yanılgıya düşme tehlikesi yaşayabilir; ama aşağıdaki örnekte [beşinci durum] Küçük Hans’ın başına geldiği gibi, yanılmakla kalmayıp dildeki bir kullanımı da hatasına mazeret olarak gösterebiliyorsa...” bir teselli bulabileceğini söyler. Dildeki bu kullanıma Küçük Hans üzerinden bizlerin beşinci durum olarak ifade edeceği

örneği verir. Küçük Hans resimli kitabında gördüğü bir maymunun kıvrılmış kuyruğuna göstererek, “Baba bak, çış-yapar” der. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınlarından çıkan *Küçük Hans* eserinin çevirmeni Ahmet Fırat, Freud’un bu dildeki kullanımı dikkate alır ve bir dipnot kullanır: “*Schwanz*: Kuyruk. Almancada halk arasında penis anlamında kullanılmaktadır” (Freud, 2022b).

Küçük Hans’ın atlara yönelik kaygısı henüz ortaya çıkmamışken Küçük Hans tıpkı Freud’un tabir ettiği şekilde bir *araştırmacıdır*. Çış-yapar olarak adlandırdığı genital organ imgesel olarak henüz karşılığını bulmamıştır. Freud’a göre bu şu anlama gelmektedir: Küçük Hans için penis ve vajina farkındalığı henüz belirginleşmemiştir. Canlı nesneler üzerinden bu araştırmaya devam eden Küçük Hans annesiyle yaşadığı bir olay neticesinde penisin varlığı konusunda artık bir fikir üretebilmektedir. Küçük Hans’ı yıkadıktan sonra pudralayan annesi, Küçük Hans’ın penisine dokunmamaya özen göstererek bu eylemi gerçekleştirirken araştırmacı Küçük Hans, annesine neden parmağını oraya (penise) götürmediğini sorar. Küçük Hans annesinin “Ayıp olur.” yanıtına gülererek “Hoş ama!” diye karşılık verir. Freud’un yorumuyla, annesinden cüretkâr bir talepte bulunan Küçük Hans okuyucuya tezat gelebilecek bir davranış sergiler. Küçük Hans’ın babasının yorumuyla artık *teşhir hazzından* sakınmaktadır. Babasıyla yaptığı gezintilerde Küçük Hans’ın tuvalet ihtiyacına yardımcı olan kişi babasıdır. Küçük Hans annesinden cüretkâr bir talepte bulunurken bu olaydan sonra babasından evin arkasına normalde tuvaletini yaptığı konumdan daha uzağa götürmesini talep eder ve tuvaletini yaparken, “Geçen sene çışımı yaparken Berta ve Olga [akran sayılabilecek arkadaşları] beni seyretti.” Babası bu durumun yukarıda aktardığımız gibi teşhir hazzının bastırmaya uğramasından kaynaklandığını söyleyecektir. Küçük Hans artık çış yaparken görülmek istememektedir (Freud, 2022b).

Freud, babanın bu görüşüne yorum getirmemektedir. Küçük Hans’ın fobisinin ortaya çıkışından sonra Küçük Hans’ın tekrar teşhirden haz aldığını öğreniriz. Bu sebeple bu duruma *bastırma* demek belki de henüz erken olacaktır. Küçük Hans’ın çış-yapar’dan penise geçişi annesinin pudralarken eksik bıraktığı bölgeyle açılmaya başlamaktadır. Bu durumu Küçük Hans’ın çış yaparken gizlenmek talebinden hemen sonra babasının aktardığı başka bir olayla destekleyebiliriz. Küçük Hans bir gün kız kardeşini yıkanırken gözlemler ve gülmeye başlar. Gülmesinin sebebi sorulduğunda ise “Hanna’nın çış-yaparına gülüyorum.” yanıtını verir. Babası bu durum için Küçük

Hans'ın artık dişil ve eril genital organların ayırımına vardığını ve bu durumun evvelinde olduğu gibi inkâr etmek yerine (onların yalnızca çış-yapar olabileceği düşüncesi) genital organların farkını kabul ettiği açıklamasını yapar (Freud, 2022b).

Küçük Hans'ın atlara karşı fobisi genital gerçekliğin ortaya çıkmasıyla birlikte başlamıştır (Abrevaya, 2004). Aynı zamanda bu fobi başlarda Küçük Hans'ı dışarıya çıkmaktan alıkoymaktadır. Küçük Hans'ın babası, bu durumu “hastalık öyküsü” olarak adlandırır (Freud, 2022b). Yukarıda aktardığımız gibi ikinci bölüme (fobinin ortaya çıkışı) geçmeden evvel birkaç ayrıntıyı da aktarmamız gerekmektedir.

Abrevaya (2004), *Fobik Nesne ve Baba İşlevinin Yokluğu* adlı metninde “Annenin fallusu olma arzusu” başlığı altında Küçük Hans ve annesi arasındaki ilişkiyi tartışır. Abrevaya da tıpkı Freud gibi annenin çış-yapara dair verdiği belirsiz yanıt üzerinde durur. Abrevaya göre annenin verdiği “Elbette var. Bunu bilmiyor muydun?” yanıtı Küçük Hans'ın at fobisinin gelişimi açısından kritik bir konumdadır. Abrevaya bu durumu fobinin habercisi olarak görür; annenin cinsel farklılığı belirtmeyip yalnızca işlev üzerinden yanıt veriyor oluşu Küçük Hans için ileride gerçekleşecek bir inancın kapısını aralar: “... [annemin] atıncı kadar büyük bir çış-yaparı vardır.” Abrevaya'ya göre Küçük Hans, annesiyle özdeşleşerek kendi hayal dünyasında keyif içindedir. Annesinin kız kardeşini sevdiği gibi o da yazlıklarında edindikleri arkadaşlarını sevmektedir. Annesiyle gerçekleştirdiği birlikte yatağa girmek, annesini tuvaletten seyretmek gibi eylemleri kurduğu oyunlarda benzer bir şekilde gerçekleştirmektedir. Böylelikle Küçük Hans yukarıda aktardığımız şekilde babasının tabiriyle “teşhir hazzını” elde etmektedir. Abrevaya bu durumu Lacanyen bir terminoloji ile izah etmektedir. Ona göre anne ve çocuk arasında kalan üçüncü bir öge olarak adlandırdığı fallusun burada anlamlı bir konumu vardır. Penise haset olarak ifade ettiği bu durumu çocuk ve anne arasındaki ilişkide süregelen bir referans olarak görür:

“Lacan'ın kuramında fallus, anneyle çocuk arasında kalan üçüncü bir ögedir. Yani babanın fallusun taşıyıcısı olarak sahneye girdiği zamandan çok daha evvel, çocuk fallusun etkisindedir... Lacan, fallusun eksikliğini ayna evresi sürecinde konumlar. Ayna evresinin birinci zamanda, altı aylık çocuk aynaya yansıyan ve bütünsellik içeren imgesi sayesinde hem kendisinde hem de onu kollarında taşıyan annesinde bir şeyin eksik olabileceğini algılar. Yani ayna imgesi hem bütünsellik anlamında bir sevinç kaynağıdır, hem de bir eksikliğin ve ayrılığın habercisidir. Çocuk ayna evresinin ikinci zamanında, annesinde eksik olanın neye karşılık geldiğini kavrayabilir. Annesinin, çocuğun söndüremediği bir nesnenin özlemi içinde olduğunu, onu kısıvrak yakalayan bir arzu nesnesi olduğunu keşfeder. Bu da fallusun eksikliğine karşılık gelir. İki ile iki buçuk yaş etrafındaki döneme denk gelen ayna

evresinin bu ikinci zamanı, cinsel farklılaşmanın da zamanıdır. Oysa altı ay ile iki buçuk yaş arasındaki dönemi nitelendiren, narsistik bir ilişkidir. Bu durumda çocuk, annede hissettiği eksikliği doldurmaya çalışır. Kendisinde hissettiği eksiklik ise annesini tümüyle doyuramamasından kaynaklanır” (Abrevaya, 2004, s. 31).

Abrevaya’nın “eksiklik” olarak adlandırdığı durum diğer sembolik yapılarda bu ilksel etkileşiminin etkisini eksiklik olarak kendisinde göstermektedir (Lacan, 2020a). Lacan’ın “Ayna Evresi” adıyla kısaltılabilecek eserinde “kurgusal hayalet” olarak tasvir ettiği durumu Küçük Hans üzerinden şu şekilde gözlemleyebiliriz: Küçük Hans kendi gerçekliğini (çiş-yapar ve penis ayrımı) çarpıtsa da bir fallus olarak annenin hissettiği eksikliği doldurmaya çaba göstermektedir. Abrevaya göre Küçük Hans ödipal sahneye babanın girmesiyle kendisinde hissettiği eksikliğini fark etmeye başlar. Abrevaya bu duruma “anne-çocuk-fallus-baba dörtgeni” demektedir. Bu dönemde Küçük Hans’ın kendi eksikliğinin farkına varır ve doyumun yalnızca babanın verebileceğini anlar (Abrevaya, 2004). Bir diğer yorum olarak Soysal, Lacan’ın ayna evresi olarak adlandırdığı dönemin çocuğun gelişim süreci açısından önemini vurgulayıp ödipal kompleksin başlangıcını temsil ettiğini aktarır (Soysal, 2012). Abrevaya bu aşamada annenin önemini vurgulayarak çocuğun ruhsal gelişimi açısından annenin tavrının altını çizer. Bu çalışmanın *Baba* isimli bölümünde ifade ettiğimiz gibi baba-nın-adını anne işaret eder. Abrevaya imgesel bir anlamda bu işaret etmenin annenin eşine gösterdiği tavır ve sözlerle gerçekleştiğini söylemektedir. Bu sebeple baba-nın-adının henüz bir öge olarak dahil olmadığı bu üçgende Küçük Hans annesiyle özdeşleşip fobik bir nesne yaratacaktır: Atınki gibi bir pipiye sahip anne (Abrevaya, 2004). Lacan’a göre bir gösteren olarak sahneye giren “at” dolaylı yoldan fobik bir nesnedir. Lacan bu gösterenin Öteki’nin arzusu ve öznenin arzusunun arasındaki bu yeri işgal ettiğini belki de savunma ya da koruma gibi bir işlevi olabileceğini söyler (Lacan, 2020b). Abrevaya ise “Küçük Hans annesiyle, imgesel fallusun etrafında bir aldatmaca oyunu oynamaktadır. Ama bu oyunun da bir sınırı vardır.” diyerek bu durumun bir aldatmaca oyunu olduğunu vurgular. Freud’un da aktaracağı gibi bu sınırı koyacak kişi babadır. Küçük Hans’ın, “... fallusa babanın sahip olduğunu bilmeye gereksinim” duymasıyla fobi ortaya çıkmaktadır (Abrevaya, 2004).

3.2.1. Bir Gösteren Olarak Fobinin Ortaya Çıkışı

Küçük Hans’ın babası Freud’a yeni bir mektup gönderip, Küçük Hans’ın durumunda *sinirsel rahatsızlık* olarak ifade ettiği *fobinin* ortaya çıktığını aktarır.

Küçük Hans'ta gözlemlenen bu duruma babasının yorumu annenin, "... ona [Küçük Hans] düşkünlüğüne bağlı aşırı cinsel uyarılma] olduğu yönündedir." Babasına göre fobinin zeminini Küçük Hans'ın annesiyle kurduğu ilişki hazırlamış olsa da neyin tetiklediği gizemli bir durumdur. Babasının da belirttiği gibi Küçük Hans'ın sokakta bir at tarafından ısırılmak gibi bir korkusu vardır ve bu sebeple sokağa çıkmaktan kaçınır. Yine de bu durumun dışında Hans akşamları keyifsiz olsa da eskisi gibi neşeli ve mutludur. Freud bir ikazda bulunur: "Görevimiz kesinlikle bir hastalık vakasını hemen 'anlamak' değildir." Yukarıda ifade ettiğimiz gibi babanın yorumu kendi gözlemlerine dayanmakla birlikte Küçük Hans'ın korkusuna dair yeterli izlenim sunmamaktadır. Freud, babanın yargısına işaret ederek bu yargının geçici olarak askıya alınmasını söyleyip 1918 Ocak tarihli bir raporu bizlere aktarır: "Hans (dört yaş dokuz aylık) sabahleyin ağlayarak annesinin yanına geldi. Annesinin neden ağladığını sorması üzerine: 'Uyurken senin gittiğini, artık bana sarılıp beni okşayan bir annem olmadığını düşündüm' dedi" (Freud, 2022b, s. 16).

Hekimoğlu'na göre rüyasında annesiyle yattığını gören Küçük Hans rüyanın kendisinde yarattığı suçluluğu bastırmış ve "... bastırma sonucu, rüyanın arzuyu tatmin etme işlevi de kaygıya dönüşmüştür" (Demir Hekimoğlu, 2021). Rüyadan birkaç gün sonra bakıcısıyla parka giden Küçük Hans, yoldayken ağlamaya başlar. Eve döndüklerindeyse annesine sarılıp sakinleşir. Ertesi gün annesiyle parka giden Küçük Hans, yoldayken tekrardan ağlamaya başlayıp eve dönmek istediğini söylemiştir. Evdeyken annesine bu ağlama ve endişe durumu açıklayan Küçük Hans, at tarafından ısırılmak gibi bir korkusu olduğunu söyler. Bundan hareketle annesi Küçük Hans'a çiş-yaparına elini götürüp götürmediğini sorar ve "Evet, her akşam yataktayken." yanıtını alır. Daha sonra çiş-yaparla oynamaması konusunda uyarılır ancak Küçük Hans kısa süreliğine de olsa çiş-yaparıyla oynadığını söyler. Freud, yukarıda Hekimoğlu'nun ifade ettiği bastırmanın ardında ne olabileceğini henüz bilmediğini belki de bunun uyarımla alakalı olabileceğini söyler. Burada bahsi geçen uyarım ise M. Teyze'nin Küçük Hans'ın penisine yaptığı iltifattır. Freud bu iltifatı ihtimal dahilinde tutar ancak aynı paragraflarda Freud'un tartıştığı konu *kaygı ve korku* arasındaki ayrımdır. Freud burada nesnenin belirsiz oluşundan yola çıkarak bunun kaygı olabileceğini söyler. Freud bu durumu şu şekilde ifade eder: İlk sokağa çıkışında neyden korktuğunu söylemiyor oluşu gerçekten de neyden korktuğuna dair bir düşüncesi olmayışındandır. Yine de Freud'a göre Küçük Hans neyden korktuğunu

bilmese de bildiği şey o an annesinin eksikliğidir. Freud ikinci gezide başka bir kompleks olabileceğini söyler: Annesi yanında olmasına rağmen Küçük Hans eve dönmek ister ve atlar tarafından ısırılmaktan korkmaktadır. Freud buradaki kompleksin çözümü için babanın verdiği ipuçlarını takip etmek gerektiğini söyler. Daha evvel aktardığımız gibi Küçük Hans annesinin çiş-yapmasını atınki kadar büyük sanmaktadır. Freud, o halde “Atın annenin bir ikamesi olduğu akla gelebilir.” der. Pasajın devamındaysa babanın anneye dair suçlamalarını bertaraf eder: Freud’a göre “... anne, kaderin kendisine biçtiği annelik rolünü oynamaktadır ve zor bir durumdadır” (Freud, 2022b, s. 20). Freud, babaya birkaç öneride bulunur:

“Çocuğa at korkusunun *aptallıktan* başka bir şey olmadığını, gerçekte annesini çok sevdiğini ve annesi onu yatağa alsın istediğini, atların çiş-yaparıyla çok ilgilendiği için atlardan korkmaya başladığını, kendi çiş-yaparı dahil çiş-yaparlarla çok meşgul olmanın doğru olmadığını gördüğünü ve bu görüşünün gayet yerinde olduğunu söylemek konusunda babayla anlaşıyoruz. Ayrıca, babaya cinsellik konusunda çocuğu aydınlatmaya başlamasını önerdim” (Freud, 2022b, s. 20).

Freud’un bu önerisi Abrevaya’nın yukarıda bahsettiği anne, çocuk, fallus ve baba dörtgenine örnek olarak verilebilir. Freud’un tavsiyesiyle baba bir müdahalede bulunur. Bu müdahale yalnızca at korkusunun aptallık olduğunu söylemekten ibaret değildir aynı zamanda cinselliğe dair çocuğuyla konuşmasını öğütlemektedir. Bunun yanı sıra Hanna dahil annenin de çiş-yapara sahip olmadığını söylemesi gerektiğini ilave eder.

Freud’un tavsiyesine uyan baba, sık sık Küçük Hans’a çiş-yapar hakkında bilgi verir. Elini götürmemesi gerektiğini aksi halde o aptallığın (fobinin) azalmayacağını söyler. Bunların yanı sıra Küçük Hans, babasına yönelttiği “... senin çiş-yaparı var mı?” sorusuna aldığı yanıtıktan sonra kadınların çişlerini nasıl yaptığını dair yeni bir soru yöneltir. Görüldüğü üzere Freud’un daha evvel söylediği gibi araştırmacı Hans cinsiyete ve cinselliğe dair sorularını sormaktan yılmamaktadır. Küçük Hans’ın fobisinde yeni bir ayrıntı eklenir: Atlar tarafından ısırılma korkusu atlara bakma zorlantisına dönüşmüştür. Küçük Hans bu durumu, “Kendimi atlara bakmak zorunda hissediyorum, ardından korkuyorum.” şeklinde aktarır (Freud, 2022b).

Bir gün Küçük Hans gördüğü bir rüyanın ardından ebeveynlerinin yanına gelip onlarla yatmak ister. Bunun üzerine ertesi sabah baba onu yanına çağırıp rüyasını anlattırır: “O gece odada biri büyük diğeri buruşuk iki zürafa vardı. Büyük zürafa, elinden buruşuk zürafayı aldığım için bağırdı. Ardından bağırmayı kesti, sonra buruşuk zürafanın üstüne oturdum.” Baba sorular sorarak yanıtlar arar ve daha sonra

bunun bir fantezi olduğu kanısına varır. Babaya göre büyük zürafa kendisidir bunun büyük penis ile alakalı olabileceğini söyler. Buruşuk zürafa ise annedir. Bu fantezinin sebebi ise Freud’un tavsiyesiyle Küçük Hans’a aktardıkları cinsel aydınlatmalar olarak düşünür. Babayı bu yoruma götüren olay ise Küçük Hans’ın sabahları yatağa geliyor oluşudur. Babası anneyi ikaz ederek onu yatağa almaması gerektiğini söyler ve bu durumun Küçük Hans’ın rüyasında (“Büyük zürafa, elinden buruşuk zürafayı aldığım için bağırdı.”) bu şekilde belirebileceğini ve buruşuk zürafanın üzerine oturma fantezisinin de babanın ikazına rağmen annenin Küçük Hans’ı yatağa almasından kaynaklandığını söyleyecektir (“Ardından bağırmayı kesti (büyük zürafa), sonra buruşuk zürafanın üstüne oturdum.”). Freud burada “üzerine oturmak” (Alm. *draufsetzen*) ile “sahip olma” (Alm. *besitzergreifen*) kelimelerinin etimolojik bakımdan benzerlik gösterdiği uyarısını yapar. Freud’un babanın yorumuna ilave olarak Küçük Hans’ın, “İstedğin kadar bağır, annem beni yatağa alacak ve annem bana ait.” düşüncesine sahip olduğunu söyler (Freud, 2022b). Freud burada bir yer değiştirmenin olduğu görüşündedir ve bunu şu kelimelerle açıklar:

“Freud, Hans’ın at tarafından ısırılma korkusunu babayla ilişkilendirmektedir. Küçük Hans’ın babası tarafından kastre edilme korkusu, Hans’ın bilinçdışı kaygısı yoluyla yer değiştirerek (İng. *replacement*) bir hayvan üzerine yoğunlaşmaktadır (İng. *condensation*). Freud’a göre Hans, annesine duyduğu arzu ve bu arzu ile ilişkili olarak babasına duyduğu nefretin bir sonucu olarak suçluluk hissetmektedir. Böylelikle, kastrasyonla cezalandırma ihtimali ile karşı karşıya kalan Hans, kaygılanmaktadır” (Demir Hekimoğlu, 2021, s. 132).

Tıpkı Freud’un ikinci gezide (ilki dadısıyla daha sonra annesiyle birlikte çıktığı park gezisi) söylediği gibi karmaşık olan kompleks tekrar kendini gösterir. Bu noktada Freud’a göre Küçük Hans’ın babasına duyduğu sevgi de çatallanmaktadır. Bir yandan ona sevgi duyan baba diğer yandan da onu annesinden mahrum bırakan baba olarak kategorize edilir (Demir Hekimoğlu, 2021).

Hekimoğlu’nun aktardığına göre Freud’a mektup yazarak devam eden süreç ilerleme kaydetmediği için Freud tarafından baba ve oğul muayenehaneye davet edilir (Demir Hekimoğlu, 2021). 30 Mart günü Küçük Hans babasının yanına gelerek ona iki fanteziden söz eder. Wakefield bu fantezilerin temelinde yasaklı bir eylem sonrası polis tarafından tutuklanmayla gerçekleştiği için “polis düşlemleri¹³” adını verir (Wakefield, 2009). Bu fanteziler sırasıyla şu şekildedir:

¹³ Rüya kelimesi Türkçede sıklıkla “düş” kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılır. Kafa karışıklığı yaratmaması adına çalışmamız boyunca bu düş kelimesini rüya kelimesiyle aktarmaya çalışacağız.

- a. “Seninle (babası) birlikte Schönbrunn’da koyunların yanındaydık, sonra şeridin altından içeri süründük ve bunu bahçenin girişindeki bekçiye [polise] söyledik, o da bizi paketledi.”
- b. “Seninle (babası) trende gidiyorduk, pencerenin camını kırdık, polis de bizi alıp götürdü (Freud, 2022b).

Küçük Hans’ın babasının ilk fanteziye yorumu şu şekildedir: Fantezinin kurulduğu günün evveli Küçük Hans ile koyunların yanına giderler ancak koyunların bulunduğu alan güvenlik şeridiyle kapatılmıştır. Araştırmacı Küçük Hans bu şeritlerin altından kolayca geçebileceklerini düşünüp bu duruma oldukça şaşırır. Babası Küçük Hans’ın bu şaşkınlığına ahlaki bir söylemle yaklaşır: “... terbiyeli insanlar şeridin altından sürünerek geçemezler.” der. Küçük Hans bunun [güvenlik şeridinin altından geçmek] çok kolay olacağını düşüncesini dile getirir. Babası daha evvelinden Schönbrunn’un girişindeki koruma görevlisi hakkında Küçük Hans’a “kötü çocukları” tutukladığına dair bir bilgi vermiştir. Bu bilgiye vakıf olan Küçük Hans babasının tekrardan “... o zaman bir bekçi gelip geçen kişiyi yakalar.” söylemi karşısında arzusunu geri çeker. Freud bu iki fanteziyle alakalı iki yorumda bulunur: İlkinde bu fantezinin zürafa fantezisinin devamı olduğunu ve bu fantezilerin de kökeninde anneye sahip olma arzusunun yattığını ifade eder. Freud’un yorumu, “Anneye sahip olmanın yasak olduğunu sezer; ensest bariyeriyle karşılaşır.” şeklindedir. Freud’un dikkatini çeken durumsa bu eylemlerin her seferinde babayla birlikte gerçekleşiyor oluşudur. Freud, Küçük Hans’ın şu şekilde düşünebileceğini: “Babam o gizemli yasak şeyi anneye yapmaktadır.” aktarır. Küçük Hans’ın fantezisinde şiddet içeren bir eylemi gerçekleştirmesi yahut yasak olan bir alana girmek istemesi annesine olan yasak arzusunun yansımasıdır. Freud, eserinin ilerleyen sayfalarında bu fantezilere bir yorum daha getirir: Baba, burada suç ortağıdır (Freud, 2022b).

Wakefield yukarıda aktardığımız iki fanteziyi “Küçük Hans ve Düşünce Polisi” adlı makalesinde derinlemesine ele alır. Wakefield’a göre Freud’un burada teorize ettiği Ödipus Kompleksini destekler nitelikte kanıt aramaktadır. Bu sebeple her iki fanteziye getirilebilecek başka yorumları göz ardı etmiş olabilir. Wakefield, Freud’un, “Küçük Hans’ın annesiyle yapmayı arzuladığı şeyi babasının halihazırda yapıyor

Burada gerçekleşen durum bir rüya değildir. Düş kelimesinin diğer anlamı yani “hayal etmek” karşılığı olarak kullanılmıştır. Bizler bu kurmaca sahnenin ileriki boyutlarını hesaba katarak bunların birer fantezi olduğunu iddia edip tartışacağız. Bu sebeple Wakefield’in bu eserinde çeviri kaynaklı her ne kadar “düş” dense de fantezi olduğu akıldan tutulmalıdır.

oluşundan dolayı babasını kendisine suç ortağı olarak görmüştür” yorumuna katılmamakla birlikte oradaki polisin baba haricinde bir başkası olabileceği tartışmasını yapmaktadır (Wakefield, 2009).

Wakefield, Freud’un Küçük Hans olgu öyküsündeki süpervizör konumunun göz önüne alınmadığını ve bu sebeple Küçük Hans’ın fantezilerini yeterli kadar berrak yorumlayamadığını iddia etmiştir. Dolayısıyla Wakefield’e göre Freud polis fantezisinin çözümünü eksik bırakmıştır; bu sebeple çalışmasında bunu derinlemesine ele alacaktır (Wakefield, 2009).

Küçük Hans’ın anlattığı ilk fantezinin ortaya çıkışından ziyade dile getirilişinin üstünde duran Wakefield, bunun sebebini Freud’a yapılacak olan ziyaret olarak düşünür. Wakefield’e göre bu ziyaret Küçük Hans için motivasyon kaynağıdır. Wakefield, Freud’un yukarıda aktardığımız yorumların dahiyane ve kışkırtıcı olduğunu söyler (Wakefield, 2009). Wakefield neden kışkırtıcı olduğuna dair bir şey söylemez ancak okuyucudan şimdilik Freud’un yorumunu askıda bırakmayı talep eder.

Wakefield, Küçük Hans’ın her iki fanteziyi de dile getirirken, “yaptığımız eylemler; başımıza gelen” gibi kelime tercihlerindeki “biz” vurgusuna dikkat çeker. Wakefield bunu sebep göstererek baba ve oğul arasındaki ortaklığın hiç de anlamsız olmadığını aktarır. Wakefield, Ödipus Kompleksine göre burada bir tezatlık olduğunu fark eder. Bunun sebebini ise babanın yasak koyucu, engelleyici konumundan kendini azat edip fanteziyi kuran Küçük Hans için ortak konumunda olması şeklinde yorumlar. Buradaki azat edilme elbette babanın bilinçli bir eylemi değildir. Bunun gerekçelerini ileride tekrardan tartışacağız. Wakefield’in iddiasına geri dönecek olursak Freud’un burada ihmal ettiği hatta Wakefield’e göre göz ardı ettiği bu tezatlık kuraldışı bir sapmadır; bu sebeple açıklanmaya muhtaç olduğunu ifade eder. Wakefield, Freud’un bu kuraldışı sapmaya bir ilave yaparak sorunu yaratıcı bir şekilde çözdüğünü söyleyecektir. Freud’a göre Küçük Hans annesiyle cinsel ilişki kurma arzusunu babası üzerinden temin etmektedir. Wakefield, bu paylaşılan ortak arzunun bizzat babanın söylemiyle bir yasak olarak gelmeysiine dikkat çeker ve Freud’un da bunu ifade ettiğini aktarır. Freud’a göre Küçük Hans, ensest yaşağını kişisel olarak algılamamış ve bunun yerine, “... buna [ensest yaşağına] başlı başına yasak olan bir şey” gözüyle bakmıştır (Wakefield, 2009). Dolayısıyla burada ifade edilen durum şöyledir: Küçük Hans’ın ensest yaşağını herkes için geçerli bir yasak olarak algılamasıdır. Böylelikle Küçük Hans için babanın buna öfkelenmemesi olağan bir şeymiş gibi gelmektedir.

Fantezisinde babasını ortak olarak görmesi bir çelişki yaratmamaktadır. Hatta Freud, Küçük Hans'ın bu ensest yasağı bariyerine dair kurduğu bir fanteziyi daha ilave ettiği bir yorumda bulunur: "... babayı öldürmek yerine onu büyükanneyle evlendirmekle onurlandırarak etkisiz hale getirmesi hasebiyle düşüncesinde kesinlikle kabul edilemez olan bir şeyi de düzeltmesini sağlar" (Freud, 2022b, s. 111).

Wakefield'in ve Freud'un altını çizdiği durum bu sebeple manidardır. Küçük Hans ensest yasağını fobi ortaya çıkmadan evvel hatta fobisi ortadan kalkana dek asla kişisel algılamaz ve yukarıda yaptığımız alıntıdaki gibi babasının da bu yasağı delebileceği ihtimalini fantezi olarak kurar.

Wakefield yukarıda aktardığımız tezatlığa rağmen babanın konumunu (ortaklık) dile getirerek fantezilerdeki polisin baba olabileceğine dair bir düşüncenin mümkün olamayacağını söyler. Wakefield bu görüşünü desteklemek adına spekülative bir dipnot bırakır:

"Max Graf ile yapılmış olan ve Freud Arşivleri'nce yakın zamanda kamuya açılmış bir röportajda (1952) gün ışığına çıkan bir bilgi tamamen spekülative de olsa buna bir karşısav oluşturabilir: Röportaja göre Küçük Hans'ın annesiyle babası arasında şiddetli bir cinsel anlaşmazlık vardı; öyle ki seviştikleri her gecenin ertesi günü anne (belki de hamile kalma korkusuyla) ya bir öfke nöbetine kapılıyor ya da depresyona giriyordu. Bu nedenle şöyle bir fikir öne sürülebilir: Belki Küçük Hans annesinin babasıyla cinsel ilişkiye girmeye gösterdiği direncin farkındaydı ya da bunu bir şekilde sezinliyordu ve bu yüzden de annesini babasının cinsel ilişkiye yönelik arzularının da önünü kesen bir rolde görüyordu. Böyle bir varsayımın sorunu, şu an için elde bunu destekleyecek kanıtların olmamasıdır; ama bu alan ileriki zamanlarda daha ayrıntılı bir biçimde irdelenmeye açıktır" (Wakefield, 2009).

Wakefield, eserinde "Polis anne olabilir mi?" şeklinde bir soru sorar ve okuyucusuna "Hayır." yanıtını hemen verir. Wakefield her ne kadar, anne, Küçük Hans'ı terk etmekle, dövmekle veya kastrasyonla tehdit etse de babanın yazdığı mektuplardan yola çıkarak annenin, "aşırı uyarıcı olmaya eğilimli ve baştan çıkarıcı bir figür" olduğunu söyler. Wakefield, "Peki o halde kimdir bu polis?" diyerek tartışmasını daha da derinleştirir. Wakefield, kendi adına sağlam nedenleri olduğunu söyleyerek polisin Freud olduğunu ve de yasak eylemlerinse "psikanaliz" olduğunu söyler (Wakefield, 2009). Bu çalışmamızda bu iddiaya tümüyle katılmasak da Wakefield'in iddia ettiği üçüncü kişinin (polis) Freud olduğu görüşünü çalışmamızın ilerleyen safhalarında Lacanyen bir terminoloji üzerinden ele alacağız. Yine de Wakefield'in vaka çalışmasından çıkardığı sonuçları ele almak önemlidir.

Wakefield (2009), bunlardan hareketle polisin Freud olduğunu ancak polis olarak vazifesinin psikanalitik bir formasyonda süpervizör konumuna denk düştüğünü söyler. Bu görüşünü destekler nitelikte dört kanıt ileri sürer:

- i. Küçük Hans, babasının kendisi hakkında notlar aldığını ve bu notları Freud’a ilettiğini bilmektedir. Bu bilgiye vakıf olduğu süreç tam olarak fanteziyi kurduğu günün evvelidir. Bunun yanı sıra Küçük Hans bu raporlarda “... anlattığı en utanç verici şeyler de dahil olmak üzere söylenen her sözün değerlendirildiğini” öğrenmiştir. Babasının aktardığı bilgiye göre Küçük Hans’ın coşkusal bir tepki verdiği bilinmektedir.
- ii. Polis fantezilerinin kurulduğu sabah Küçük Hans, babasıyla birlikte Freud’a ziyarete gideceğini bilmektedir.
- iii. Freud’a aktarılan bilgiler doğrultusunda (çiş-yapar, teşhir hazzı vs.) Küçük Hans kendisiyle babasını ortaklık içinde algılamıştır.
- iv. Küçük Hans, babasının verdiği raporlar doğrultusunda Freud’un tehdit edici bir konumda olmasını olağan bulmuştur.

Wakefield, Küçük Hans’ın babasıyla yaptığı bir tartışmanın da etkisinden söz eder: “Raporları, seni o ‘aptallıklardan’ kurtaracak bir Profesör’e (Freud) göndereceğim” şeklindeki tartışma Küçük Hans için Freud’un otoriter konumunu işaret etmektedir. Wakefield, bunun yanı sıra Küçük Hans için Profesör’ün yabancı olmadığını; Freud’un daha evvelinde Graf ailesine ziyarete geldiğini söyler (Wakefield, 2009). Bu bölümün başında da belirtildiği üzere Max Graf, Freud’un Çarşamba Toplantıları’na katılan bir üyedir (Demir Hekimoğlu, 2021). Wakefield (2009), Küçük Hans’ın ziyareti hakkında Freud’un not düştüğü bir detaya dikkat çeker: “Beni hatırlayıp hatırlamadığını bilmiyorum.” Wakefield bu yorumdan yola çıkarak Freud’un uzun zamandır aileye ziyarete gitmemiş olabileceğini söyler.

Wakefield (2009) son olarak, Küçük Hans’ın babasını yargılayan bir otorite olarak Freud’u görmesinde pek ala geçerli sebepler olabileceğini söyler. Bu sebepler, babasının imaları, yazdığı raporları Freud’a teslim ediyor oluşu şeklinde sıralanabilir. Wakefield, Küçük Hans’ın bir değerlendirmeye tabii tutulduğunu bildiğini ve bu değerlendirmeyi yapan otoritenin bizzat Freud olduğunu bilmekte olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra başka bir spekülasyonla Küçük Hans’ın bu otoriteye sınırlı olabileceğini söyler. Zürafa rüyasının görüldüğü vakitlerde babası Küçük Hans’ı

yanına alarak onun anlattıklarını kâğıda aktarmaktadır. Küçük Hans babasının Freud’a rapor yazmak için kullandığı kâğıt destesinden bir kâğıt alır ve zürafa çizip o kâğıdı buruşturur. Wakefield, 30 Mart günü polis fantezilerinin ortaya çıkışıyla Küçük Hans’ın babasıyla birlikte Freud tarafından yakalanacaklarını bildiğini düşünmektedir.

Abrevaya, Küçük Hans’ın babasının sembolik olarak zayıf olduğunu düşünür; babanın Küçük Hans’ın yatağa gelmemesi yönünde getirdiği yasakları annenin yardımıyla sürekli ihlal edilmesi örnek olarak verilebilir. Abrevaya, Küçük Hans’ın babasının zayıf oluşundan ötürü Küçük Hans’ın anneyle olan sembolik ilişkinin arasına giremediğini söyler. “Yaptırımı olmayan söz” olarak ifade ettiği tutumu Küçük Hans’ın babası üzerinden açıklar: Küçük Hans’ın yatağa girmemesini ya da annesiyle birlikte tuvalete gitmemesi gerektiğini söylese de anne ve oğul kendi aralarındaki bu oyuna devam ederler. Bundan hareketle Abrevaya, Küçük Hans’ın kaygısına dair bir yorumda bulunur: Küçük Hans kastrasyona tabii ol(a)madığından ötürü rahatsız olduğu bir durum ortaya çıkmış ve bu sebeple kaygılanmıştır. Abrevaya, kastre olmak veya olamamak arasındaki farkı ise baba-nın-adı işlevi üzerinden tekrar ele alır. Olmak ve olamamak durumlarını ele almadan evvel Küçük Hans’ın rahatsız olduğu durumu izah etmek gerekir. Abrevaya göre Küçük Hans bu durum sebebiyle, “büyük bir boşluk” içindedir. Bunun sebebi kız kardeşinin doğumuyla birlikte rekabet edilecek bir nesnenin daha aile romansına dahil olmasıdır. Abrevaya burada Küçük Hans’ı çatışmaya sokan durumu babanın işlevsiz kaldığını söyleyerek babanın kastre edici olarak işlev görememesi üzerinde durur. Abrevaya Küçük Hans’ın fobisinin çözümü için babayla girilen ilişkinin önemli olduğunu belirtir ve Küçük Hans bu doğrultuda bir beklenti içinde olduğunu söyler: Küçük Hans, “... babasının daha sert olmasını, annesiyle olan ilişkisini kıskanmasını, bu nedenle ona öfke duymasını ve cezalandırmasını” beklemektedir. Abrevaya bu beklentiye sebep olan olgunun kastrasyon tehdidi olmadığını aksine kastrasyonun eksik oluşundan kaynaklandığını düşünür. Bunun neticesinde Küçük Hans yoğun kaygı yaşamaktadır; Freud’a göre kaygının bir nesnesi olmasa da Lacanyen bir terminolojide bu yoğun kaygının nesne seçimi “at” gösterenidir. Abrevaya’ya göre Küçük Hans’ı “at” kaygılandırmaz, kastre olamamak kaygılandırır (Abrevaya, 2004).

Wakefield ve Abrevaya’nın baba ve bir üçüncü olarak Freud hakkında söylediklerine ilave olarak Josiane Praz’ın “Küçük Hans ve Ailesi” adlı yazısında ele aldıklarını literatür havuzumuza dahil edebiliriz. Böylelikle Praz’ın katkılarıyla Küçük

Hans'ın kastrasyon kompleksini daha derinlemesine ele alabilir ve bunların yanında bu çalışmanın *Sonuç* bölümünde konuya farklı yorumlar getirebiliriz.

Praz, Küçük Hans'ın annesinin kimliğine dair bir bilgi verir: Küçük Hans'ın annesi Olga Hoenig, yedi kardeşli bir ailenin altıncı çocuğudur. Praz'ın aktardığına göre Olga, Freud'un analizanıdır [hastasıdır]. Praz, Olga'nın hangi şikayetle Freud'a başvurduğunu belirtmese de Olga'nın aile romansının trajedi olduğunu söylemektedir. Praz'ın aktardıklarına göre Olga'nın iki kardeşi silahla intihar etmiş bir diğer kardeşi ise intihara teşebbüs etmiştir (Praz, 2008). Freud'un Wilhelm Fliess'e yazdığı 22 Haziran 1897 tarihli mektubundan bildiğimiz kadarıyla Olga'nın saplantılı birtakım düşünceleri vardır. Freud'un naçizane yorumu bu düşüncelerin Olga'nın babasına değil de intihar eden iki kardeşe dair olduğu yönündedir. Freud bu mektupta Olga'ya dair başka bir detay aktarmaz (Masson, 1985: 253-254). Max Graf (Küçük Hans'ın babası) verdiği bir röportajda Olga'nın sevecen, ilginç ve esprili bir kadın olduğunu, birlikte her akşam yürüyüş yaptıklarını ve birbirleri hakkında konuştuklarını belirtir. Olga bu dönemde Max Graf'a Freud tarafından tedavi edildiğini söylemiştir. Max Graf'ın evlenmeyi düşündüğü bu kadın hakkında şüpheleri olması sebebiyle Freud'u ziyaret etmesi üzerine Freud evlenmeleri yönünde tavsiyede bulunur hatta bu evlilikten büyük zevk alacağını belirtir. Evliliklerinden birkaç yıl sonra mutsuz olduğu şikayetiyle tekrardan Freud'un yanına gelen Max Graf, Freud'dan sabırlı olması yönünde bir teselli bulur. Praz'ın aktardığına göre Küçük Hans'ın evden çıkmak istemediği dönemde annesi de evden çıkmak istememektedir. Praz, Max Graf'ın bu dönemde endişeli olduğunu da ilave eder. Max Graf'ın eşine karşı endişesi yalnızca bu evden çıkmama durumu değildir aynı zamanda tekrardan doğum yapan Olga yeni çocuğuna karşı mesafelidir. Olga' yeni doğan kız çocuğunu kucağına almak istemediğini hatta erkek çocuk istediğini söylemiştir. Max Graf'ın yorumunu göre Olga yeni çocuğunu cinsiyetinden dolayı kıskanmaktadır. Praz biz okuyuculara bunun sebebini aktarmamış ve tekrardan tartışmamıştır. Son olarak Praz'a göre Freud, Küçük Hans'a fobisinden evvel ziyarette bulunmuş ve ona *at şeklinde bir tahterevalli* hediye etmiştir (Praz, 2008). Praz'ın aktardığı bilgiler daha sonra *Sonuç* bölümünde ele alınacaktır.

Küçük Hans'ın fobisinin çözümüne geri dönecek olursak Max Graf'ın yani babanın aktardığı bilgilere göre Küçük Hans'ın fobisinde birtakım değişiklikler mevcuttur. Küçük Hans artık at arabaların dönüş yaparken düşmesinden korkmaktadır.

Küçük Hans'ın *aptallık* olarak adlandıran fobisi artık iki düzeyde konumlanmıştır: At tarafından ısırılma ve atın devrilmesi. Babası küçük Hans'a atın devrilmesinden neden korktuğuna dair bir soru sorar ve Küçük Hans yere uzanarak atın nasıl debelendiğini gösterir ve “patırtı” yaptığını söyler (Freud, 2022b). Babasının Küçük Hans'a atın devrildikten sonra ölüp ölmediğine dair yoklamasına Küçük Hans bir şakayla yanıt verir: “Evet öldü; hayır, hiç de ölmedi.” Babası son bir soru daha sorup yanıt karşısında soruşturmasını tamamlar: “At devrildiğinde babacığını düşündün mü?” Freud'un az evvel aktardığı yorumdan çıkartılacağı üzere Küçük Hans bu soruya “Belki. Evet olabilir.” yanıtını vermiştir. Freud, Küçük Hans'ın bu arzusunu (atın devrilmesi=babanın ölmesi) dile getirir ancak bu arzusunun kaygı verici olduğunu da ilave eder. Hekimoğlu, Küçük Hans'ın bu dönemde en sevdiği oyun olan: Atçılık oyununa dikkat çeker. Küçük Hans babasıyla oynadığı atçılık oyununda babasını ısırarak ister. Freud, bu durumun bir fantezi ürünü olduğunu söylemektedir. Freud'a göre Küçük Hans'ın babası ile kurduğu sembolik ilişkinin bir yansıması varsayılabilir bu durumda baba sembolikte at konumuna geçmiştir ve Küçük Hans için babanın ölmesini (devrilmesini) arzu etmek, baba tarafından zarar göreceği (ısırılacağı) endişesini doğurmaktadır. Bu fanteziyle birlikte hem arzusunu gerçekleştirmiş hem de babasıyla özdeşim kurmuş olacaktır (Demir Hekimoğlu, 2021).

Küçük Hans ilerleyen dönemlerde babasının yanına gelir ve bir fantezisini anlatır: “Tesisatçı geldi ve bir penseyle önce popomu benden aldı, sonra başkasını verdi, sonra çiş-yaparımı aldı, başka bir çiş-yapar verdi.” Babası fantezisini tekrarlayarak Küçük Hans'a, “Babanınki gibi, çünkü sen de baba olmak istiyorsun, değil mi?” soru yöneltir ve Küçük Hans bu soruya olumlu bir yanıt getirir. Freud'un aktardığına göre bu süreçten itibaren Küçük Hans'ın sağlığında düzelmeler başlar ve bu duruma en çok annesi sevinç duyar. Freud, Küçük Hans'ın son fantezisiyle kaygısının aşıldığını bunun sebebinin ise kastrasyon kompleksinin acı bir şeyden ziyade mutluluk verici bir şeye dönüşmesi olduğunu söyler. Bir nevi Küçük Hans'ın kastre olma beklentisi gerçekleşmiştir. Freud eserin *Epikriz* bölümüne geçmeden evvel ilginç bir yorum yapar: “Evet, hekim, tesisatçı vs. geliyor, penisini elinden alıyor, ama bunu, karşılığında ona daha büyüğünü vermek için yapıyorlar” (Freud, 2022b). Bu yorumu ilginç kılansa Küçük Hans'ın penisini daha ona büyüğünü vermek için elinden alan hekimidir (Doktor A.). Wakefield ile başlayıp daha sonra Praz ile destekler kanıtta

ileri sürdüğümüz tartışmayı her ne kadar çalışmanın sonuna erteliyor olsak da Freud'un da bu aile romansındaki rolü sezinlenebilir. Buradaki hekimi belki de Doktor A. olarak düşündü ve bu satırları yazdı ancak Doktor A. yeni bir penis vermeye değil Küçük Hans çiş-yaparıyla oynadığı için onu kesmeye gelmektedir.

3.2.2. Sembolik Kastrasyon

Lacan'a göre Küçük Hans dört buçuk yaşından itibaren fobiyi; Lacan'ın tabiriyle nevrotik yapıyı geliştirir. Lacan'a göre burada bu fobinin sorumluluğunun baba tarafından üstlenilmesinin kayda değer bir kaynağı vardır: Babanın Freud ile olan ilişkisi. Lacan, Küçük Hans'ın babasına karşı her zaman sevecen ve olumlu duygular içerisinde olduğunu ancak Küçük Hans'ın babasının onu kastre etmek gibi bir düşünce içinde olmadığını söyler. *Kastrasyon Kompleksi* adlı yazısında bu durumu ele alırken, ilkin Freud'un tüm yazılarında kastrasyon kompleksine rastlanabileceğini vurgular. Bunun önemini belirten Lacan, kastrasyonun nevrozdaki etkisi bakımından tümüyle sembolik olduğunu "Kastrasyon, hayali bir nesneyle ilgili bir eylem biçiminde özneye oynadığı rol bakımından oyuna girer." şeklindeki sözleriyle de destekleyerek sembolik düzlemin üzerinde sıklıkla durmuştur. Bu noktada Lacan'a göre *sembolik* kelimesinden anlamamız gereken şey, gösterenler dünyasında yer değiştirebilen *bir şey* olduğudur. Lacan buradaki yer değiştirmeyi baba metaforu üzerinden üç konumda ele alır: Sembolik baba, İmgesel Baba ve Gerçek Baba. İmgesel babanın nevrotik çalışmalarda sık sık karşılaşılan ve bunun yanı sıra gerçek babayla bir ilişkisi ya da benzerliği olmayan bir baba olabileceğini, hatta bu duruma sık sık aile romansının da karşılaşılabileceğini belirtirken; sembolik babanın ise bir iş gören hatta çocuğu kastrasyona tabii tutan bir baba olabileceğini söyler (Lacan, 2004b). Çalışmamızın *Babayla* ilgili bölümü hemen hemen bu tartışmalar etrafında dönmektedir. Tekrar etmemek adına bu paragraflar yüzeysel olarak bırakılmıştır.

Lacan, ödipal sürecin başlangıcını evreler üzerinden ele alır. Aynı zamanda Ödipal sürecin başlangıcı olan ilk evrede, yabancılaşma gerçekleşir. Bu noktada yabancılaşan şey çocuğun kendi bedenidir. İlerleyen süreçte ise çocuk için babasal metaforun işlevi ve annenin arzusu önem teşkil etmektedir. Küçük Hans vakası üzerinden düşünüldüğünde fobinin ortaya çıkışının rastlantısal olmadığı ya da organik bir sebeple vuku bulmadığı görülmektedir. Hekimoğlu yaptığı çalışmada babasal metaforun işlevi üzerinde durmuştur. Babasal metafor sayesinde özne dile girebilir ve

sembolik, imgesel gibi düzlemlerde kendisine kelimelerle, gösterenlerle yer edinir. Bu bağlamda babasal metaforun işlev olarak en tepe mertebesi üç düzlemi bir arada tutuyor oluşudur: Sembolik, İmgesel ve Gerçek. Hekimoğlu, Lacan'ın bu durumu baba-nın-adı üzerinden gündeme getirdiğini, babasal metafor sayesinde yasaklayıcı bir konuma geçip çocuğu ensest yasağı ile tanıştırdığını söylemektedir. Bu sebeple Özne açısından kurucu gösteren baba-nın-adıdır. Ödipal süreçte ikinci evre ise imgesel babanın müdahalesiyle başlamaktadır. Özne, imgesel babayla gerçek baba aracılığıyla değil, çoğunlukla bakım veren olan anne aracılığıyla tanışır. Annenin babayı işaret etmesiyle özne, annenin arzusundaki gediğe dair bir anlamlandırma getirir: Annenin eksikliğini dolduramayacağı inancı. Böylelikle özne, gerçek babayla imgesel baba üzerinden rekabete başlar. Bu evrede ensest yasağıyla karşılaşan çocuk, kastrasyon tehlikesiyle yasayı içselleştirir. Üçüncü evredeyse gerçek baba bir temsilci olarak gündeme gelir; özne için yasayı ve fallusu temsil eder. Gerçek babanın yasayı ve fallusu temsil ediyor oluşu çocuk için kaygıyı hafifleten bir unsur olur. Çocuk artık annesini fallustan mahrum bırakanın baba olmadığını hatta fallusun kendisinin babası olduğunu anlayınca annenin arzusunun baba-nın-adından geçtiğini anlar ve babayla rekabet etmek yerine onunla özdeşim kurmaya başlar. Böylelikle yasayı kabullenen çocuk, kaygısını bertaraf eder (Demir Hekimoğlu, 2021). Freud bu sürecin kız çocuklar için farklı olduğunu başlangıçta hayran olunan kişi anneyken bu hayranlığın babaya yöneldiğini söyler. Erkek çocukta da olduğu gibi Ödipal süreçte bu hayranlık tekrardan anneye yönelir ve annesiyle özdeşim kurmaya başlar ve böylelikle yasaya tabi olur (Freud, 2016).

Abrevaya (2004), Lacan'ın Küçük Hans okumasındaki iki noktaya dikkat çeker ve babanın sembolik geçişe müdahale ettiğini söyler. Küçük Hans'ın fantezisindeki tamircinin daha büyük popo ve pipi verdiğini ilk dile getiren Küçük Hans'ın babasıdır. Lacan burada babanın zayıflığını dile getirerek büyük bir penisle anneye sahip çıkamadığını söyler ve ayrıca Küçük Hans'a bir penis vaat eder: Daha büyük bir penis. Lacan'a göre Küçük Hans güçlü bir babaya gereksinim duymaktaydı. Abrevaya'nın bir diğer aktardığından yola çıkarak Lacan, babayı sakatlama fantezisi kuran Küçük Hans'ın azarlanmak ve cezalandırılmak gibi bir beklenti içerisindeyken oğluna “ne için kızması gerektiğini” soran bir babanın var olduğunu söyler:

“Baba: Ayağını taşa çarpanın kim olduğunu hatırlıyor musun?

Küçük Hans: Evet, Fritzl.

Baba: Fritzl yere düştüğünde ne düşünmüştün?

Küçük Hans: Taşa takılıp yere yuvarlandığını.
Baba: Yani annenin yanına gitmek istemiştin?
Küçük Hans: Evet!
Baba: Seni neden azarlamıştım ki cidden?
Küçük Hans: Onu ben de bilmiyorum (!!).
Baba: Neden?
Küçük Hans: Çünkü kıskanıyorsun.
Baba: Bu doğru değil ama.
Küçük Hans: Hayır doğru. Kıskanıyorsun, biliyorum. Kesinlikle doğru” (Freud, 2022b, s. 68).

Abrevaya bu diyalog hakkında “Burada dikkatimizi çeken Küçük Hans’ın babasından kastre edici biri olarak konumlanmasını talep etmesidir.” şeklinde bir yorumda bulunur. Görüldüğü üzere mevcut tabloda Küçük Hans’a kızamayan, sinirlenemeyen bir baba vardır. Bundan hareketle Abrevaya, Küçük Hans’ın kaygısının temelinde babanın temsil edebileceği bir tehdidin olmayışının yattığını öne sürmüştür. Bunların yanı sıra Lacan burada bir yaralanma olduğunu söyler; buradan yola çıkarak Küçük Hans’ın babasının yaralanmasına dair arzusu olabileceğini düşünür. Abrevaya da burada mitik bir sünnet/ kastre olabileceğini söyler. Abrevaya’ya göre Küçük Hans belki de babasının kastre olup olmadığına dair bir bilgi arayışındadır (Abrebaya, 2004).

3.2.3. Olumsuzlama’dan *Aufhebung* Kavramına

Bu çalışmanın *Hesaptan Düşme ve “Kurt Adam”* bölümünde Quinet’nin bizlere sunduğu Şekil 2. üzerinden hesaptan düşme (Alm. *verwerfung*) kavramının baba-nın-adında nasıl bir işlev gördüğünü araştırmıştık. Bu bölümde ise Quinet’nin aynı tabloda nevrotik yapı için öne sürdüğü ilksel olumlama (Alm. *bejahung*) ve olumsuzlama (Alm. *verneinung*) hakkında Freud’un 1925 yılında kaleme aldığı “Olumsuzlama¹⁴” (Alm. *verneinung*) adlı eserine başvuracağız.

Freud, yaptığı seanslardan yola çıkarak teorize ettiği olumsuzlama kavramı bilinçdışı bir materyalin bilince çıkabilme olasılığı sebebiyle önemli bulur. Bu kavramı “Rüyamdaki kişinin kim olabileceğini sordunuz. Annem değil.” cümleleriyle örnekleyen Freud, bu yanıtın belki de bir itiraf olabileceğini söyler. Freud, bu durumun bize, bastırılmış bir malzemenin içeriğine dair *olumsuzlama* üzerinden bastırılmış parçanın bastırıldığına dair bir düşüncenin bilince geçebileceğini söyler. Freud bu durum için *bir nevi entelektüel kabul* ifadesini kullanır. Freud, yine de bastırıcı sürecin

¹⁴ Türkçe kaynaklarda *İnkâr* olarak da bilenen bu eser Freudyen bir terminolojiden dilimize *Yadsıma* olarak geçmiştir fakat zaman zaman *Verleugnung* kavramıyla karıştırılabilmektedir. Bunun önüne geçmek adına *Verneinung* kavramına *Olumsuzlama* demeyi uygun görüyoruz.

varlığını muhafaza ettiğini ve henüz ortadan kalkmadığını söyler (Freud, 2002b). Alenka Zupancic, Hegelci bir terminolojiyle bu ortadan kalkmayı izah etmeye çalışır ve Freud'un ifade ettiği bu ortadan kalkma durumunun *Aufhebung* olduğunu söyler. “[*Aufhebung*]... farklı ve hatta karşıt anlamları birleştirir: olumsuzlamak/iptal etmek/yok etmek/muhafaza etmek ve (üst bir düzeye) ‘kaldırmak’ ya da yükseltmek...” sözleriyle *Aufhebung*’un anlam bakımından birleştirici bir yapısının olduğunu vurgulamıştır. Zupancic, tüm bu sebeplerden *Aufhebung*’un “uğursuzca çevrilemez bir şey” olduğunu söylese de *Aufhebung* kavramının Türkçeye “olumsuzlamanın olumsuzlaması” olarak çevrilebileceği düşünülmektedir (Zupancic, 2020). Lakin mevcut çalışmada Zupancic’in bu uyarısını göz önünde bulundurarak tıpkı *Jouissance* kavramında olduğu gibi bu kavramı da bir çeviriye maruz bırakmadan olduğu gibi kullanacağız.

Freud’a tekrardan dönecek olursak olumsuzlama vesilesiyle oluşan: “Benim annem değil.” yargısı Freud’un tabiriyle belki de ilk kez analizana bastırmanın işlevsel köküne dair bir içgörü sağlar. Freud’a göre yargılama eylemi, düşünceyi ya da fanteziyi egonun haz ilkesine uygun bir şekilde gerçekleştirip içselleştirdiği ya da uzaklaştırdığı bir süreçtir. Freud burada olumlamanın (Benim annem olduğunu düşünüyorsunuz) yaşam dürtüsüne ait bir işlev olduğunu; olumsuzlamanın (Benim annem değil) ise ölüm dürtüsüne ait bir işlev olduğunu söyler. Psikozyar için ise aynı paragrafta bu sürecin tümünden bir “genel olumsuzlama” olduğunu söyleyecektir. Bu “genel olumsuzlama” anımsanacağı üzere Kurt Adam vakasındaki hesaptan düşme durumudur (Freud, 2002b). Freud’a göre “Olumsuzlama” metninin psikanalist açısından pratik kazancı ise bilinçdışına dair bir bulgunun kanıtlanıyor olmasıdır:

“Olumsuzlamaya ilişkin bu görüş psikanalizde bilinçdışında hiçbir zaman bir ‘hayır’ bulamayışımıza ve bilinçdışının Ego tarafından tanınmasının olumsuz bir formülle ifade edilmesine gayet iyi uyar. Hasta [analizan] buna ‘Bunu düşünmedim’ ya da ‘Bunu (hiç) düşünmedim’ sözcükleriyle tepki verdiğinde bilinçdışını açığa çıkarma çabamızda başarılı olduğumuzun daha güçlü bir kanıtı yoktur” (Freud, 2002b, s. 422).

Zupancic (2020), olumsuzlamanın anlaşılması için Freud’un *Olumsuzlama* metnini okumanın iyi bir yol olabileceğini söyler. Olumsuzlama, iki simetrik düşünceye (Annem/Annem değil) yol açtığı gibi her iki durum da gerçektir [reel], birinin (Örn. “Annem değil”) hatalı olması onu daha az gerçek yapmaz. Zupancic bununla birlikte, bilinçdışının bu iki gerçeklikten biri olmadığına dikkat çekerek,

bilinçdışının aslında bu iki gerçekliği birbirine bağlayan ve onları birbirine tezat hale getiren bir güç olabileceğini söyler:

“Bilinçdışının öznesi gizliden gizliye annesini düşünen değil, olumsuzlama düzeneğinin öznesidir yahut Hegel’in daha *Fenomenoloji*’nin başında ortaya koyduğu basit konfigürasyonu ele alacak olursak: Bir şey söylemek istiyorum, fakat aslında başka bir şey söylüyorum. Bilinçdışı ne söylemek istediğim ile gerçekten söylediğim şey arasındaki fark değildir; ikisi arasında gerçekleşen ve son derece asli bir şeyi kaybetme riskine girmeksizin iki taraftan birine indirgenemeyecek çalışma/süreçtir bilinçdışı” (Zupancic, 2020, 109-110).

Zupancic, asli olarak psikanalizin ikili bir sistem olarak ilerlediğini söyleyecektir. Bunu şu şekilde izah eder: açık olduğu gibi aynı zamanda örtüktür. Bu sebeple psikanaliz, *olumsuzlama* gibi bir kavramı ciddiye alır ancak onun ürettiği anlamdan ziyade ortaya çıkan yarılmayı takip eder. Zupancic, psikanalizin “haklı ya da haksız” gibi ayrımlarla ilgilenmediğini, Hegel’in de iddia ettiği gibi hakikatin işgal ettiği pozisyonla ilgilendiğini ve bu yorumun bastırma sürecinde de önemli olduğunu söyleyecektir. Ona göre bastırma nasıl ki bir yeri işgal edip bir şeylerin yolunu değiştiriyor ya da tıkiyorsa onu etkisiz kılmak ya da devre dışı bırakmak da pek bir işe yaramayacaktır. Bunun sebebi analizanın bu bastırmanın kökenine dair bir adlandırma yapamıyor oluşudur. Bundan hareketle Zupancic, yapılması gerekenin bilfiil sürdürülen bastırmanın içindeki noktayı tespit edip daire içine almak olduğunu ifade eder. Böylelikle hakikate dair bir şeyler bulabileceğimizi ya da ulaşabileceğimizi iddia eder (Zupancic, 2020).

Zupancic, Freud’un izah ettiği olumsuzlamanın karşısında Hegelci bir terminolojiden *Aufhebung* kavramı için neler söylenebileceğini ve bunları nasıl bir arada okunabileceğini tartışır. Metnin kıymeti ve yapacağımız tartışmanın önemi için bu paragrafı doğrudan aktarıyorum:

“*Aufhebung* tarafından muhafaza edilen ne olursa olsun, bu saklama işi bir şeyi alıp bir yere kapamamıza benzemez, yani bir kutuya kapatıp onu bir sonraki diyalektik aşamaya aktarmayız; diyalektik hareketin motoru olarak etkinleştirilmek suretiyle muhafaza edilir. *Aufhebung* iki gerçekliği ayıran noktayı (*Verneinung* ya da yanlış anımsama gibi noktaları) etkinleştirir, bu noktayı işleyişe sokar. Bir şeyi ve onun ötekisini aynı (yeni) Varlık’ta ilişkilendirir. Onları her ikisini de içeren daha büyük bir bütün içinde kapsayarak değil, tam da çelişkilerinin yol açtığı bakış açısından hareketle onları ‘birleştiren’ niteliksel bir değişim/kaymayla. Bunu yaparak onların belirlenme tarzlarının ta kendisini değiştirir” (Zupancic, 2020, s. 111-112).

4. TARTIŞMA

Sigmund Freud'un *Beş Yaşında Bir Oğlanın Fobi Analizi: Küçük Hans ve Bir Çocukluk Nevrozu Hikayesi: Kurt Adam Vakası* ismiyle yayınlanan olgu öyküleri konusu ve içeriği bakımından bu çalışmanın ana hatlarını oluşturmaktadır. Baba-nın-Adı kavramı Freudyen bir terminolojide doğrudan bulunmasa da benzer ifadelerle tekrar tekrar tartışılmıştır. Freud, Küçük Hans ve Kurt Adam için babasal işlevin zayıf oluşuna işaret etmektedir. Quinet (2020) de Freud'un Kurt Adam için *babasal işlev* gördüğünü söyleyecektir. Quinet iddiasını şu şekilde destekler: Freud ve psikanaliz pratiği Kurt Adam için bir sinthome işlevi görür bu sebeple Freud, Kurt Adam için baba-nın-adlarından birisidir. Freud, Sergei Konstantinovitch Pankejeff'e yani Kurt Adam'a isim/ad dahi vermiştir. Psikanaliz cemiyeti için yaşayan bir efsaneymişçesine psikanalistlerle görüşmesi hatta Freud'tan sonra da başka analistlerle analizine devam etmesi Kurt Adam'ın da bu adlandırmayı psikanaliz cemiyetiyle girdiği ilişkiler üzerinden tanımladığına işaret eder. Kurt Adam için belki de hayatına etki edebilecek en büyük değişim başlangıçta analiz sürecini Freud ile geçirmesidir hatta bu çalışma neticesinde telefonları Sergei Konstantinovitch Pankejeff ismi yerine *Kurt Adam* olarak açmaya ve resmettiği eserleri *Kurt Adam* mahlasıyla imzalamaya başlamıştır. Peki neden biyolojik babası değil de Freud vesilesiyle babasal işlev anlam kazanmıştır?

Bu konuyu iki uçta tartışabiliriz: İlki yasanın/babanın ne anlama gelebileceği ikincisiyse ilksel sahne aracılığıyla baba-nın-adının hesaptan düşürülmesidir. Bugün “Yasa nedir?” şeklinde bir soru sorulduğunda bu sorunun aynı zamanda “Baba nedir?” sorusunu da kapsadığını unutmamak gerekir. Burada bahsi geçen baba biyolojik bir babadan ziyade sembolik olarak yasaklayan ya da yasayı tanımlayan bir otoritenin temsilidir. Burada vurgulanan otorite yalnızca “erkek” olmak durumunda değildir; bu otorite bir kadın ya da bir kurum da olabilir. Bu duruma sperm bankalarından temin edilen donörle çocuk sahibi olan anneler ya da yetiştirme yurtları birer örnek olarak verilebilir. Bunun yanı sıra baba kavramı cinsiyet bakımından yalnızca erkek olmakla mı sınırlıdır? Erkeğin dölleme işlevi göz önünde bulundurulduğunda imgesel bir anlamda aksine bir görüş ileri sürmek mümkün değildir. Bu sebeple Lacan (2014),

baba-nın-adı kavramının bir gösteren olarak cinsiyet ve biyoloji gibi kategorilerden ayrı olduğunu ima etmektedir. Bir kadının da baba olabileceği iddia edilirse başka bir tartışma konusu olarak eşcinsel evliliklerde baba ve anne konumları başka kavramlarla tartışılıp, genişletilebilir. Bu çalışmanın kapsamına dahil olmaması sebebiyle bu konu eleştiriye açık olarak bırakılmıştır.

Platon'un (2007) *Yasalar* eserinde daha evvel bahsettiğimiz soru tekrardan gündeme gelir: Şehrin yasa koyucusu bir tanrı mı yoksa bir insan mıdır? Platon'un sorduğu bu soru vesilesiyle Freud'un *Kurt Adam* vakasını tekrardan ele alabiliriz. Freud, Kurt Adam'ın tanrı ile olan ilişkisine de değinmiştir ancak Freud, tanrı ile girilen ilişkinin annenin aracılığıyla kurulan bir diyalog olduğu ayrımının altını çizer (Freud, 1996). Annenin aracılığıyla ve aynı zamanda teşvikiyle kurulan bu diyalog psikişik anlamda metafizik bir tartışmayı gündeme getirir: Bu yasa aynı zamanda doğal değil midir? Doğallaşmamış mıdır? Freud'un *Totem ve Tabu* adlı eserini referans alırsak ilksel kabilelerin içkin hale getirdikleri yasak, dışsal bir etkiyle gelmemiştir. Bir şef/baba, kabiledaki kadınları yasaklamış daha sonra bu yasak içkin bir hale evrilmiştir. Bu, bir tür aşamadır. Baba-nın-adı başta olumsuzlanıyor olsa da daha sonra bu durum yadsınmaz ve hep varmış gibi işlev görür. Olumsuzlamanın da alameti farikası ilkin olumlamaya tabii oluyor olmasıdır. Felsefe ve psikanalizde tartışmaya açık olan bu durum, belki de Freud'un meşhur örneğiyle kolayca izah edilebilir: "Benim annem olduğunu düşünüyorsunuz ama annem değil." (Quinet, 2020). Olumsuzlamanın hesaptan düşmeden farkı ise hesaptan düşmede tümüyle hatta en başından bir olumsuzlamanın vuku bulmasıdır. Zupancic (2020), "Hayır, hayır, hayır..." olarak bunu tanımlar. Bu "hayır" belki de imgeleştirilse *Totem ve Tabu*'daki şefin/babanın yasağı getirdiği an öldürülüp yasağı iptal edilseydi anlam kazanabilir ancak öyle olmamıştır. Bir şekilde tarihsel bir kökeni olmasa da günümüze dek süre gelen bu yasak, olumsuzlamayla gerçekleşmiştir. Kurt Adam içinse bu durum böyle gerçekleşmeyip kastrasyon tümüyle hesaptan düşürülmüştür. Yine de Freud'un babasal işlev gibi bir işlev görmesiyle semptomu gerçekliğe kaydolmuş ve dağılmamıştır. Ömrünün sonuna dek hezeyanlarıyla bir şekilde semptom üreterek baş etmiş hatta yazar ve ressam olmuştur.

Freud'un Küçük Hans olgu vakasındaysa durum Kurt Adam'ınkinden farklıdır. Freud'un babasal bir işlev görüşü Lacan'ın 6. Seminer'de bahsettiği bir illüzyonla gerçekleşmektedir. Küçük Hans için Freud veya psikanalizle özdeşleşmesi her daim

bir illüzyonmuşçasına işlev görmüştür (Lacan, 2020b). Lacan’a göre Freud’un haricinde psikanaliz vurgusu Küçük Hans’ın babasının arzusundan kaynaklanmaktadır. Praz (2008), Küçük Hans olgu öyküsünde babanın oynadığı rolü değerli ve sıra dışı bulur çünkü Praz’a göre babanın bir şekilde otorite olarak başvurduğu mercek her daim Freud olmuştur. Bunu iddia etmesinin sebebi Max Graf’ın kendi evliliğine dair Freud’a birkaç kez başvurması ve her seferinde Freud tarafından ilişkiye devam etmesi yönünden teşvik edilmesidir. Praz’a göre bir başka sıra dışı olay ise Küçük Hans’ın annesinin de Freud’un analizanı olmasıdır. Ortaya şu şekilde bir tablo çıkmaktadır: Bir zamanlar Freud’un analizanı olan bir anne, Freud’un sıkı takipçisi ve öğrencisi olan bir baba ve Freud’u tanrıvari bir biçimde görüp ona dair derin bir merak duyan araştırmacı bir çocuk. Freud bir şekilde aileyle iç içedir ve bunun yanı sıra ailenin Freud ile kuvvetli bağları vardır. Öyle ki Freud, Küçük Hans’ın fobisinden evvel sık sık akşam yemeğine gelmekte ve bunun yanında babayla birlikte o dönemler farklı branşlardan hekim ve sanatçıların da katıldığı Çarşamba Toplantıları’nda bulunmaktadır. Freud’un Küçük Hans’a hediye ettiği *at şeklindeki bir tahterevalli* ilginç bir durumdur. Bu durumun ilginç yanı belki de Küçük Hans’ın fobisine dair oluşudur. Küçük Hans başlangıçta kaygısına bir nesne olarak at (Alm. gii-ra-fe) gösterenini seçmez, doğrudan soy ismiyle (Graf) sesteş olan zürafa gösterenini seçer. Fobisinin nesne seçimi göz önünde bulundurulduğunda Küçük Hans’ın biyolojik babasının kastrasyon tehdidinden kaçmak yerine baba-nın-adlarından biridir diyebileceğimiz Freud’un hediyesi olması manidardır. Kaygının fonksiyonları göz önüne alındığı zaman bunların özneyi yalnızca rahatsız eden bedensel ve zihinsel reaksiyondan ibaret olmadığını düşünürsek eğer Küçük Hans için fobisinin nesne seçimi kastrasyonla dolaylı yoldan da olsa ilişkilidir diyebiliriz. Lacan’ın (2004a) Küçük Hans için yaptığı, “kastre olamadığı için kaygılanmaktadır” yorumu bu sebeple kıymet kazanmaktadır.

Çalışmamızın *Yasa* bölümünde Kafka’nın *Yasanın Önünde* isimli öyküsünü aktarmış ve bu öyküyü *yasanın açmaz durumu* üzerinden izah etmiştik. Küçük Hans vakası ve bu öykü bir yönüyle benzerlik göstermektedir. Kafka’nın *Yasanın Önünde* adlı öyküsünde bir köylü ve birden fazla kapı muhafızı vardır. Kapı muhafızları fazla olsa da Kafka bunu birinci kapı muhafızı ile sınırlamaktadır. Küçük Hans’ın içeriği polis olan fantezisinde babası yasaklayan olmadığı gibi bir tür suç ortağıdır. Bu sebeple Küçük Hans için öyküyü uyarlayıp tekrardan ele alırsak bir köylü değil iki köylü

olduğunu söyleyebiliriz: Baba ve oğul. Peki o halde kapı muhafızı kimdir? Kapı muhafızı Freud olabilir. Bunun sebebi ise Freud'un fobinin (ya da babanın tabir ettiği adıyla "aptallığın") çözümü olduğu gibi mimarı da olabileceği düşüncesidir. Ödipal süreç evrensel bir süreçtir; her özne için geçerli bir kaidedir. Küçük Hans olgu öyküsünden vakıf olduğumuz durum ise Freud'un en başından beri bir şekilde Küçük Hans'ın hayatıyla temas içinde olmasıdır. Yine de bu durum Küçük Hans'ın fobisinin kaynağı için yeterli bir sebep değildir ancak babanın psikanalize dair arzusu bunu körüklüyor, adeta ortaya çıkması için teşvik ediyor gibidir. Freud'un arzusu da burada es geçilmemelidir. Wakefield (2009), Freud'un bir kanıt ya da varsayımına bir destek bulma arzusu içinde olduğunu söylemiştir. Tüm bunlar hesaba katıldığında Küçük Hans tıpkı öyküdeki gibi kapının önüne gelmiştir ancak bu kapı kastrasyonun kendisidir. Kafka'nın öyküsünde içine girilmeden kapanan kapı bu sefer Küçük Hans girişiyle ardından kapanmıştır. Belki de bu öyküyü tekrardan yazabiliyor olsak adını *Kastrasyonun Önünde* koyabilirdik. Küçük Hans'ın kaygılarını anımsarsak bu kaygıların yalnızca fobisine dair olmadığını hemen fark edebiliriz. Fobisinin evvelinde de Küçük Hans'ın kaygıları mevcuttur. Belki de burada kaygının nesnesini sormamız gerekmektedir. Küçük Hans için dünya-içinde-varolma başlı başına kaotikken annesinin şefkatli davranışları ve babasının otorite olarak zayıf oluşu Lacan'ın (2004a) "sahne" olarak adlandırdığı zemin için hazır değil midir? Küçük Hans tıpkı köylü gibi *yasaya* sorular sorar ancak seslendiği kişi doğrudan yasa olan Freud değildir; ikinci köylü yani babadır. Küçük Hans'ın soruları belki şu şekilde örneklendirilebilir: "Annemle birlikte olabilmem için daha büyük bir penise mi ihtiyacım var?", "Annemle birlikte olabilmem için babamın ölmesi mi gerekiyor?" veya "Annemle birlikte olabilmem için babam gibi mi olmam gerekiyor?" Yasa bu soruları tıpkı Kafka'nın öyküsünde olduğu gibi yanıtsız bırakır. Küçük Hans sonunda doğru soruyu yeni bir fantezi kurarak gündeme getirir: "Annemle birlikte olamam. Belki onun gibi kadınlarla birlikte olabilirim." Kafka'nın öyküsünde olduğu gibi Freud bu fobi analizinin sonunu yazar ve kapıyı kapatır. Küçük Hans'ın arzusu değişmiştir ancak bu değişim yeni bir şey olmamıştır. Mevcut olan arzusu *aufhebung* konumuna yükselmiştir. Nevrotik bir özne olan Küçük Hans, annesinden gelen şehvetvari duyguları ilkin olumlayıp daha sonra olumsuzlayarak ve en sonunda ise fantezisini kapsayarak (Tesisatçının yeni bir popo ve pipi vermesi) aşmaktadır. Bu sebeple belki de *aufhebung* kavramını "kapsayarak aşma" şeklinde çevirmek daha makul ve tutarlı olacaktır. Yine de bu analogiyi destekleyecek veriler Freud'un aktardıklarıyla sınırlıdır. Bunun yanı sıra

Kafka'nın kaleme aldığı öykü yasanın asla ulaşamaz olduğu yönünde bir algıyı da düşündürmektedir. Kafka'nın yasayı, kapı metaforu ile betimliyor oluşuna atıf yaparak kastrasyonu kapı metaforuyla tekrardan ele alışımız diğer bir yandan mantıksal bir hatayı da beraberinde getirmektedir. Kafka'nın öyküsünde yer alan karakter kapıdan içeri girememiş ve ölmüştür. Küçük Hans için kastrasyon Freud'un tabiriyle gerçekleşmiştir ve fobisi ortadan kalkmıştır. Buradan yola çıkarak Küçük Hans'ın kastrasyon kapısından içeri girdiğini söyleyebiliriz. Yine de aktardığımız öyküde başka bir detay bize göz kırpar ve kastrasyonun bir süreç olduğunu hatırlatır. Öyküdeki kapı muhafızları birden fazladır. Böylelikle, kastrasyonun ilerleyen yaşlarda tekrar gündeme gelmesi olası mıdır gibi bir soru sorulabilir ve araştırılabilir.

Küçük Hans'ın ve Kurt Adam'ın kaygıları göz önüne alındığında psişik bir yapı fark etmeksizin çocukluk kaygılarının yoğun ve endişeli geçtiği Freud tarafından sık sık vurgulanır (Freud, 1996; Freud, 2020b). Küçük Hans'ın kastre olamadığı için kaygılandığını aktarırken Kurt Adam için bu durumun nasıl tezahür ettiği daha karmaşıktır. İlk nevrotik bir birey için kaygının bastırmayla ilişkisini tartışacak olursak Küçük Hans'ın kastrasyonu olumsuzlaması ve kaygısıyla birlikte bunu bastırması Freud'un kaygı teorisiyle örtüşmektedir. Kurt Adam içinse Freud'un bu vaka nezdinde kaygıya dair yaptığı yorumlar kısıtlıdır (1996). Lacan'ın Kurt Adam'ın *kesik parmak* sanrısında, Kurt Adam'ın kaygılı bir şekilde bakışını parmağından kaçırarak bakıcısı Nanya'ya doğru gidişini kastrasyona çağrı şeklinde okuyup ele alması (Quinet, 2020) şu soruyu akla getirir: Kaygı, duygu konusunda yanıltmayan/aldatmayansa (Lacan, 2004a) Kurt Adam'ın sanrısı, onun gerçekliğinde, sanrisından ve daha sonra parmağına baktığı ana kadar geçen süre, kesinlik bildiren bir duygulanım mıdır? Heidegger'in kaygı için de söyledikleri göz önünde bulundurulduğunda kaygının, *Dasein* bağlamında hem kendi içinde hem de bulunduğu dünya ile olan ilişkisi burada anlam kazanmaktadır (Çalışkan Akçetin, 2010). Kurt Adam kaygılanmaktadır çünkü Freud'un kaygı kuramının erken yıllarında da ifade ettiği gibi fiziksel bir gerilime tabii olmaktadır. Parmağın kesik oluşu inancı sembolik anlamda başka bir şey ifade etse de Kurt Adam'ın kaygılanıyor oluşu Küçük Hans'ın kaygılanıyor oluşundan farklılık göstermektedir. Bu farklılık baba-nın-adı kavramı ekseninde tartışıldığında kastrasyon sorunu gündeme gelir.

Baba göstereninin varlığı evrensel bir kaide oluşturmakta mıdır? Belki de böylesine bir soru yukarıda yaptığımız *yasa* benzetmesi ile yanıtlanabilir ancak bu

yanıt “Evet” ya da “Hayır” gibi bir kesinlik içermemektedir. Freud’un *Totem ve Tabu* da öne sürdüğü ensest yasağının başlangıcına dair görüş bir hipotezdir. Bu hipotezi Freud, Darwin’den ödünç alır. Tarihsel bir hakikati mevcut değildir ancak böyle bir tarihsel gerçekliğe ihtiyacın olup olmadığı başka bir çalışmanın gündemidir. Baba göstereninin evrensel bir kaide oluşturup oluşturmadığı muamma olsa da annenin babalık gösterinini işaret ediyor oluşu elzemdir. Bu ne demektir? Çalışmamızda daha önce de öne sürdüğümüz gibi babanın baba olabilmesi için annenin işaret ediyor olması gerekmektedir. Anne derken burada biyolojik bir ilişkiyi kastettiğimiz yanlış ya da eksik bir sonuç olurdu. Kimi teorisyenler için bu konum “bakım veren” kelimesiyle karşılanmaktadır. Çocuk, hayvanlardan farklı olarak dünyaya bakıma muhtaç bir şekilde gelmektedir. Bunun yanı sıra insanın hayvanlardan farkı diğer bir yandan dil ile girdiği ilişkidir. Sesleri anlamlarla doldurup istek veya ihtiyaç konumunda dışarıya yansıtabilmektedir. Böylesine bir yeti beraberinde karmaşık bir süreç de getirir. Dil sürçmeleri belki de bu karmaşık sürece örnek olarak verilebilir. Bu örnek beraberinde başka tartışmaları da getirir ancak bu tartışmalar başka bir çalışmanın konusu ve başlığı olabilir. Yine de bizim ilgilendiğimiz konu çocuğun bu dili ilkin annenin aracılığıyla elde ediyor oluşudur. Türkçe’de sıklıkla “anadil” ifadesi kullanılmaktadır. Bu kelime içeriği ve işlevi bakımından oldukça manidardır. Babadil yoktur çünkü ilkin bakım verenin aracılığıyla ses çıkararak konuşulan dil kazanılmaktadır. Yine de bakım verenin aktardığı dil ile yasanın kurulduğunu ya da muhafaza edildiğini düşünebiliriz. Küçük Hans olgu öyküsünde bu durum çetrefilli olsa da doğru bir izahla açıklığa kavuşturulabilir: Küçük Hans için baba-nın-adı çok evvelinde hali hazırda mevcuttur. Bu mevcudiyet şu şekilde izah edilebilir: Freud’un analizanı olan bir anne ve Freud’a hayran bir baba vardır. Böylelikle Küçük Hans, anne ve babayı bir araya getiren (Evlenmeleri ve ayrılmamaları yönünde Freud nasihat vermektedir) Freud’un gölge olarak düştüğü bir yasanın içine doğmaktadır (Praz, 2008). Dolayısıyla annenin ve babanın Freud ile girdikleri ilişki farklı şekillerde tezahür etse de bu noktada önem arz etmektedir. Peki, Küçük Hans’ın semptomlarının kaynağı Freud’un psikanaliz pratiği midir? Bu soruya net bir yanıt vermek yanlış olacaktır. Bugün dahi hiçbir özne için semptomun kaynağını doğrudan teşhis etmek mümkün değildir. Semptom, açığa çıkan bir olgudur. Bunun yanı sıra *yer değiştirmek* gibi bir mekanizması da mevcuttur. İfade edilen yahut davranış olarak kendisini gösteren semptoma doğrudan bir müdahale ile ortadan kaldırılabilceği inancı yanıltıcı olabilir. Bu yüzden Küçük Hans’ın fobisine dair bir yanıt vermektense onun fobisinin

nesnesine dair bir yanıt vermek bu çalışmanın gayesi açısından daha makul ve tutarlı olacaktır. Küçük Hans'ın fobisinin nesnesinin yani at göstereninin Freud'un etkisine maruz kalmış olabileceği ihtimal dahilindedir. Wakefield (2009) bu etkiyi *süpervizyon işlevi* üzerinden değerlendirir ancak çalışma boyunca ortaya koyduğumuz bulgular ve çalışmalar yalnızca bununla sınırlı olmadığını, bunun *babasal bir işlev* ile de ilgili olabileceğini göstermektedir.

5. SONUÇ

Mevcut çalışmada, nevrotik ve psikotik yapının baba-nın-adı ile olan ilişkisi ele alınırken, hesaptan düşme (*Alm. verwerfung*) ve olumsuzlama (*Alm. verneinung*) kavramları üzerinde durulmuştur. Hesaptan düşme kavramının olumsuzlama kavramından farkı, hesaptan düşme kavramında olumsuzlamanın daha kökensel ve devamlı oluşudur. Her iki kavram da Freudyen terminolojide mevcut olmakla birlikte Lacanyen terminolojide genişletilip işlevsellik açısından baba-nın-adı kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Hesaptan düşme kavramında baba-nın-adı tümüyle reddedilirken olumsuzlama kavramında ise baba-nın-adı ilkin bir olumlamaya (*Alm. bejahung*) tabii tutulur ve daha sonra olumsuzlanır (Quinet, 2020).

Hesaptan düşme kavramı akla getirildiğinde şöyle bir soru sorulabilir, “Kurt Adam için baba-nın-adı hesaptan düşürülmüş ise kastrasyon hiç gerçekleşmemiş midir?” Bu soruya psikotik bir yapı nezdinde yanıtlar getirilmiştir. Miller, kastrasyona bir çağrı olduğunu ancak bu çağrı sembolik düzlemde hiçbir zaman gerçekleşmediği için kastrasyonun gerçek düzlemde sürekli gündeme geldiğini söylemiştir (Aktaran: Fink, 2020). Böylelikle Kurt Adam’ın kesik parmak sanrısındaki karşılaşması bir nevi kastrasyona çağrı olarak düşünülebilir. Kurt Adam bu sebeple parmağa bakmamaktadır. Buradaki bak(may)ışın hesaptan düşmeyi temsil ettiği düşünülebilir. Bunun yanı sıra ilerleyen yıllarda Kurt Adam’ın sürekli burun deliklerini küçük bir cep aynasıyla kontrol ettiği bilinmektedir. Peki, buradaki kontrol (bakış) kastrasyonun gerçek düzlemde tekrar tekrar ortaya çıkışı olabilir mi? (Quinet, 2020).

Hesaptan düşme ve olumsuzlama kavramlarının bilinçdışı oluşumu açısından önemini izah edebilmek ve aktarabilmek adına Freud’un iki farklı vaka sunumu ele alınmıştır. Bu vakaların birbirinden farkı ise nevroz ve psikoz yapıları üzerinden ele alınıp tartışılıyor olmasıdır. Nevrotik yapıya örnek olarak Freud’un *Küçük Hans* vakası tercih edilmiş; psikotik yapıya örnek olarak ise Freud’un *Kurt Adam* vakası tercih edilmiştir. Freud (1996), Kurt Adam’ın tanısının *obsesyonel nevroz* olduğunu söylese de gerek Freud sonrası psikanalistler gerekse Lacan bu vakanın *geç başlangıçlı bir psikoz* olduğunu iddia etmişlerdir (Minçe, 2021). Bu vaka ele alınırken Freud’un

vakayı yayınlarken kullandığı “Bir Çocukluk Dönemi Nevrozu Öyküsü” başlığı akla getirilmeli ve vaka bu doğrultuda değerlendirilmelidir. Freud’un Kurt Adam ile seans yaptığı yıllar Kurt Adam’ın gençlik yıllarına dayanmakla birlikte Kurt Adam çocukluğuna dair anılarını seansa taşımıştır. Bunun yanı sıra semptomları o dönemde somatik belirtiler ve depresyonla sınırlıdır. Ayrıca organik rahatsızlıklarından dolayı gündelik hayattaki işlevselliği de oldukça yetersiz bir hale gelmiştir (Freud, 1996). Freud’un değerlendirmesi bu sebeple Kurt Adam’ın çocukluk ve gençlik yıllarının bir kısmını kapsamaktadır. Freud’u obsesyonel nevroz tanısı konusunda ısrarcı kılan ise Kurt Adam’ın entelektüel bir birikime sahip olmasının yanı sıra analistin yorumlarını duyma ve bilinçdışı materyalleri kolaylıkla bilince taşıma açısından nevrotik bir yapıyı andırıyor oluşudur. Lacan yine de Freud’un bu tanıdaki ısrarını anlayamadığını çünkü Kurt Adam’ın aktardığı *kesik parmak sanrısı*nda psikotik yapının izlerinin görülebileceğini söyler. Lacan’a göre Kurt Adam *kesik parmak sanrısı*nda *eksik* ile karşılaşmış ancak yine de parmağına bakmak yerine onun koptuğuna dair bir sanrı üretmiştir. Bunun yanı sıra Kurt Adam kastrasyon sürecinden kendini bertaraf edip baba-nın-adları olarak adlandırabileceğimiz baba arayışına her daim devam etmiştir. Quinet’ye göre Kurt Adam’ın potansiyel babalarından birisi de Freud’un kendisidir (Quinet, 2020).

Hesaptan düşmenin aksine olumsuzlama açısından durumlar farklı seyretmektedir. Olumsuzlamanın son aşamasında kastrasyon süreci gerçekleşecektir ancak bu sürecin evvelinde veya süreç içerisinde kaygı hissedilmektedir. Freud, Küçük Hans’ın kastrasyondan evvel ve kastrasyon sürecinde kaygılı hissettiğini aktarır (Freud, 2022b). Küçük Hans’ın bu kaygılı durumu fobisiyle birlikte şekil almış ve gösterenler aracılığıyla fobinin nesnesi değişmiştir. Küçük Hans vakasını tercih etme sebebimiz, fobisinin nesne seçimidir. Fobisinin ilk nesnesi soyadıyla sesteş olan zürafa hayvanıdır ancak daha sonra bu korku atlara yönelik olmuştur. Bu yer değiştirmenin hiç de rastlantısal olamayacağını hatta fobinin evvelinde, Freud’un hediye ettiği at şeklinde tahterevallinin etkili olabileceğini başka görüşler üzerinden mevcut çalışmamıza aktardık. Küçük Hans’ın nesne seçimi mevcut çalışma boyunca tartışılıp ele alınmış, son aşamada ise kastrasyon ile ilişkisi vurgulanmıştır. Lacan, Küçük Hans’ın kastrasyondan kaygılanmadığını, aksine kastre olamadığı için kaygılandığını ifade etmiştir (Aktaran: Hekimoğlu ve Bilik, 2020). Küçük Hans olgusu nezdinde ilksel olumlama, annenin kastrasyon tehdidiyle birlikte penis kaybının gerçekleşeceği

düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Sonrasında Küçük Hans tarafından bu durum olumsuzlanarak, bu tehdit hiç yokmuşçasına penisin kaybı inkâr edilmiştir (Freud, 2022b).

Küçük Hans'ın annesinin kastrasyon tehdidi düşünüldüğünde, burada anne ile ilgili baba-nın-adlarından biri olabilir mi sorusu gündeme getirilebilir. Praz (2008), bunun aksine görüşler öne sürmüştür. Praz'a göre anne, Doktor A. üzerinden bu tehdidi gerçekleştirse de o dönemde Freud da aile üzerinde önemli bir rol teşkil etmektedir. Freud her şeyden evvel aileyi bağlayıcı bir unsur olması sebebiyle saygı gören bir konumdadır. Anne ve babanın ilişkisini onaylayan ve Max Graf'ın yani babanın aktardığı kadarıyla mutsuz bir evliliğin bitmesine engel olan Freud'un kendisidir. Bu sebeple kastrasyon tehdidindeki doktorun Freud da olabileceği akla getirilebilir. Bunun yanı Freud'un Küçük Hans'a hediye ettiği at şeklindeki tahterevalli daha sonra fobinin nesnesi olması açısından önemlidir. Bu sebeple Praz'a göre, annenin kastrasyon tehdidini doktor üzerinden yapıyor oluşu kendisinden ziyade doktorun otoritesini vurgulamaktadır. Küçük Hans babası tarafından kastrasyon tehdidi ile neden geç karşılaşmıştır gibi bir soru gündeme geldiğinde ise Wakefield (2009), babanın rekabete girilecek bir yasa koyucudan ziyade ortak olduğunu söyleyecektir. Bu görüşünü ise Küçük Hans'ın polis fantezileri üzerinden ele alır ve fantezilerde kastrasyon tehdidinin hep bir üçüncü kişi tarafından geldiğine dikkat çeker. Wakefield'e göre kastrasyon tehdidi üçüncü bir konum olarak süpervizör konumundaki Freud'un kendisidir. Praz ve Wakefield'in görüşleri göz önüne alındığında Freud'un Küçük Hans için baba-nın-adı işlevi gördüğü düşünülebilir.

Olumsuzlama kavramı akla getirildiğinde olumsuzlamanın ötesinde ne vardır sorusu hem felsefe hem psikanaliz açısından ele alınmış ve tartışılmıştır. Bu noktada Zupancic (2020), Hegelci bir terminolojiden *aufhebung* kavramını ileri sürer. Zupancic'e göre *aufhebung*, olumsuzlamanın olumsuzlanması olarak ele alınabilir. Küçük Hans'ın son fantezisinde tesisatçının yeni bir pipi ve popo veriyor oluşu olumsuzlanan kastrasyonun tekrar olumsuzlanarak yeni bir form alması olarak düşünülebilir mi? Zupancic, *aufhebung* için "... başlanan noktaya geri dönmek değildir" vurgusunu yapar. Soysal (2012), olumsuzlamanın olumsuzlamasına bankaya yatırılan parayı geri almak diyerek metaforik bir anlam katar. Var olan durum artık başka bir şeydir; olumsuzlanan kastrasyon tehdidi tekrar olumsuzlanarak yeni bir şeye evrilmiştir. Bir nevi Küçük Hans'ın kastrasyona dair fantezileri kapsanarak aşılmıştır.

Küçük Hans da Kurt Adam gibi kastrasyon tehdidiyle erken bir dönemde karşılaşmıştır. Kurt Adam'ın bakıcısı Nanya eğer penisıyla oynarsa yara olabileceğini söyler; Küçük Hans vakasında ise annesi eğer penisıyla oynamaya devam ederse Doktor A.'yı çağırıp onu kestireceğini söyler. Burada tartışmaya konu olabilecek bir soru sorulabilir. Kastrasyon tehdidi karşısında Kurt Adam bir tepki verip bir tür geri çekilme yaşıyorken Küçük Hans neden mevcut zaman diliminde tepkisiz kalmıştır? Çalışmamız boyunca edindiğimiz bilgilerden yola çıkarak bunun bir tür *farkındalık* olabileceği sonucuna varılabilir. Kurt Adam ilksel bir sahneyle anne ve babasını cinsel ilişkide görmüş ancak adlandıramamıştır. Yine de bir şekilde penisin imgesine ve sembolik işlevine dair karmaşık da olsa bilgisi vardır. Küçük Hans için bu durum tümüyle *bilgisizliktir*. Annesinin çiş-yapmanın varlığına dair verdiği belirsiz yanıt Küçük Hans'ın anlamlandırma fonksiyonunu askıda bırakmıştır. Küçük Hans kesilecek olan *şeyin* farkında dahi değildir. Yalnızca bir şey kesilecektir. Yine de ileriye dönük bu tehdit anlam kazanır ve Küçük Hans'ın Ödipal sürecine katkıda bulunur.

Bir diğer bulgumuz ise her iki vaka için de geçerli olan kastrasyon tehdidinin failleridir. Her iki vaka için de şunu söyleyebiliriz ki kastrasyon tehdidi bakım verenden gelmiştir. Kurt Adam için bu kişi bakıcısı Nanya'dır; Küçük Hans içinse annesidir.

Her iki vakada da görülen bir başka ortak özellik ise *kadınlarla* özdeşleşmeleridir. Kurt Adam annesiyle bedensel olarak özdeşir ve annesinin rahatsızlıklarını kendi bedeninde yaşar. Buna örnek olarak kronik kabızlık problemi verilebilir. Ancak bu özdeşleşmenin bir sonuç olarak eşcinsellik doğuracağına dair bir genel-geçer düşünce akla getirilmemelidir. Freud (1996), bu durumu ilksel sahne üzerinden yorumlar: Kurt Adam gördüğü sahne üzerinden insanları erkek-kadın olarak kategorize etmez; aktif ve pasif olarak bu ayrımı yapar. Bunun sebebi belki de Kurt Adam'ın ebeveynleri sevişirken şahit olduğu cinsel ilişki pozisyonudur. Kurt Adam için baba uzun bir süre kendini aşk nesnesi olarak muhafaza etmiştir. İlerleyen yıllarda Kurt Adam için baba-nın-adı çeşitlilik göstermiş, çevresinde gördüğü zayıf babalarla özdeşleşmiştir. Bunun sebebi belki de Freud her ne kadar *obsesyonel nevroz* olarak tanımlasa da Kurt Adam'ın *psikotik* bir yapıda olmasıdır (Quinet, 2020). Kendine has psişik yapısı sebebiyle nesne seçimi birbiriyle tezatlık göstermektedir. Yine de yukarıda belirttiğimiz gibi Kurt Adam için sinthome olarak Freud'un varlığı babasal metafor olarak anlam kazanmış ve psişik yapısının dağılmasına engel olmuştur. Küçük

Hans içinse durum daha yaygın ve tipik bir yapı göstermektedir. Küçük Hans ilkin annesiyle “eksiklik” üzerinden özdeşir. Annesinin fallusu olmak gibi bir gaye içindedir ancak bu durum çabucak dağılmış yine de babasıyla özdeşleşip onunla rekabet alanına girememiştir. Burada Küçük Hans’ın “polis” fantezilerini düşünebiliriz.

Küçük Hans’ın fobinin evvelinden ve fobinin çözüm sürecine dek kastre olamamasının getirdiği sonuçları göz önünde bulundurduğumuzda fobinin belki de psişe için koruyucu bir işlev gördüğü söylenebilir. Bu noktada, Küçük Hans’ın enestiyöz arzudan kaçamadığı için gibi atlara karşı bir fobi geliştirdiği düşünülebilir. Lacan (2004a), fobinin nevroz ve sapkın arasında dönen bir levha olduğunu söyler. Küçük Hans, Lacan’a göre kastre olamadığı için enestiyöz arzudan fobi aracılığıyla korunmuştur.

Bu çalışmanın *Yasa* ve *Baba* bölümlerinde her iki kavramın aynı anlamı taşıyıp taşımadığına dair tezler öne sürülmüş ancak doğrudan bir sonuca varılamamıştır. Bu sebeple dolaylı yoldan yasanın yasak koyucuyla bağlantısı üzerinden babasal işlevin önemine vurgu yapılmıştır. Bundan hareketle yasanın bir yüzü olarak baba konumu düşünülmüştür. Daha sonra babanın cinsiyetle ilişkisi tartışılıp babanın cinsiyetten arındırılmış bir kavram olabileceği bilgisi aktarılmıştır. Böylelikle, baba kavramıyla kastedilenin biyolojik bir babadan ziyade sembolik bir yasa koyucu olduğu sonucuna varılmıştır. Lacan’ın *Baba-nın-Adları* eseri göz önüne alındığında, Lacan’ın İbrahim, İsmail ve Tanrı denkleminde Tanrının baba-nın-adı olarak işlev gördüğüne dair yorumu Küçük Hans vakası nezdinde gündeme getirilmiş ve Freud’un vakadaki konumu tartışılmıştır. Kafka’nın *Yasanın Önünde* adlı öyküsü üzerinden ilişki kurulmuş ve Küçük Hans, baba ve Freud’un ödipal üçgende konumlarına benzetme yapılmıştır. Freud’un Küçük Hans için evvelinde ve sonrasında baba potansiyeli taşıyacak bir konumu olabilir şeklinde bir sonuca varılmıştır.

Kastrasyon kavramı kaygı, hesaptan düşme, olumsuzlama ve özdeşleşme kavramları etrafında tartışılmış ve baba-nın-adı kavramının bu ekseninde oynadığı rol ele alınmaya çalışılmıştır. Lacanyen bir terminolojide yer edinen baba-nın-adı kavramının, Freudyen bir terminolojide de dolaylı yoldan mevcut oluşu vurgulanmıştır. Bundan hareketle baba-nın-adı kavramının işlevi bakımından bilinçdışının oluşumundaki yerine dair birtakım sorular ve yanıtlar ifade edilmiştir. Çalışmamız, farklı kuramcıların görüşleriyle ya da klinik görüşme gibi çalışma yöntemleriyle tekrardan ele alınıp genişletilebilir.

6. ÇALIŞMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLERİ

Çalışmanın bağlamı ve ele alınan kavramlar dikkate alındığında literatürdeki çalışmaların sınırlılığı göze çarpmaktadır. Bu sebeple bağlam açısından doğrudan faydalanabilecek çalışmalara rastlanılmamıştır. Tartışılan kavramlar doğrultusunda mevcut çalışmanın literatüre bir katkısı olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın yöntemi göz önünde bulundurulduğunda teorik bir çalışma olarak anlam kazanabilmektedir; güncel vaka çalışmalarıyla tekrardan ele alınıp geliştirilebilir. Ayrıca çalışmamızın kavramsal olarak sınırlılıkları da mevcuttur. Çalışmanın sınırlı bir zaman içerisinde yapılması gerektiği ve bağlamı dikkate alınarak başka kavramlarla (*sinthome*, şey (Alm. *das ding*), yüceltme (Fr. *sublimation*), cinsiyet (Fr. *sexe*)) genişletilmemiştir. İleriki zamanlarda yürütülecek diğer çalışmaların başka kavramları da araştırma kapsamına dahil etmesi önerilmektedir.

Son olarak çalışmanın kaynakları sınırlılık teşkil etmektedir. Yabancı dillerdeki kaynaklara erişim sınırlı olsa da çalışmamız Fransızca ve İngilizce kaynaklarla zenginleştirilmiştir. Ancak Türkçe kaynakların mevcut zaman diliminde sayıca yetersiz oluşu çalışmayı genişletme açısından bir sınırlılık yaratmıştır.

KAYNAKLAR

- Abrevaya, E.** (2004). Fobik Nesne ve Baba İşlevinin Yokluğu. T. Parman (Ed.) içinde, Psikanaliz Yazıları 8 (s. 29-49) 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Akdağ, A.** (2022). Yasaların Kaynağı Üzerine Bir İnceleme: İlk Çağ Örneği. Yayınlanmış Tez: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kocaeli.
- Aşar, H.** (2014). Heidegger ve Sartre Felsefesinde “Kaygı” ve “Bulanlık” Kavramlarının Analizi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 85-99.
- Atalay, H.** (2018). Freud’da Anksiyete Kavramı. *Başka Psikiyatri ve Düşünce Dergisi*, 1(1), 17-26.
- Ateş, İ. Ş.** (2021). *Bir Not: Freud’da Temsil ve Yargı*. 22.11.2022 tarihinde Felsefe Sanat Psikanaliz: <https://www.felsefesanatpsikanaliz.com/bir-not-freudda-temsil-ve-yargi-sahin-ates/> adresinden erişildi.
- Barlas, M.** (2020). Çağdaş Sanatın Hayalet Mekanları: Tekinsizlik ve Ev İlişkisi Üzerine Sanat Pratikleri. *yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, 24, 13-27.
- Başer, N.** (2012). *Lacan*. 1. Baskı. Say Yayınları.
- Bonaparte, M.** (2022). *Bilinçdışı ve Zaman*. (İ. Ş. Ateş, Çev.) 12.17.2022 tarihinde Felsefe Sanat Psikanaliz: <https://www.felsefesanatpsikanaliz.com/bilincdisi-ve-zaman-1939-marie-bonaparte/> adresinden erişildi.
- Budak, S.** (2009). *Psikoloji Sözlüğü*. 4. Baskı. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Castanet, H.** (2017). *Lacan’ı Anlamak*. (B. Aslan, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Encore Yayınları.
- Cevizci, A.** (1999). *Felsefe Sözlüğü*. 3. Baskı. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cicero.** (2016). *Yasalar Üzerine*. (C. C. Çevik, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çalışkan Akçetin, N.** (2010). Heidegger’in Düşüncesinde “Ölüm”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 1-7.
- Demir Hekimoğlu, E. C.** (2021). Fobi ve Küçük Hans Vakası. T. Gençöz (Ed.) içinde, Freud’dan Lacan’a Vaka İncelemeleri: Cilt 1 (s. 121-159). 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Derrida, J.** (2010). Yasanın Önünde. J. Derrida içinde, Edebiyat Edimleri (M. Erkan, & A. Utku, Çev., s. 195-239) 1. Baskı. İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Direk, Z.** (2000). Yasanın Kaynağı Üzerine. S. Sökmen (Ed.) içinde, Defter 40 (s. 49-76) 1. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.

- Etchegoyen, A.** (2002). Psychoanalytic Ideas About Fathers. In J. Trowell, & A. Etchegoyen, The Importance of Fathers A Psychoanalytic Re-evaluation (pp. 18-41). New York: Brunner- Routledge.
- Fink, B. (2020).** *Lacancı Özne*. (K. Güleç, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Encore.
- Freud, S.** (1996). Bir Çocukluk Dönemi Nevrozu Öyküsü ("Kurt Adam") (1918 [1914]). S. Freud içinde, Olgu Öyküleri II (A. Eğrilmez, Çev., 195-321) 1. Baskı. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Freud, S.** (1999). Musa ve Tektanrıcılık. S. Freud içinde, Dinin Kökenleri (S, Budak, Çev., s. 243-325). 4. Baskı. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Freud, S.** (2002a). Bilinçdışı. S. Freud içinde, Metapsikoloji (E, Kapkın, Çev., s. 155-217). 1. Baskı. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Freud, S.** (2002a). Bilinçdışı. S. Freud içinde, Metapsikoloji (E, Kapkın, Çev., s. 155-217) 1. Baskı. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Freud, S.** (2002b). İnkâr. S. Freud içinde, Metapsikoloji (E, Kapkın, Çev., s. 155-217). 1. Baskı. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Freud, S.** (2011). Ben ve İd. S. Freud içinde, Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd (A. Babaoğlu, Çev., s. 71-117) 3. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, S.** (2012). *Cinsiyet Üzerine*. (A.A. Öneş, Çev.) 16. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.
- Freud, S.** (2014a). "Kaygı Nevrozu" Olarak Tanımlanan Belli Bir Sendromun Nevrasteniden Ayrı Değerlendirilmesinin Gerekçeleri Üzerine. S. Freud içinde, Psikopatoloji Üzerine (S, Budak, Çev., s. 33-65). 4. Baskı. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Freud, S.** (2014b). Ketlemeler, Semptom ve Kaygı. S. Freud içinde, Psikopatoloji Üzerine (S, Budak, Çev., s. 243-325). 4. Baskı. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Freud, S.** (2015). *Yas ve Melankoli*. (A. Emirsoy, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Telos Yayınevi.
- Freud, S.** (2016). Kadın Cinselliği. S. Freud içinde, Cinsellik Üzerine (S, Budak, Çev., s. 389-411). 4. Baskı. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Freud, S.** (2017). *Psikanalize Yeni Giriş Dersleri*. (S. Budak, Çev.) 6. Baskı. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Freud, S.** (2018). *Psikanalize Giriş Dersleri*. (S. Budak, Çev.) 7. Baskı. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Freud, S.** (2020a). *Totem ve Tabu*. (Z. A. Yılmaz, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Freud, S.** (2020b). *Küçük Hans*. (A. Fırat, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Freud, S.** (2023). *Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi*. (S. Emrem, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Can Sanat Yayınları.

- Groth, M.** (2016). A father to love: Eros and identification in boys – an emendation of Freud on the male oedipal drama. *The Scandinavian Psychoanalytic Review*, 39(1), 26-34.
- Heidegger, M.** (2018). *Varlık ve Zaman*. (K. Ökten, Çev.) 1. Basım. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hekimoğlu, E. C., & Bilik, M. Z.** (2020). Freud'dan Lacan'a Kaygı. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 7(3), 336-367.
- Jones, E.** (2004). *Freud: Hayatı ve Eserleri*. (E. Kapkın, & A. T. Kapkın, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Kafka, F.** (2014). Yasanın Önünde. F. Kafka içinde, Ceza Kolonisinde ve Diğer Öyküler (G. Sert, Çev. s, 77-79) 2. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karabulut, D.** (2014). Heidegger Felsefesinde “Kaygı”nın Yeri. Yayınlanmış Tez: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Karaburçak Ünsal, Z.** (2012). Tekinsiz. T. Parman (Ed.) içinde, Psikanaliz Yazıları 24 (s. 37-50) 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kierkegaard, S.** (2018). *Kaygı Kavramı*. (T. Armaner, Çev.) 12. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Köşkdere, A.** (2018). Kaygı Yaratıcı ve Gideren Baba. T. Parman (Ed.) içinde, Psikanaliz Yazıları 37 (s. 13-27) 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kutsal Kitap.** (2020). *Kutsal Kitap*. İstanbul: Yeni Yaşam Derneği.
- Lacan, J.** (2004a). *L'angoisse, 1962-1963*. Éditions du Seuil.
- Lacan, J.** (2004b). *Ecrits*. (B. Fink, Trans.) USA: W.W. Norton & Company Ltd.
- Lacan, J.** (2010). *The Seminar of Jacques Lacan, Book IX: Identification (1961-1962)* [Yayınlanmamış] (C. Gallagher, Trans.) 12.04.2023 tarihinde Jacques Lacan in Ireland: http://www.lacaninireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Seminar-IX-Amended-Iby-MCL-7.NOV_20111.pdf adresinden erişildi.
- Lacan, J.** (2013a). *Psikanaliz Dört Temel Kavramı*. (N. Erdem, Çev.) 1. Basım. İstanbul: Metis Yayınları.
- Lacan, J.** (2013b). *Fallus'un Anlamı*. (S. M. Tura, Çev.) 1 Baskı. İstanbul: Altıkkırkbeş Yayın.
- Lacan, J.** (2014). *Baba-nın-Adları*. (M. Erşen, Çev.) 1. Basım. İstanbul: Monokl.
- Lacan, J.** (2019). *Yine/Hâlâ*. (M. Erşen, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Lacan, J.** (2020a). Ben İşlevinin Kurucusu Olarak Ayna Evresi. J. Lacan içinde, Psikanalizin Temel İlkeleri (M. İzmir, Çev., s. 75-87) 1. Baskı. Ankara: Çolpan Kitap.
- Lacan, J.** (2020b). *The Object Relation*. (A. R. Price, Trans.) Cambridge: Polity Press.
- Lacan, J.** (2022). *Freud'un Teorisinde ve Psikanalizin Tekniğinde Ben*. (S. Kılıç, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Leader, D.** (2022). *Jouissance: Cinsellik, İstirap ve Tatmin*. (İ. Taşçıoğlu, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Encore Yayınları.

- Malengreau, P.** (1986). Angoisse et Acte. En Annexe des Actes de l'ECF 10 (p. 26-28) Publication de L'ecole De La Cause freudienne.
- Masson, J. M.** (1985). *The Complete Letters of Sigmund Freud*. (J. M. Masson, Trans.) London: Harvard University Press.
- Mercan, Z., & Tezel Şahin, F.** (2017). Babalık Rolü ve Farklı Kültürlerde Babalık Rolü Algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 1-10.
- Miller, J.** (2005). Introduction à la lecture du Séminaire L'angoisse de Jacques Lacan. *La Cause freudienne*, 59, p. 65-103.
- Minçe, G.** (2021). Kurt Adam Vakası: Bir Çocukluk Nevrozu/ Psikoza. T. Gençöz (Ed.) içinde, Freud'dan Lacan'a Vaka İncelemeleri (s. 237-267). 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Nişanyan, S.** (2020). *Nişanyan Sözlük, Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. 2. Baskı. İstanbul: Liberus Kitap.
- Ökten, K.** (2021). *Varlık ve Zaman: Bir Okuma Rehberi*. 1.Basım. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Özcan, C.** (2012). Gerçeğin Kuramına Giriş. T. Parman (Ed.) içinde, Psikanaliz Yazıları 24 (s. 129-133) 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Özcan, C.** (2018). Gerçeğin Eşiğinde Kaygı. T. Parman (Ed.) içinde, Psikanaliz Yazıları 37 (s. 91-104) 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Özenen, F.** (2009). Babayı Öldürmek ve Yaratıcılık. T. Parman (Ed.) içinde, Psikanaliz Yazıları 18 (s. 23-30) 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Parman, T.** (2001). Babalar, Mahrem Yabancılar. T. Parman (Ed.) içinde, Psikanaliz Yazıları 3 (s. 79-84) 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Penot, B.** (2001). Bir Psikanalistin Bugün Babalık İşlevi Üzerine Söyleyebileceği Ne Olabilir?. T. Parman (Ed.) içinde, Psikanaliz Yazıları 3 (T. Parman, Çev., s. 71-78) 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Pirim Düşgör, B.** (2007). Anoreksiya Nevroza'da Babalık İşlevinin Projektif Testlerle Değerlendirilmesi. Yayınlanmış Tez: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
- Platon.** (2007). *Yasalar*. (C. Şentuna, & S. Babür, Çev.) 3. Baskı. İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Platon.** (2010). *Devlet*. (S. Eyüpoğlu, & M. A. Cimcoz) 20. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Praz, J.** (2008). Le "petit Hans" et sa famille: données historiques et biographiques. *Fort-Da*, 10, 21-37.
- Quinet, A.** (2020). *Şehrin Deli Efendileri*. (C. Korulsan, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Axis Yayınları.
- Rycroft, C.** (1989). *Psikanaliz Sözlüğü*. (S. Kayatekin, Çev.) 1. Baskı. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Soler, C.** (2006). *What Lacan Said about Women*. (J. Holland, Trans.) New York: Other Press.

- Soysal, Ö.** (2012). Nesnenin de Ötesinde Nesnenin Oluşumuna Dair. T. Parman (Ed.) içinde, *Psikanaliz Yazıları* 25 (s. 117-127) 1. Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Taymur, İ., & Boratav, R. C.** (2013). İçselleştirme, İçéalım, İçeatım ve Özdeşim. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(3), 330-342.
- Varolun, O.** (2014). Slovoj Zizek: İdeoloji Kavramına Lacancı Psikanalizden Bakışın Felsefi Bir Değerlendirmesi. Yayınlanmış Tez: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Wakefield, J. C.** (2009). Küçük Hans ve Düşünce Polisi: Süpervizöre Yönelik Aktarım Düşlemlerinin Bildirilmiş İlk Örneği “Polis Düşümleri”. J. Quinodoz (Ed.) içinde, *Uluslararası Psikanaliz Yıllığı 2009* (s. 53-75) 1. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Wolff, F.** (Yönetmen). (1972). *Jacques Lacan Konuşuyor!* - Louvain Konferansı [Belgesel]. Erişim tarihi: [28.03.2023]. Çeviri: Kyska, M. (2020). Youtube. <https://youtu.be/IZiOPNKb3jo> adresinden erişildi.
- Yerushalmi, Y. H.** (1993). *Freud's Moses: Judaism Terminable and Interminable*. Yale University Press.
- Yıldırım, T.** (2012). Sören Aabye Kierkegaard'ın Yazarlığı ve Eserleri Üzerine. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 119-139.
- Zupancic, A.** (2020). Hegel ve Freud: Aufhebung ve Verneinung. A. Zupancic, & S. Zizek içinde, *Hegel ve Freud* (E. Ünal, Çev., s. 87-119) 1. Baskı. İstanbul: Encore Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Tarık Cemre Ağsar

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2020, Haliç Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji.
- **Yüksek Lisans** : 2023, Haliç Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji.

MESLEKİ DENEYİM :

- Stajyer Klinik Psikolog, Nisan Psikiyatri ve Psikoterapi Merkezi (Ekim 2021- Ocak 2022)
- Stajyer Psikolog, Özel Fransız Lape Psikiyatri ve Nöropsikiyatri Hastanesi (Ocak 2019-Mayıs 2019)
- Mehmet Mansur gözetiminde süpervizyon çalışması (2023 Ocak- Halen)
- Psikoterapist, Epokhe Psikoloji (Ocak 2022- Halen)
- Kurucu Üye, Genel Koordinatör: www.felsefesanatpsikanaliz.com (Şubat 2020- Halen)

YAYINLAR:

- Ağsar, T. C. (2021). Hekim ve Hastanın Arzusuna Dair. 22.1.2023 tarihinde Felsefe Sanat Psikanaliz: <https://www.felsefesanatpsikanaliz.com/hekim-ve-hastanin-arzusuna-dair-tarik-cemre-ag-sar/> adresinden erişildi.
- Ağsar, T. C. (2021). Aktarım Üzerine. 22.1.2023 tarihimde Felsefe Sanat Psikanaliz: <https://www.felsefesanatpsikanaliz.com/aktarim-uzerine-tarik-cemre-ag-sar/> adresinden erişildi.